

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(Orcid: 0000-0002-9492-0785)

İSLAM HUKUKUNDA BEDENE MÜDAHALE BAĞLAMINDA
DÖVME YAPTIRMANIN HÜKMÜ

ŞENEL TOKSÖZ KORKMAZ

2501170389

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ MERVE ÖZAYKAL

İSTANBUL – 2022

ÖZ

İSLÂM HUKUKUNDA BEDENE MÜDAHALE BAĞLAMINDA

DÖVME YAPTIRMANIN HÜKMÜ

ŞENEL TOKSÖZ KORKMAZ

Bu tezin amacı, dövme ile alakalı Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen rivayetler ışığında fıkıhta dövmenin illetini ve buna bağlı olarak hükmünü tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda klasik fıkıh eserlerinden ve hadis şerhlerinden yararlanılmıştır. Çalışma toplamda üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde dövme hakkında etimolojik ve tarihi bilgilere yer verilmiştir. Dövmenin insanlık tarihi kadar eski olduğu, geçmişte ve günümüzde birçok millet tarafından güzelleşmek, kötü ruhlardan korunmak, bir gruba ait olmak, nazardan korunmak, dini sembolleri vücutlarında taşımak gibi hedefler doğrultusunda yaptırıldığı saptanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümde klasik fıkıh eserlerinde mezheplerin farklı görüşlerine ve alimlerin hadis şerhlerindeki görüşlerine yer verilmiştir. Tezin üçüncü bölümde ise dövme yasağının muhtemel illetleri ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde, dövmenin klasik ve çağdaş dönem fakihlerinin büyük çoğunluğu tarafından tedavi maksatlı uygulanmasına cevaz verilmekle birlikte; yaratılışı değiştirme, fitratı bozma, insanın saygınlığını zedeleme, bedene zarar verme ve güzelleşme isteğinde haddi aşma gibi nedenlere binaen hükmünün haram olarak ortaya konduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: İslam Hukuku, Fıkıh, Dövme, Bedene Müdahale, Yaratılışı Değiştirme.

ABSTRACT

THE PROVISION OF TATTOO IN THE CONTEXT OF INTERVENTION ON THE BODY IN ISLAMIC LAW

ŞENEL TOKSÖZ KORKMAZ

The main aim of the study is to determine the ruling on tattooing, which is a historical and current practice, in Islamic law. It is aimed at stating the cause (illah) of tattooing in *fiqh* and therefore its provision in the light of the narrations from the Prophet (pbuh). For this purpose, classical *fiqh* works and hadith commentaries have been used. The study consists of three parts. The first part sheds light on etymological and historical background of tattooing. It concludes that the tattoo is as old as the history of humanity, and it was made by many nations in the past and today in line with the objectives such as to be beautiful, to be protected from evil spirits, to belong to a group, to be protected from evil eye, and to carry religious symbols on their bodies.

The second part of the study provides the different views of the sects in the classical *fiqh* works and the views of the scholars in the hadith commentaries. The third chapter of the thesis discusses the possible causes of the tattoo ban. In conclusion, it is permissible to apply the tattoo for medical purposes according to the majority of the jurists whereas its ruling has been determined to be haram due to reasons such as changing the creation, damaging human dignity, harming the body, and exceeding the limit in the desire to beautify oneself.

Keywords: Islamic Law, Fiqh, Tattoo, Intervention on the body, Changing the Creation.

ÖNSÖZ

İnsanı mükemmel bir yaratılışla var eden ve onu ilimle donatarak diğer tüm varlıklara üstün kılan Rahman ve Rahim Allah’a hamd ve sena ile..

İslam dini, hayatın her alanını şekillendirerek insanı dünya ve ahiret saadetine kavuşturmayı hedeflemektedir. Bireysel ve toplumsal düzenlemelerde insan onurunu esas alan bu din, kişiyi kendine karşı dahi koruma altına almıştır. Zaruriyât-ı hamse olarak isimlendirilen bu ilkeler, bir anlamda insanın dış dünyada yansıması olan bedenın korunmasını zorunlu kılmıştır. Bu anlamda İslam hukuku insan bedenine yapılan müdahaleleri de düzenlemiştir. Bu çalışmada, insan bedeni üzerinde süslenme maksadıyla yapılan tasarruflardan biri olan dövme uygulaması tüm yönleriyle ele alınacaktır.

Çalışmanın vücut bulmasında konu seçimi, kaynak taraması, içeriklerin oluşturulmasından son ana kadar maddi manevi desteklerini esirgemeyen, bu yolda karşılaştığım engelleri aşmam için teşvik eden, yol gösteren, ilgisini ve sevgisini her daim hissettiren sevgili danışmanım Dr. Merve Özaykal hocama şükranlarımı sunuyorum. İslam hukuku alanında çalışma yapmama beni sevk eden, fikhı bana sevdiren, tezi baştan sona tüm ayrıntılarıyla okuyarak kıymetli tavsiyelerini eksik etmeyen saygıdeğer fikhı hocalarım ve jüri üyelerim Prof. Dr. Necmettin Kızılkaya ve Dr. Tuba Erkoç Baydar’a teşekkür ederim. Gençliğimi ilim yolunda tüketmeme vesile olan, ilmi müktesebatımın kaynağı İSM’ye, çeşitli seminerlerle ilmi birikimime katkıda bulunan EDEP’e ve bu kurumların inşasında emeği olan Prof. Dr. Recep Şentürk’e ve başta Prof. Dr. Murteza Bedir, Muhammed Emin Kılıç, Maşuk Yamaç ve Abdullah Durmuş hocalarım olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürlerimi iletiyorum.

Son olarak ilim yolunda bir talebenin en çok ihtiyaç duyduğu manevi destekçilerim; aileme, kardeşlerime, arkadaşlarıma ve VEFA’ya teşekkürü borç bilirim. Özellikle tüm yoğunluklarına rağmen teze katkı sunmayı ihmal etmeyen Rukiye Yiğit’e çok teşekkür ederim. Bu süreçte tezi okuyarak gelişmesine katkıda bulunan sevgili eşim Abdülbâki Erol Korkmaz’a ve minik elleriyle dualarıma âmin diyen en küçük destekçim oğlum Ebubekir Enes’e çok teşekkür ederim.

Şenel Toksöz Korkmaz

Keskince- Birecik, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ	II
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DÖVMENİN MAHİYETİ, TARİHİ VE GÜNÜMÜZDE DÖVME UYGULAMALARI

1. DÖVMENİN MAHİYETİ.....	5
2. DÖVMENİN KISA TARİHİ VE BÖLGELERE GÖRE YAPILIŞ AMAÇLARI	9
2.1. Dövmenin Kısa Tarihi	9
2.2. Dövme Geleneğinin Bölgelere Göre Yapılış Amaçları	12
3. GÜNÜMÜZDE DÖVME UYGULAMALARI, TÜRLERİ VE DÖVME SİLDİRME TEKNİKLERİ	22
3.1. Dövme Türleri.....	23
3.2. Dövme Sildirme Teknikleri	28
3.3. Sağlık Açısından Dövme Uygulaması.....	29
4. DİNLERİN DÖVME UYGULAMASINA YAKLAŞIMI.....	32
4.1. Yahudilikte Dövme	32
4.2. Hristiyanlıkta Dövme	33
4.3. Uzak Doğu Dinlerinde Dövme.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

KLASİK HADİS VE FIKİH ESERLERİNDE BEDENE MÜDAHALE VE DÖVME

1. İSLAM HUKUKUNDA BEDENE MÜDAHALE	37
1.1. Bedene Müdahale Hakkındaki Rivayetler	38
1.2. Klasik Fıkıh Eserlerinde Bedene Müdahalenin Ele Alınması.....	41
2. KÜTÜB-İ SİTTE VE ŞERHLERİNDE DÖVME HADİSLERİ	44
2.1. Hz. Peygamber'in Lanet Lafzı ile Dövmeyi Yasakladığı Rivayetler	45
2.2. Hz. Peygamberin Nehiy Lafzı ile Dövmeyi Yasakladığı Rivayetler	53
2.3. Nazar ile Birlikte Zikredilen Dövme Hadisi	55
3. KLASİK FIKİH ESERLERİNDE DÖVMENİN HÜKMÜ.....	59
3.1. Mezheplerin Dövmenin Hükmüne Bakışı.....	60
3.2. Klasik Fıkıh Metinlerinde Yer Alan Dövme ile İlgili Diğer Meseleler	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN DÖVME TARTIŞMALARI VE DÖVMENİN SEBEP OLDUĞU PROBLEMLER

1. MODERN DÖNEM FIKİH ALİMLERİNİN DÖVME HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ	73
2. DÖVMENİN SEBEP OLDUĞU PROBLEMLER.....	76
2.1. İtikâdi Problemler.....	77
2.2. Ahlaki Problemler	85
2.3. Sıhhi Problemler.....	94
3. MODERN DÖVME TÜRLERİ HAKKINDA DEĞERLENDİRME.....	98
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	105

KISALTMALAR LİSTESİ

bkz.	: Bakınız
bs.	: Basım
b.y.	: Basım yeri yok
C	: Cilt
S	: Dergi Sayısı
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
Hız.	: Hazreti
h./ H	: Hicrî
ö.	: Ölüm tarihi
ed.	: Editör
çev.	: Çeviren
haz.	: Hazırlayan
thk.	: Tahkik
nşr.	: Neşreden
ts.	: Tarih yok
y.y.	: Yer yok
yy.	: Yayın yok
ss.	: Sayfa aralığı
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

I. Tezin Konusu ve İçeriği

İslam hukuku hayatın her alanına çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Bu alanlardan biri insan bedeni üzerinde tasarruftur. İslam geleneğinde insan bedenin sahibi değil koruyucusu kabul edilmektedir. Bu anlayış, insanın bedeni üzerinde yaptığı müdahalelere sınırlamalar getirmiştir. Bu sınırlamalardan biri sayılan dövme uygulamasının hükmünün, illetinin ve hikmetlerinin tespiti çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip dövme, çeşitli kültürler tarafından farklı şekillerde uygulanmıştır. Çoğunlukla büyüden, sihirden, nazardan ve kötü ruhlardan koruduğu inancıyla yapılan dövmelerle, güneş tanrısı, ay tanrısı, kutsal yıldız figürleri dini sembol olarak vücuda işlenmiştir. Günümüzde hala varlığını sürdüren dövme çeşitli türlere ayrılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde dövmenin tarihi serüvenine, terminolojisine, sağlık açısından taşıdığı risklere ve sildirme tekniklerine değinilecektir. Modern dövme uygulamaları ve dövmenin yaygın olduğu bölgelerde hangi amaçlarla yapıldığı tespit edilerek güncel durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Nitekim eski bir uygulama olan dövme ile günümüzde uygulanan dövme arasındaki benzerlik ve farklılıkların tespiti hükmünün belirlenmesinde zorunludur.

İslam hukukunda kişinin kendi bedenine, Şâri'in izin verdiği sınırlar dışında herhangi bir müdahalede bulunması yasaklanmıştır. Şâri tarafından onaylanan tasarrufların başında tedavi ve süslenme gelmektedir. Tedavi zâtı itibariyle bedenden zararı bertaraf ederek insana fayda sağlamayı hedeflemektedir. Süslenme ise insanın fitri olarak güzel görünme isteği sonucunda başvurduğu doğal bir tasarruftur. Tezin ikinci bölümünde süslenme çeşitlerinden biri olan dövme yaptırmanın hükmü incelenecektir. Klasik dönem hadis şârihlerinin ve mezhep imamlarının dövmenin hükmü ve illeti hakkındaki tartışmalarına yer verilecektir. Ayrıca klasik dönem eserlerinde rastlanan dövmenin sildirilmesi, abdeste etkisi, dövmeli kimsenin namazının ve imametinin durumu konularına değinilecektir.

Tezin üçüncü kısmında ise modern fıkıh metinlerinde dövmenin nasıl ele alındığı, hükmünün ve illetinin tespitinde hangi görüşlerin tercih edildiği ele alınacaktır. Modern metinlerde dövme uygulamasının estetik müdahale ile ilişkisine de bu bölümde yer verilecektir. Bu bölümün ikinci kısmında klasik ve modern fıkıh alimlerine göre dövmenin hükmünün arka planını yansıtan

muhtemel illetler müstakil başlık altında incelenecektir. Dövme hakkındaki rivayetlerin arka planı hakkında fikir yürütebilmek adına bu illetler; itikâdi, ahlaki ve ameli olarak kategorilendirilmiştir. Ancak ameli kısmın temelini oluşturan fikhî meselelere ikinci bölümde değinilmesi sebebiyle bu başlık sıhhi problemler olarak özetlenmiştir. Bu çalışmayı dövmeyi konu edinen diğer çalışmalardan farklı kılan, tıp etiği ilkeleri bağlamında dövmenin değerlendirilmesidir. Tıp etiğinin zarar vermeme, fayda sağlama ve otonomi ilkeleri ile İslam hukukunda bu ilkelerin izdüşümleri dövme bağlamında ele alınacaktır. Son olarak elde edilen bilgiler ışığında modern dövme çeşitlerinin hükmü değerlendirilmiştir. Tezin hedefinin gerçekleşmesinde mihenk taşı olan bu başlık, dövmenin türlerine göre hükmünün değişmesi gerektiği sonucuna ulaştırmıştır.

II. Tezin Amacı ve Yöntemi

Tezin temel amacı, hadislerde yasaklanan dövmenin hükmünün ve illetinin tespit edilerek bu uygulamayı modern dövme uygulamalarına kıyas etmenin ne derece mümkün olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde dövmenin mahiyeti, kimler tarafından yapıldığı, dövme hadislerinin sebab-i vürudu ve ne zaman vârid olduğu araştırılacaktır. Ardından klasik hadis ve fıkıh literatüründe dövmeye ilişkin tüm görüşler serdedilip analiz edildikten sonra dövme yasağının muhtemel illetleri tartışılacaktır. Bu şekilde, klasik ve modern dönem fakihleri tarafından dövmeye verilen hüküm ve verilen bu hükmün arkasındaki nedenler ortaya konulmuş olacaktır.

Tezin birinci bölümünde antropoloji, sosyoloji ve psikoloji alanlarında yapılmış çalışmalardan yararlanılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili belgesel ve görsel kaynaklardan faydalanılmıştır. Konuyla alakalı yazılmış Türkçe ve Arapça tezler taranmış, ilgili yerlere atıf yapılmıştır. Tezin ana bölümünü oluşturan ikinci kısımda dört fıkıh mezhebinin temel kaynaklarına gidilmiş, dövme hakkındaki yorumlarına yer verilmiştir. Tezin son kısmında ise klasik ve modern görüşler kıyaslanarak modern dövme türlerinin hükümleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

III. Literatür Değerlendirmesi

Çalışmada dövme uygulaması çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bu bakımdan birçok ilim dalına ait eser ve çalışmadan faydalanılmıştır. Tezin birinci bölümünde dövmenin tarihçesi ve modern dövme çeşitleri konu edilmiştir. Bu bölümde sosyolojik bir çalışma olan Nihal Kadioğlu'nun kaleme aldığı “Anadolu’nun bazı Yörelerinde Dövme Adeti ve Bu Adetin Çağdaş

Yaşamdaki Yeri” başlıklı makalesinden istifade edilmiştir. Bu metin, belli bölgelerdeki dövme uygulamasını ele alsa da dövmeyi konu edinen çalışmaların atıfta bulunduğu temel çalışmalardandır. Dövmeyi konu edinen diğer bir sosyolojik çalışma ise Fidan Uğur Çerikan ve Mehmet Rıza Alanko’nun ortak çalışması “Dövme”nin Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi ve Kısa Tarihçesi” adlı makaledir. Bu çalışma dövmenin tarihçesi hakkında atıf yapılan önemli bir metindir. Dövme hakkında Türkçe kaleme alınmış birçok sosyoloji, psikoloji, antropoloji, tarih ve tıp çalışması mevcuttur. Kanaatimizce dövme hakkında Türkçe yazılan en kapsamlı çalışma Şeyda Akarsu’nun “Türkiye’de Vücut Dövme Sanatı ve Uygulamaların Mevcut Durumunun Belirlenmesi” adlı doktora tezidir. Dövmenin tarihçesi, etimolojisi ve dövme figürlerine detaylıca yer veren Akarsu, dövmenin güncel durumuyla alakalı alan araştırması yapmıştır.

Modern metinlere bakıldığında İslam hukukunda dövme konusunu ele alan müstakil çalışmaların sayısı oldukça azdır. Doğrudan dövme uygulamasını ele almasa da kısaca değinen çalışmalar söz konusudur. Arapça kaleme alınan Osman Şubeyr’e âit “Ahkâmu’l-cirâhâtî’t-tecmiliyyeti fi’l-fıkhi’l-İslâmî”de dövme yapmak sûretiyle güzelleşmenin hükmü estetik cerrahi kapsamında ele alınmıştır. Arapça eserlerde dövmeye genellikle estetik operasyonları konu edinen çalışmalarda değinildiği görülmektedir. Ayrıca erken döneme ait bir çalışma olarak, Müftizâde isimli müellife ait “Risâle fî hakki’l-veşm” adında bir risale bulunmaktadır. Bu risale Diyarbakır İl Halk Kütüphanesinde yer almaktadır. Bu risalede dövmenin namaza ve abdeste etkileri ele alınmaktadır.

İngilizce literatüre bakıldığında, Abdulhak Hameesh’in “Ruling Concerning Tatooing in Islamic Jurisprudence”¹ adlı makalesi tezin konusuna en yakın araştırmadır. Ancak hacim itibariyle konunun tüm yönleriyle ele alınmaması bakımından literatürdeki boşluğu dolduracak özelliğe haiz değildir. Bununla birlikte İngilizce literatür taramalarında öncelikle karşımıza çıkan Göran Larsson’ın “Islam and Tatooing: An Old Question, A New Research Topic”² isimli makalesidir. Bu metin fıkhi bir çalışmadan uzak olup oryantalist bakış açısıyla yazılmış, bilgilerin sübjektif bir penceren yorumlandığı bir çalışmadır.

¹ Abdulhak Hameesh, “Ruling Concerning Tatooing in Islamic Jurisprudence Contemporary Jurisprudence Research Journal: a Journal Concerned with Islamic Jurisprudence”, *Majallat al-Buhuth al-Fiqhiya al-Muasira* (2004), 64.

³ Göran Larsson, “Islam And Tatooing: An Old Question, A New Research Topic”, *Scripta Instituti Donneriani Aboensis* (2011), 237-256.

Türkçe literatüre bakıldığında İsmail Yalçın'ın “İslam Hukuku Açısından Yaratılışı Değiştirme Fıtratı Bozma”³ adlı kitabında dövmeye kısaca değinilmiştir. Hadis bilim dalında yapılan Meryem Uzak'a ait “Kur'an ve Sünnete Göre İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdahaleler”⁴ isimli yüksek lisans tezinde dövme hadisleri verilerek yazarın yorumuna yer verilmiştir. Bizim çalışmamıza konu itibariyle en yakın tez 2019 yılında hazırlanan Harun Memetçik'in “Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadislerin İncelenmesi”⁵ adlı yüksek lisans tezidir. Çalışmada İslam hukukunda dövmenin hükmünü ele alan bir başlık bulunsa da oldukça yüzeysel olması bakımından bu tezle farklılık göstermektedir. Temelde hadisleri senet ve metin açısından inceleyen Mehmetçik, hadislerin yorumlanması ve hükmünün tespit edilmesi konusunda fıkhi bir ameliyede bulunmamıştır. Bu anlamda tezimiz, literatürdeki boşluğu doldurarak dövme hakkındaki farklı görüşleri derleyen tek çalışma olma özelliği taşımaktadır.

³ İsmail Yalçın, *İslam Hukuku Açısından Yaratılışı Değiştirme Fıtratı Bozma* (Ankara: Fecr Yayınları, 2017).

⁴ Meryem Uzak, *Kur'an ve Sünnete Göre İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdahaleler* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010).

⁵ Harun Mehmetçik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadislerin İncelenmesi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

BİRİNCİ BÖLÜM

DÖVMENİN MAHİYETİ, TARİHİ VE GÜNÜMÜZDE DÖVME UYGULAMALARI

Dövmenin hükmünü araştırdığımız bu çalışmada öncelikle dövmenin mahiyetinin netleştirilmesi gerektiği düşüncesiyle klasik ve modern dönemlerde dövmenin ne ifade ettiğini ele aldık. Geçmişten günümüze dövmenin hangi maksatlarla yapıldığını bilmek, dövme yaptırma ile hükmü arasındaki ilişkiyi ortaya koymak açısından önem arz etmektedir. Nitekim dini ve örfi manalar taşıyan dövme figürleri, çoğu zaman İslam hukuku açısından problemli amaçlar doğrultusunda yapılmaktadır. Bu anlamda dövmenin çeşitli boyutlarıyla incelenmesi yerinde olacaktır.

1. DÖVMENİN MAHİYETİ

Günümüzde dövme çeşitli şekillerde yapılmaktadır ve kullanılan yöntem ve maddeye göre dövme farklı isimlerle anılmaktadır. Dövmenin çeşitli türleri için müstakil bir başlık açılacaktır. Ancak çalışmada mutlak olarak “dövme” kelimesinin kalıcı dekoratif dövme için kullanıldığını belirtmek gerekir.

Dövme, sözlüklerde “vücut derisi üzerine iğne vb. sivri bir araçla çizilmek ve içine renk veren maddeler konulmak yoluyla yapılan yazı veya resim”⁶, “deriyi iğneyle delmek ve içine renkli maddeler katmak sûretiyle vücuda yapılan çıkmaz nakış veya yazı”⁷, “derinin tümüyle yok edemeyeceği bir boya maddesinin belli bir desen oluşturacak biçimde alt deriye sokulması”⁸ gibi farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Günümüzde dövme konulu alan çalışmalarda dövmenin “çizgiler ve resimlerle deriyi süsleme âdeti”⁹ veya “ilkel toplumlarda çeşitli inançlar doğrultusunda vücudun çeşitli bölgelerine totem resimlerinin işlenmesi”¹⁰ şeklindeki tanımlarına da rastlanmaktadır. Başka bir ifadeyle dövme “vücut derisi içine doğal veya doğal olmayan yollarla elde edilen boyaların zerk edilmesi sûretiyle yapılan desen ve şekillere verilen genel addır.”¹¹ Dövme “bedene uyumlu bir boya maddesinin ömür boyu çıkmayacak biçimde derinin alt

⁶ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (Ankara: TDK, 2010), "Dövme", 629.

⁷ İlhan Ayverdi - Ahmet Topaloğlu, *Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2007), "Dövme", 365.

⁸ Kudret Emiroğlu, *Antropoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003), "Dövme", 240.

⁹ Sedat Veyis Örnek, *Etnoloji Sözlüğü* (Ankara: Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971), "Dövme", 69.

¹⁰ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), "Dağlama", 71.

¹¹ Yaşar Çoruhlu, “Tendeki Desen Dövme”, *National Geographic Türkiye* Şubat (2015), 32-53.

yüzeyine desenler halinde nakşediliş sanatı” olarak tanımlayan Mehmet Hazar, yazıdan daha eski olduğuna vurgu yapmak amacıyla dövmeyi kısaca beden işaretleri olarak açıklar.¹²

Dövmenin çeşitli sözlük ve çalışmalarda verilen tanımlarını özetlemek gerekirse, iğne gibi kesici bir aletle deri altına boyanın işlenmesi sonucu elde edilen şekiller olduğu görülmektedir. Sözlüklerde daha çok ilkel dövmeyi tasvir eden bu tanımların modern teknoloji ile yapılan dövmeyi de kapsayacak şekilde güncellenmesi beklenebilir. Ayrıca kına gibi boya maddeleriyle deri üzerinde yapılan şekillerin geçici dövmeler olarak adlandırıldığı ve yapılışı itibarıyla dövmeden farklı olduğu söylenebilir.

Batı dillerinde dövmeye karşılık gelen *tattoo* kelimesinin ilk kez James Cook tarafından 1769 yılında kayıt altına alındığı kabul edilmektedir. Bu kelimenin Tahiti dilinde çakma, dövmeler, vurma sesinin yankısı olan “ta-tatu” kelimesinin zamanla form değiştirerek *tattoo* halini almış olması kuvvetle muhtemeldir.¹³

Türkçe’de dağ/tağ kökünden dağlama/tağlama sözcükleri, insan veya hayvanın çeşitli organlarına yapılan işaret, iz, damga manasına gelmektedir. Bu sözcüklerin ismi olan damga/tamga’nın kimi zaman dövmeler yerine kullanıldığı görülmekle beraber damga, asıl olarak herhangi bir şeyin üzerine vurulan işaret manasına gelmektedir. Türklerde damgaya dair bilgilere ilk olarak Orhun Yazıtları’nda rastlanmaktadır. İlgili eserlere bakıldığında bu kelimenin modern anlamda “marka, logo, işaret, arma, dövmeler” manalarını içeren genel bir kelime olduğu görülmektedir. Türkler damgayı zaman zaman boy, aile veya sülaleyi temsil eden kimlik niteliğinde kullanmışlardır. Günümüzde halen dövmeler için dağlama, tamgalama, dövün, döğün, döğme sözcüklerinin kullanıldığı, yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur.¹⁴

Güneydoğu Anadolu bölgesinde Arapça asıllı olduğu düşünülen “dak, dag, dek” kelimelerinin halen yaygın bir şekilde dövmeler yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu yörede dövmeyi yapan kimseleri ifade etmek için aynı kökten türeyen “dekkak” ve “dekakke” kelimeleri; dövmeler yaptıranlar için ise “medkuke” kelimesi kullanılmaktadır.¹⁵

¹² Mehmet Hazar, *Makalelerle Mardin III/ Eğitim Kültür Edebiyat*, “Mardin ‘Kızıltepe-Bozhöyük’ Yöresinde Beden İşaretleri”, *Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayınları* (2007), 293.

¹³ Uğur Fidan Çerikan - Mehmet Rıza Alanko, “Dövmeler’in Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi ve Kısa Tarihçesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25 (2016), 168.

¹⁴ Çerikan - Alanko, “Dövmeler’in Tarihçesi”, 168-170.

¹⁵ Çoruhlu, “Tendeki Desen Dövmeler”, 34; Hazar, *Makalelerle Mardin III/ Eğitim Kültür Edebiyat*, 293.

Arapça’da iz bırakma, damgalama, işaretleme manalarına gelen ve-şe-me (وشم) harflerinden oluşan “veşm” kelimesi dövme sözcüğüne karşılık gelir. Veşm kelimesi mastar olarak kullanılır ve çoğulu *vişâm* ya da *vuşûmdur*. Dövme Arapça sözlüklerde “bir kadının koluna iğne ile sürme taşı, çivit ve is gibi renkli maddelerin doldurulmasıdır”¹⁶ şeklinde tanımlanır. Cahiliye adetlerinden olan¹⁷ dövmei yaptıran kadına *müsteveşime* (مستوشمة) ya da *mevşûme* (موشومة) denmektedir. Dövmei yapan kadına ise *vâşime* (واشمة) denir. Bu tanımlamanın kaynağı Cahiliye şiiri ve hadis-i şeriflerdir.¹⁸

İbn Manzûr veşm kelimesinin kullanımı ile ilgili Lebîd b. Rebî‘a’nın şiirlerinden örnekler vermiştir. Lebîd dışında bazı Cahiliye şairleri de şiirlerinde bu kelimelere sıkça yer verir.¹⁹ ‘Abîd b. el-Ebras,²⁰ Tarfe b. el-Abid,²¹ Zuhayr b. Ebî Sülmâ²² bu şairlerden bazılarıdır. Cahiliye dönemindeki şiirler incelendiğinde sevgilinin bedeninde yer alan dövmeden övgüyle bahsedildiği görülmektedir. Aynı zamanda dövmenin insan bedeni üzerinde sonsuza kadar kalacak bir iz olması çeşitli benzetmelere konu olmuştur. Dövmenin geçtiği şiirler Cahiliye toplumunda dövmenin vücudun hangi bölgelerine yapıldığına dair de izler taşımaktadır. El, bilek, dudak şiirlerde dövmenin yapıldığı yerler olarak zikredilmektedir.²³

¹⁶ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr (Kahire: Daru Sadır, 1993), "veşm", 3/ 4286; Halil b. Ahmed Ferâhîdî (ö.170/787), *Kitabu’l-Ayn*, thk. Mehdi El-Mahzûmî-İbrahim Es-Sâmerrâî (Beyrut: Darü’l-Kütübî’l-İlmiye, 1988), "veşm", 6/293.

¹⁷ Ebû Bekr b. Hemmâm Abdurrezzak es-San’ânî (ö.211/827), *el-Musannef*, thk. Habibu’r-Rahman el-Azami (Beyrut: el-Mektebetü’l-İslamiyye, 1983), 3/96.

¹⁸ İbn Manzûr, "veşm", 3/4286; Ferâhîdî, "veşm", 6/293.

¹⁹ أَوْ رَجَعَ وَاشِمَةً أَسِفَتْ نُؤُورُهَا كَفَفًا تَعَرَّضَ فَوْقَهِنَّ وَشَامُهَا

“Yahut (sellerin toprak altında kalmış olan kalıntıları tekrar ortaya çıkarması) dövmei kadının dairevi çizgiler üzerine çivit serperek çizdiği yeni dövmei andırmaktadır.”

²⁰ فَإِنَّهَا كَمِهَاءِ الْجَوِّ نَاعِمَةً تَدْنِي النَّصِيفَ بِكَفِّ غَيْرِ مَوْشُومَةٍ

“Cevv’in yaban sığırları gibi (iri gözlü), dövmesi olmayan elleriyle başörtüsünü örten yumuşak tenli bir kadındır o.” ter. İbrahim Fidan, “Cahiliye Şiirinde Kadın İmgesi”, *Dini Araştırmalar* Kadın Özel Sayısı (2016), 307.

²¹ لَخَوْلَةٌ أَطَالَ بِبِرْقَةٍ ثَمَدٌ تَلُوحُ كِبَاقِي الْوَشْمِ فِي ظَاهِرِ الْبَيْدِ

“Sehmed’in rengârenk taşlarla bezenmiş toprağında sevgilim Havle’nin hatırası vardır ki ele işlenmiş dövmenin izleri gibi.”

ter. Ali Eminoglu, *Şekil ve Muhteva Yönünden el-Mu’allakatu’s-Seb’a* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 39.

²² وَ دِيَارُ لَهَا بِالرَّقْمَتَيْنِ كَأَنَّهَا مَرَجَعُ وَشْمٍ فِي نَوَاشِرِ مَعْصَمٍ

“er-Rakmeteyn bahçelerinde, kalıntıları kolun iç yüzünde ve bilekte yenilenen dövmei andıran bir yurdu daha var onun.”

ter. Ahmet Abdülhadioglu, “Klasikten Moderne: Arap Şiirinde Şiir- Mekan İlişkisi”, *Tarih Okulu Dergisi* Mart (2018), 1011.

²³ Fatımatüz Zehra Kamacı, *Hiz. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi* (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2012), 160.

Dövme veşeme (أوشم kökünden türeyen وشم) fiili if'al babında yerin yeşillenmesi manasında kullanılmaktadır. Bu fiil özellikle bahar ayında yerden bitkilerin yeşermesi manasına gelmektedir. Veşm kelimesinin geçtiği çeşitli kitaplar göstermektedir ki veşm ile ortak köke sahip veşme kelimesi bu fiilin isim hali olup bir çeşit bitki yerine kullanılmaktadır.²⁴ Sahnûn'un *el-Mudevvene*'sinde, İbn Nüceym'in *Bahru'r-râik*'inde bu kullanımlara örnek görmek mümkündür.²⁵ Devâdâri *Kenzu'd-dürer* eserinde Rum prensi ile üç kişi arasında cereyan eden diyalogu anlatırken bu kişilerden birinin kına ile, diğerinin veşme bitkisiyle saçlarını boyadığını; ötekinin ise saçlarını boyamadığını söylemektedir.²⁶ Burada geçen veşme bitkisi sözlük anlamında kullanılmıştır ve zannımızca çivit otu yerine kullanılmaktadır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövme yapan ve yaptırana Allah'ın lanet ettiğini söylediği hadisleri açıklayan hadis şârihleri dövmeyi "iğne ile vücudun bir yerini delerek sürme veya çivit ile doldurulması" ²⁷ şeklinde tanımlamışlardır. Dövme fikhî mezheplerin temel eserlerinde de benzer şekilde tanımlanmaktadır. Hanefî kaynaklarına göre dövme, "iğne ile uzvun delinerek sürme veya çivitle bu yerin doldurulmasıyla elde edilen şekillere verilen addır."²⁸ Şâfiî eserlerinde dövmenin tanımı yapılırken "kalıcı olması" kaydına vurgu yapılmaktadır.²⁹ Hanbelî eserlerinde "elin üstünde ya da vücudun başka yerlerinde iğne ile oluşturulan boşluğun çivit ya da sürme benzeri bir maddeyle doldurularak yeşil yapılması" şeklinde tanımlara rastlanmaktadır.³⁰ Mâlikî

²⁴ Ferâhîdî, "veşm", 6/293.

²⁵ Ebû Saîd Abdusselâm es-Sahnûn et-Tenûhî, *el-Mudevvenetü'l-Kübrâ rivâyetü'l-İmam Sahnûn b. Said* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiye, 1994), 1/461; Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısıri İbn Nüceym (ö.970/1563), *El-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 8/208.

²⁶ Seyfuddin Ebû Bekir b. Abdullah b. Aybek (ö. 736/1336'dan sonra) İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer ve câmiu'l-gurer*, thk. Ulrich Haarmann (Kahire, 1971), 1/381.

²⁷ Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Ali el-Horâsânî en-Nesâî, *es-Sünenul'l-kubrâ*, thk. Hasan Abdulmun'im eş-Şelebî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 10/25; Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379), 10/372; Ebû Muhammed Bedrüddîn el-Aynî (ö. 855/1451), *Umdetu'l-kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 2/67.

²⁸ Ya'kub b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî (ö. 182/798) Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Âsâr*, thk. Ebu'l-Vefâ el-Efğânî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1936), 236; İmâm Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö. 189/805), *el-Âsâr li-İmâm Muhammed*, thk. Ebû'l-Vefâ el-Afğânî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 763.

²⁹ Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî (ö. 450/1058), *el-Hâvi'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1999), 2/257; Ebu Zekeriya En-Nevevî (ö. 676/1277), *Ravzatu't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, thk. Züheyr Eş-Şâviş (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1991), 1/ 276; Ebu'l-Kâsım Er-Râfiî, *el-Azîz fî şerhi'l-Vecîz*, thk. Ali Muhammed Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 2/13.

³⁰ Ebû'n-Necâ Şerafuddîn Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ b. Sâlim el-Haccâvî el-Makdisî (ö. 968/1560), *el-İknâ' fî fikhî İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. 'Abdullatîf Muhammed Mûsâ es-Subkî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 1/22; Mansûr b. Yûnus b. Salâhuddîn el-Buhûtî (ö. 1051/1641), *Umdetü't-tâlib li-neyli'l-meârib*, thk. Muttalik b Câsir b. Muttalik b.

eserlerinde ise “dövme, yüzde veya başka bir organda iğne yardımıyla kanın boşaltılarak sürme ve benzeri bir madde ile doldurulmasıyla elde edilen desen” şeklinde tanımlanmaktadır.³¹ Tüm bu tanımlarda ortak olarak, deri altına iğne gibi delici bir alet yardımıyla boya maddesinin işlenmesiyle oluşturulan desen ve figürlere dövme dendiğini görmekteyiz.

2. DÖVMENİN KISA TARİHİ VE BÖLGELERE GÖRE YAPILIŞ AMAÇLARI

2.1. Dövmenin Kısa Tarihi

Dövmenin ilk defa kimler tarafından ne zaman uygulandığına dair kesin bir bilgi bulunmazken yazılı dönem öncesi ve sonrasında dövmenin izlerine rastlanmaktadır. İlk insanlar yazı icat edilmeden önce mağaralara günlük yaşantılarından izler taşıyan resimler çizmişlerdir. Sonraları kendi vücutlarını da resim aracı olarak kullanmışlardır. Dövmenin ilk olarak bir kaza sonucu oluşan yaranın kül ile ovulması sonucu yara iyileştikten sonra izin kalmasıyla keşfedildiği varsayılmaktadır.³² Yazılı döneme dair ilk bulgular Tevrat, Antik Yunan ve Roma dönemi tarihçilerinin kaleme aldığı eserlerden anlaşılan MÖ 1400 yıllarına dayanır. Fransa, Portekiz ve İskandinavya’da yapılan kazılardan elde edilen kanıtlar bu döneme ait dövme izlerine örnek gösterilebilir. Bu buluntularda dövmenin rastlandığı en eski dönem yaklaşık on iki bin yıl öncesine dayanan Üst Paleolitik dönemdir.³³

Yazı öncesi döneme ait yapılan arkeolojik kazılarda dövme yapımında kullanıldığı tahmin edilen çeşitli aletlere rastlanmıştır. Bu döneme ait diğer bir önemli kanıt ise günümüze kadar varlığını koruyabilmiş mumyalardır. Bu mumyalarda çeşitli dövme izlerine rastlanmıştır. MÖ 3250 yıllarında Alp Dağları’nda yaşadığı sanılan “Buz Adam Ötzi” bölgenin buzulları sayesinde doğal bir mumyalama ile günümüze ulaşmayı başarmıştır. Yapılan incemeler neticesinde Ötzi’nin bedeninde eklem yerlerine uygulanan çok sayıda dövme izine rastlanmıştır. Araştırmalar Ötzi’nin

el-Fâris el-Câsir (Kuveyt: Mü’essesetü’l-Cedîd en-Nâfi’, 2010); Seyyid Hâlid er-Ribât, *el-Câmi’ li- ‘ulûmi’l-İmâm Ahmed - el-Fıkıh* (Mısır: Dâru’l-Fellâh, 2009).

³¹ Ahmed b. Ğanîm b. Sâlim en-Nefrâvî, *el-Fevâkihu’ d-Devvânî ‘alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî* (b.y.: Dâru’l-Fikr, 1995), 1/233; Ebû’l-Hasen ‘Ali b. Ahmed el-‘Adevî, *Hâşiyetu’l- ‘Adevî ‘alâ kifâyeti’ t-tâlibi’ r-rabbânî*, thk. Yusuf Muhammed el-Bikâ’î (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1994).

³² Şeyda Akarsu, *Türkiye’de Vücut Dövme Sanatı ve Uygulamaların Mevcut Durumunun Belirlenmesi* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013), 6.

³³ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 171.

eklem hastalığına sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, dövmenin tıbbi maksatla yapılmış olma ihtimalini akla getirmektedir.³⁴

Dövmenin tarihçesini konu alan çalışmalar incelendiğinde dövmenin çeşitli nedenlere bağlı olarak yapıldığı ortaya konmuştur. Bu nedenlerin başında dini ritüeller yer almaktadır. Cucuteni-Trypillia, Eski Mısır ve Hititlere ait dövme kalıntılarında bu maksada dair izlere rastlamıştır.³⁵ Hindistan’da rastlanan dövmelerde de dini inançların kutsal simgelerini barındırdığı görülmektedir. Günümüzde Kürt ve Yezidi kadınların yaptırdıkları güneş, ay, haç gibi dini sembol dövmeleri de inanışlarını yansıtmaktadır. Dövmeciliğin gelişmiş olduğu Pasifik adalarında dövme dini ritüellerin yerine getirildiği törenlerle yapılmaktadır.³⁶

Mezopotamya kültürüne ait MÖ 3000 yıllarına ait bulgular dövmenin genellikle kölelerin kimin mülkü olduğunu anlatmak veya köleleri cezalandırmak maksadıyla yapıldığını göstermektedir. Eski Mısır’a ait mumyalarda ise dini sembollerin yanı sıra büyü ve tedavi amacıyla da dövme yapıldığına dair bulgulara rastlanmıştır. Bu bölgede yapılan kazılarda mumyalarla birlikte dövmeli kadın figürlerinin yer aldığı seramikler de gün yüzüne çıkarılmıştır. Bazı kültürlerde ise dövme; süslenme, savaşma, düşmanı korkutma; soyluluğunu, erkekliğini, yiğitliğini veya cesaretini kanıtlama, büyü ve gizem gibi maksatlarla yapılmıştır.³⁷

Hun kurganlarındaki cesetlerde dövmeyi inceleyen bir çalışma, özellikle asil kimselerin dövmeye başvurduğunu, erkek bireylerde gerçeküstü hayvan motiflerinin yanı sıra güçlülüğü sembolize eden hayali yaratıkların dövme figürü olarak kullanıldığını göstermektedir. Kadınlarda ise bu hayvan figürlerinin yanı sıra çeşitli çiçek ve gök cisimleri dövme olarak işlenmekteydi. Hunlar dövmeleri genellikle dini veya büyüsel maksatlarla yaptırmaktaydı. Dövmeyi kendisine meslek edinmiş usta kişiler tarafından bu desenler yapılmaktaydı. Hunlara benzer bir şekilde Kazak ve Kırgızlarda da dövme, kahramanlık sembolü olarak tene işlenmiştir.³⁸

³⁴ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 171; Çoruhlu, “Tendeki Desen Dövme”, 51; Hazar, *Makalelerle Mardin III/ Eğitim Kültür Edebiyat*, 294; Emiroğlu, “Dövme”, 240; Kürşat Öncül, *Kültürümüzde Dövme Geleneği* (Kars: Kafkas Üniversitesi Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2012), 6.

³⁵ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 172.

³⁶ Emiroğlu, “Dövme”, 240.

³⁷ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 178; Emiroğlu, “Dövme”, 240.

³⁸ Özlem Oktay, *Asya Hunları Dönemi’nde Dövme Mumyaların Yer Aldığı Kurganlar, Türk Dünyasından Halil Açıköz’e Armağan* (İstanbul: Doğu Kitabevi Yayınları, 2013), 363-366.

Romalıların Britanya'yı fethetmesiyle (MÖ 43) birlikte yerli halkın yaptığı dövmeleri Romalıların taklit etmesi sonucu dövme yapmanın moda olduğu ve Avrupa'ya böyle yayıldığı ileri sürülmektedir. Romalılar özellikle suçlu ve kölelere dövme yaptırmışlardır. 17. yüzyılda Cezayir ile yapılan deniz ticareti sayesinde dövme Osmanlı denizcileri arasında yaygınlaşırken kısa bir zaman sonra Yeniçerilerin kendilerini tanımladığı bir sembol halini aldı. Yeniçerilerin yanı sıra külhanbeyleri, efe ve pehlivanlar da dövme yaptırmaya başladı. 18. yüzyılda Avrupalı denizcilerin Pasifik ve Uzakdoğu halklarında dövme ile karşılaşmaları sonucu dövme tekrar yaygınlık kazanmaya başladı. 19. yüzyılda İngiltere ordudan kaçanlara, ABD hükümlülere, Çarlık Rusyası ise Sibiryâ mahkûmlarına dövme yaptırdı. Naziler de toplama kampı tutuklularına dövme yaptırdı. Suçlulara dövme yapılmasına İngiltere'de 1834, Fransa'da 1832'de son verildi.³⁹

Dövmenin tarihi serüveni için önemli dönüm noktalarından biri İslamiyet'in gelişidir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövmeyi yasakladığı, dövme yapan ve yaptıran kimselere lanet ettiği sahih hadisler mevcuttur. Bu hadislerin anlaşılması için İslam öncesi dönemde dövmenin mahiyetini bilmek gerekir. Arapça sözlüklerde ve hadis şerhlerinde dövmenin "iğne gibi kesici bir alet yardımıyla çivit, kına, sürme gibi boya maddelerinin deri altına zerk edilerek elde edilen şekillere verilen isim" tanımına daha önce yer verilmişti. Dövmeyi Cahiliye döneminde çoğunlukla kadınların yaptığı ve yaptırdığı bilinmektedir. Bu sebeple bazı hadislerde müennes siğa kullanılmıştır. Ancak kimi zaman erkekler ve çocuklar da dövme yaptırmıştır. O dönemde dövme genellikle el, bilek, yüz ve dudak gibi görünen uzuvlara yapılmıştır.⁴⁰ Bazı kadınlar, dudaklarını dövme ile tamamen mavi renge boyamıştır. Hayvan ve bitki resimleri, sevgilinin ismi, yüze yapılan nakışlar ve noktalar o dönemde dövme için kullanılan figürlerdir.⁴¹

Cahiliye döneminde dövmenin sıkça başvurulmuş bir süslenme çeşidi olduğu, ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövme konusundaki olumsuz sözleri sonucunda dövme yaptırmının zamanla azaldığı söylenebilir.⁴² Ancak yine de Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde ve sonrasında Medine'de

³⁹ Emiroğlu, "Dövme", 241.

⁴⁰ Ebû Zekerîyyâ Muhyî'd-Dîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî (ö. 676/1277), *el-Minhâc şerhu Sahîhi Müslim b. el-Haccâc* (Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Turâsî'l-'Arabî, 1972), 14/106.

⁴¹ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî târihi'l-'Arab kable'l-İslâm* (b.y.: Daru's-Sâkî, 2001), 8/215.

⁴² Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc (ö. 261/875), *el-Câmi'u's-sahîh* (Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Turâsî'l-'Arabî, 1955) "Libas", 86-87; Muhammed b. 'Îsâ b. Sevre b. Mûsa ed-Dahhâk et-Tirmizî (ö. 279/892), *Sünen-i Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fu'âd Abdülbâkî-İbrâhîm Utve 'Avd (Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, ts.) "Libas". Ayrıntılı bilgi için tezin III. bölümüne bakınız.

dövmeli kimselerin bulunduğuna dair rivayetler mevcuttur.⁴³ Ayrıca Cahiliye döneminde fuhuşla meşgul olan kadınların tasvir edildiği bir pasajda dövmeli oldukları bilgisine rastlanmaktadır.⁴⁴ Ancak dövmenin yalnızca bu kimseler tarafından süslenme aracı olarak kullanıldığını söylemek doğru bir tespit olmayacaktır. Zira Cahiliye kadınlarının süslenmeye oldukça önem verdiği, altın, gümüş ve kıymetli taşları ziynet olarak kullandıkları ve dövme yaptırdıkları bilinmektedir. İslamiyet'ten önce Arap yarımadasında da dövme yaygın bir gelenek olup nazardan korunma, kabilenin simgesini taşıma, süslenme, savaşta kazanılan zaferleri vücuduna kazıma gibi çeşitli vesilelerle dövmeye başvurulmuştur.⁴⁵

Cahiliye dönemi olarak bilinen dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda keskin boynuz, ağaç diken ve kesici metal aletlerin bu işlem için kullanıldığı tahmin edilebilir. Steril olmayan bu aletlerle derinin alt tabakasına yabancı boya maddesi zerk edilerek oluşturulan dövmenin sağlık açısından riskler barındırdığı söylenebilir. Ayrıca boyanın kalıcı olması için derin darbeler neticesinde deri altına işlenmesi gerekir ki bu da oldukça acı vericidir. Fiziki şartlar dikkate alındığında Cahiliye döneminde yapılan dövmenin insan bedenine eziyet verdiği ve sağlık açısından riskler taşıdığı yorumları yapılabilir.

Neticede tarihte dövmenin çeşitli maksatlarla vücuda işlendiği görülmektedir. Kimi zaman dövmeye olumlu manalar yüklenerek tılsım, kimlik, soyluluk, kahramanlık, cesaret gibi hasletlerin sembolü olarak resmedilmiş, kimi zaman da dövmeye suçluların işaretlendiği, kölelerin belirlendiği, toplumda düşük meslek gruplarının tercih ettiği alt kimlik simgesi olarak olumsuz manalar yüklenmiştir. Kimi zaman ise dövme, ciltteki yaraları iyileştiren tıbbi bir yöntem olarak kullanılmıştır.⁴⁶

2.2. Dövme Geleneğinin Bölgelere Göre Yapılış Amaçları

Tarihte ve günümüzde dövme için çeşitli figürler kullanılmıştır. Dövme, insan ürünü olduğu için yapan ve yaptıran kimseye bağlı olarak unik şekillerdir. Günümüzde dövme yapımı için modern makineler kullanılsa da dövmecinin kabiliyeti neticesinde meydana gelmektedir. Bu açıdan belli bir kalıpla vücuda çizilse de yapılışı esnasında küçük de olsa muhakkak farklılıklar

⁴³ Ahmed b. Ali ibn Hacer el-Askalânî, (ö. 850/1449), *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhibbüddîn el-Hatîb, Kâdı Muhyiddin el-Hatîb (Riyad: Mektebetü's-Selefiyye, 1379), 10/379.

⁴⁴ Ebû'l-Muzaffer Yusûf b. Kızıoğlu Sıbt İbnul-Cevzî (ö.654/1256), *Mir'âtu'z-zamân fî tevârihi'l-a'yân*, thk. Muhammed Berekât (Dimaşk, 2013), 1/441.

⁴⁵ Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, 8/215.

⁴⁶ Çerikan - Alanko, "Dövme'nin Tarihçesi", 167.

bulunmaktadır. Ancak yine de dövme figürleri konusunda terimleşmiş bazı teknikler söz konusudur. Söz gelimi tribal dövme, maori dövme, minimal dövme bunlara örnek gösterilebilir. Bu figürlerin meydana gelme sürecine bakıldığında başlangıçta kültürel olan bu dövme figürleri küreselleşmeyle birlikte tüm dünyada kullanılmaya başlamıştır. Yeni Zelanda'nın yerli halkı tarafından yapılan ancak günümüzde omuz üzerinde yapılan geometrik şekillerden oluşan dövmelerin anlaşıldığı Maori dövmesi bunun en güzel örneğidir.

Modern dönemde dövme yaptıranların sayısı oldukça artmaktadır. Bu çalışmada dövmenin dünyada hangi bölgelerde yaygın olarak kullanıldığı ve hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığına yer vermek dövmenin güncel durumunu belirlemekte önemli görünmektedir. Bu sayede Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yasakladığı dövmenin arka planı ile günümüzde dövme yaptırma motivasyonları karşılaştırılmış olacaktır. Dolayısıyla bu yasağın güncel dövme için de belirleyici olup olmadığı ortaya konacaktır. Bu amaç doğrultusunda dövmenin en yaygın olduğu bölgeler tercih edilecektir.

2.2.1. Amerika

Güney Amerika'da 500 yıl öncesine ait olduğu varsayılan İnka ve Mayalara ait bazı dövmeli mumyalara rastlanmıştır. Mayaların dövmeyi cesaretin sembolü olarak yaptırdığı bilinmektedir. Diğer bir tarihi bilgi ise, İspanyol denizcilerin Meksika kıyılarındaki halkın inandıkları putları vücutlarına dövme olarak yaptırdıklarına şahit olduklarını kaydetmektedir. Nitekim uzun zaman bu putlardan ayrı kalan denizciler, dövmeleri sayesinde tanrılarına daha yakın hissedeceklerdir. Güney Amerika bölgesinde dövmeler “süslenme, rahmet ve kurban” maksatlarıyla tene işlenmektedir. Kuzey Amerika'nın keşiflerini konu edinen kaynaklar ise o bölgede yaşayan Kızılderililerin dövmeleri olduğunu göstermektedir.⁴⁷

Amerika halkı denizcilik sayesinde dövme ile tanışmıştır. İlk Amerikan donanması, dövmeyi kendilerini simgeleyen bir araç olarak kullanmıştır. Japonya'dan Amerika'ya dövme sanatçılarının gelmesiyle birlikte dövmenin gelişimi hızlanmış ve bu durum ilk modern dövme makinası patentinin 1891'de ABD'de alınmasına zemin hazırlamıştır. Bu yenilik sayesinde ABD, dövme desenlerinin merkezi haline gelmiştir. Bu aynı zamanda aynı grup bireylerin benzer desenli dövmeler yapmasına da zemin hazırlamıştır. Örnek vermek gerekirse askerler, denizciler, çete

⁴⁷ Çerikan - Alanko, “Dövme'nin Tarihçesi”, 175; Memetçik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadislerin İncelenmesi*, 10-11; Akarsu, *Türkiye'de Dövme Sanatı*, 43.

mensupları birbirine benzer dövmele yaptırarak bu desenleri standartlaştırdı. Bu dönemde dövme atölyelerinde hepatit gibi bulaşıcı hastalıklara yol açması sebebiyle çeşitli kısıtlamalara tâbi olan dövme, zamanla alt kültür âdeti olmaktan çıkarak özellikle sokak çeteleri ve gençlik gruplarının kendilerini tanımladıkları görsel bir araç haline geldi. Son zamanlarda ise dövmenin en çok geliştiği ülkelerden biri olan Amerika’da dövme, milliyetçiliğin ve yurtseverliğin sembolü olarak görülmekte ve dövme sektörü bu ülkede yükselmeye hızla devam etmektedir.⁴⁸

2.2.2. Avrupa

Çoğunluğunu Hristiyan halkın oluşturduğu Avrupa’da ilahi güzelliğin korunması gerekçesiyle dövme, önce kısıtlamaya daha sonra da yasaklamaya tâbi tutulmuştur. 18. yüzyılda denizcilerin gittikleri yerlerde dövme ile karşılaşarak benimsemeleri sonucu dövme, Avrupa’da kendisine tekrar yer bulmuştur.⁴⁹ Yunan ve Roma tarihi, dövmeyi suçlulukla ve barbarlıkla ilişkilendirerek asker ve köleleri işaretlemek ve cezalandırmak için dövme uygulamasına başvurduklarını göstermektedir. Ücretli askerlerin firar etmeleri sonucu tanınmalarını sağlamak amacıyla yapılan dövmele, köleler için de aynı amaçla alınlarına nakşedilmiştir.⁵⁰

İngiltere’de 1769 yılında Kaptan Cook dövmeyi donanmasının bir simgesi haline getirerek denizcilerin, gittikleri yerlerin anısına dövme yaptırmasına öncülük etmiştir. Bu gelişmeyle birlikte dövme İngiltere’de hızla yayılmaya başlamıştır. Özellikle Galler Prensi’nin Kutsal toprakları ziyareti dönüşünde yaptırdığı haç dövmesi sayesinde bu uygulama hem kraliyete taşınmış hem de halk arasında dövmenin daha hızlı yayılmasına olanak sağlamıştır.⁵¹

Fransa halkının dövme ile tanışması İngiltere’ye benzer bir şekilde denizciler aracılığıyla olmuştur. 18. yüzyıla tekabül eden bu seyahatler dövmenin alt kültürde yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Fransız Cabri, dövmeli vücudunu sergilemek için para talep eden ilk kişi unvanına sahiptir. 1800’lerin ortalarında dövme sebebiyle ilk ölüm gerçekleşmiş, dövme vasıtasıyla frengi hastalığı bulaşan bazı kimselere rastlanmıştır. Bu gibi durumlar dövmenin sağlığa zararları

⁴⁸ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 182; Emiroğlu, “Dövme”, 240; Memetcik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadis-i Şerifler*, 10.

⁴⁹ Emiroğlu, “Dövme”, 240; Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 180-181.

⁵⁰ Memetcik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadis-i Şerifler*, 8.

⁵¹ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 180-181; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 41-42; Memetcik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadis-i Şerifler*, 8.

hakkında araştırmalar yapılmasına kaynaklık etmiştir.⁵² Bu araştırmalar neticesinde ise 2013 yılında renkli dövme yapmak ve yaptırmak yasaklanmıştır.⁵³

Almanya’da diğerk Avrupa ölkelerine benzer olarak dövme suçluları işaretleme ve belirlemek için kullanılmıştır. Nazi askerlerinin kollarına “SS” yazdırdıkları da görölmüştür. Almanya dövme tarihinde dikkat çeken diğerk bir örnek ise Hitler döneminde Yahudi esirlerin bileklerine rakamların işlenmesidir.⁵⁴ Günümüzde bu uygulama kalksa da modern dövmelere talep oldukça fazladır.⁵⁵

2.2.3. Afrika

Afrika’da 5 bin yıl öncesine ait olduğu düşünölen mumyalar, kızılötesi ışınlarla incelendiğinde vöcutlarında hayvan figürleri dövmelerine rastlanmıştır. Afrika halkı dövmeyi kötü ruhlardan korunma, cesaret kazanma, toplumda statü kazanma maksatlarıyla vöcutlarına işlemişlerdir. Afrika insanı koyu tenli olduğu için bilinen dövme teknikleri bu bölgede yerini “kesici bir aletle derinin kesilip kaldırılması” manasına gelen nedbeye bırakmıştır. Uygulamada oluşan yara izleri sayesinde desenler oluşturulmuştur. Özellikle kadınlar, doğumdan sonra doğurganlıklarını korumak adına bu yöneme başvurmuşlardır. Günümüzde bu yöneme nadir rastlansa da Fas, Tunus, Mısır gibi Kuzey Afrika ölkelerinde bu uygulama devam etmektedir.⁵⁶

Mısır piramitlerinden çıkarılan kadın mumyalarında karın/bel bölgesine yakın kısımlarda dövme izlerine rastlanmıştır. Ayrıca bu dövmelerin bereket tanrıçası ile ilişkili olduğu düşünölmektedir. Bu toplumda dövmenin gizem, süslenme, büyü ve tedavi maksatlı kullanıldığı, özellikle cariyeler ve şarkıcı kadınlar tarafından dövme yapıldığı görölmektedir. Çıkarılan erkek mumyalarda dövme izine rastlanmamış oluşu Mısır’da dövmenin sadece kadınlar tarafından yapılmış olması ihtimalini akla getirmektedir. Nitekim bulunan mumyaların yanı sıra, aynı döneme

⁵² Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 42; Memetçik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadis-i Şerifler*, 9.

⁵³ T24 Haber Kanalı, “Fransa’da Renkli Dövme” (Erişim 10 Nisan 2020).

⁵⁴ İbrahim Can, *Beden Resimleri*, “Dövme” (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1991), 10; Özlem Damla Yücel, *Dövme Yaptıran Erişkinlerin Kişilik Özellikleri, Kimlik Yönelimi Özellikleri ve Beden Algılarının İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, 2015), 15.

⁵⁵ Body Art Guru, “76 Farklı Alman Dövmesi ve Uygulaması” (Erişim 15 Mayıs 2021).

⁵⁶ Özlem Damla Yücel - Abdölkadir Çevik, “Kimlik İfadesi Olarak Dövme”, *Kriz Dergisi* 1-3/23 (2015), 19; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 45; Mehmetçik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadislerin İncelenmesi*, 11.

ait olduğu düşünölen bazı seramiklerde de dövmele kadın figürlerine rastlanmaktadır. Bilinen bu figürlerin tamamının kadın tasvirinden oluşması, bu ihtimali doğrular niteliktedir.⁵⁷

2.2.4. Asya

Asya’da dövme kültürü oldukça gelişmiş bir sanat dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Japon tarihine bakıldığında MÖ 12.000- MÖ 300 yılları arasında varlığı bilinen Jömonların yaşadıkları bölgelerde yapılan arkeolojik kazılarda dövmele küçük kil heykeller bulunmuştur. Bu heykellerin bir kısmı mezarlardan çıkarılmıştır. Bu durum dövmele heykellerin mezar sahiplerine ölümden sonra eşlik edecekleri inancının bir sonucudur. Bir dönem Japonya’da da dövme, suçluları ayırt etmek ve kastları birbirinden ayırmak maksadıyla yüze işlenmiştir. Hatta suçların çeşidine göre dövme şekilleri farklılık göstermiş ve bu sayede suçluların halk arasında hangi suçu işlediği bilinir hale gelmiştir. Japon kültüründe kendine has “irebokuru⁵⁸”, “Sudokien”⁵⁹, “İrezumu”⁶⁰ adı verilen dövmeler geliştirilmiştir. Bunların yanı sıra tüm vücudu kaplayan giysi niteliğinde dövmeler de Japonya’da meşhurdur. 1868’de halk ahlakına zararlı olduğu gerekçesiyle dövme yasaklanmıştır ve halen bu yasak devam etmektedir. Halk bu yasağa rağmen dövme yaptırmaya devam etse de giysiler aracılığıyla bunları kapatma gereksinimi duymaktadırlar.⁶¹

Asya’nın diğer bir önemli kültürü olan Çin kültüründe dövmenin kabilelerin kimliğini gösterme, suçluların cezalandırılması, kölelerin ayırt edilmesi, yüz ve vücut bezeme, metinsel süsleme, figüratif ve askeri vb. maksatlarla vücuda işlendiği görölmektedir. Çin’in çeşitli kutsal metinlerine bakıldığında Çin dövmelerinin tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Japon kültürüne paralel olarak bu kültürde de suçluların dövme yapılarak toplumdan tecrit edildiği görölmektedir. Ancak Çin’de yaşayan Dulong kabilesi kadınlarının diğer toplumlardan farklı olarak güzellik amacıyla değil saldırılardan korunmak üzere çirkin görünmek için dövmeye başvurdukları saptanmıştır.⁶²

⁵⁷ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 174; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 36; Mehmetcik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadis-i Şerifler*, 6.

⁵⁸ Budha’ya sevgi ve saygı için yapılan, görsel olmayan dövmeler.

⁵⁹ Manası; “Bütün insanlar kardeşir.”

⁶⁰ Esasında dövme manasına gelen bu kelime, zamanla Yakuza suç örgütünün çok sık kullanmasıyla olumsuz mana çağrıştırmaktadır.

⁶¹ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 179; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 36.

⁶² Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 179; Yücel - Çevik, “Kimlik İfadesi Olarak Dövme”, 19.

Tayland, dövme geleneğinin dini ritüel olarak her yıl kutlandığı ülke olma özelliğine sahiptir. Her yıl farklı ülkelerden binlerce insan Taylandlı dövme ustalarına dövme yaptırmak için bu ülkede toplanır. Budist inancın getirisi kabul edilebilecek bu gelenek kutsanma, korunma ve iyi şansı temsil eder. Bu bölgede dövme manevi ve batıl bazı anlamlar taşır. Bunlardan en bilineni iyi bir dövmenin, yaptıran kimseyi mermilerden dahi koruyacağı inancıdır.⁶³

2.2.5. Okyanusya

Dövmenin Avrupa'ya yayılmasında etkili olan Polinezya adaları bu bölgede yer almaktadır. Okyanusya adalarındaki yerliler arasında dövme yapmak oldukça yaygın bir gelenektir.⁶⁴ Ayrıca bu bölgenin dövmeleri de üniktir. Bu geleneği sürdüren en eski toplum Samoa topluluğudur. Bu toplumda kadınlar çocuk sahibi olurken erkeklerin de dövme sahibi olması beklenmektedir. Samoalarda dövme babadan oğula öğretilen bir meslektir ve sanat halini almıştır. Ergenlikten olgunluğa geçiş de yine dövme yapma âdeti ile bağdaştırılmıştır. Dövmesiz Samoa kadınına söz hakkı tanınmayarak onların evlenmelerine de müsaade edilmediği kaynaklarda yer almaktadır. Tüm bu sebepler Samoa halkının neredeyse tamamının dövmeli olması sonucunu doğurmuştur.⁶⁵

Günümüz dövme sanatı için oldukça önem arz eden Maori dövmeleri Yeni Zelanda yerlileri olan Maorilerin icadıdır. Bu toplumda dövme oldukça yaygındır. Kadınlar süslenme, medeni durumlarını belirtme gibi amaçlar doğrultusunda belli dövmeleri vücutlarına, özellikle de yüzlerine yaptırmışlardır. Erkekler ise toplumda cesaret sembolü olarak dövmeye başvurmuşlardır. Özellikle moko adını verdikleri yüz dövmeleri bu bölgede oldukça meşhurdur.⁶⁶

2.2.6. Türkiye

Dövme uygulaması tarihten bu yana Türk kültüründe önemli bir yere sahip olmuştur. Türklerin atası kabul edilen Asya Hunlarına (MÖ 400 – MS. 216) ait Ukok ve Pazırık Kurganlarından çıkarılan cesetlerde dövme izlerine rastlanmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde bu cesetlerde çeşitli hayvan figürlerinin dövme olarak işlendiği saptanmıştır.⁶⁷ Taştık ve Altın Yış

⁶³ Yücel, *Dövme Yaptıran Erişkinlerin Kişilik Özellikleri, Kimlik Yönelimi Özellikleri ve Beden Algılarının İncelenmesi*, 17.

⁶⁴ Nihal Kadioğlu, “Anadolunun Bazı Yörelerinde Dövme Âdeti ve Bu Âdetin Çağdaş Yaşamdaki Yeri” (I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Ankara, 1994), 222.

⁶⁵ Yücel - Çevik, “Kimlik İfadesi Olarak Dövme”, 19; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 36.

⁶⁶ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 36; Kadıköy Body Art, Maori Dövme Modelleri ve Anlamları (Erişim 18 Mayıs 2021).

⁶⁷ Oktay, *Asya Hunları’nda Dövme*, 363.

mezarlarından çıkarılan cesetlerde de av tasvirlerinin dövme olarak kullanıldığı görülmüştür.⁶⁸ İlk Türklerin dövmeyi kabile işareti olarak ve hayvan sürülerini işaretlemek için kullandıkları varsayılmaktadır. Bunların yanı sıra büyü, bereket ve Tanrı'nın sembolü olarak da kullandıkları görülmektedir. Dövme ile alakalı Türkiye'de yapılmış ilk çalışmalardan birinin sahibi olan İbrahim Can'a göre dövmenin en eski örnekleri Türklere aittir ve bu dövmeler yazının alt yapısıdır.⁶⁹ Dövme yapılan figürler göz önüne alındığında Türklerin bu hayvanları öteki aleme geçişte vasıta olarak kullandıklarına dair varsayımlar söz konusudur.⁷⁰ Aynı zamanda Hunların ve Kazakların kahramanlık simgesi olarak da dövme yaptırdıkları bilinmektedir.⁷¹

Türk toplumlarında dövme dini bir nitelik taşımaktaydı. Türklerin eski inancı Şamanizm'de Şaman din adamlarının bizzat kendilerinin dövme yapması, bu uygulamanın dini bir ritüel olması yolunu açmıştır. Bunun bir sonucu olarak birçok Türk, Tanrıya yakın olmak arzusuyla çeşitli dövmeler yaptırmıştır.⁷²

Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra dövme geleneği oldukça azalmıştır. Osmanlı döneminde yeniçerilere sefere giderken kimliklerinin belli olması amacıyla dövme yaptırılmış, daha sonra da bu gelenek devam etmiştir.⁷³ Yeniçeriler arasında yaygın olan bu gelenek, halk arasında da yapılmaya başlanmıştır. Ancak yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla birlikte dövme uygulaması da rafa kaldırılmıştır.⁷⁴ Dövmenin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklanmış olmasına rağmen yeniçerilerin bu uygulamayı devam ettirmesi dikkat çekicidir. Ancak yapılan taramada Osmanlı fetva mecmualarında dövmenin yapılmasıyla ilgili bir tartışmaya rastlanmazken dövme yaptıran kimsenin silmesinin gerekliliği hakkında sorulan soruya sildirilmesinin gerekmediği fetvası verilmiştir.⁷⁵

⁶⁸ Kadioğlu, "Anadoluda Dövme Âdeti", 222.

⁶⁹ Can, *Beden Resimleri "Dövme"*, 4.

⁷⁰ Çoruhlu, "Tendeki Desen Dövme", 50.

⁷¹ Faik Bulut, "Doğunun Tenindeki Nakış Dövme", *Atlas* 113 (2002), 47.

⁷² Akarsu, *Türkiye'de Dövme Sanatı*, 30.

⁷³ Can, *Beden Resimleri "Dövme"*, 7; Öncül, *Kültürümüzde Dövme Geleneği*, 8.

⁷⁴ Kadioğlu, "Anadoluda Dövme Âdeti", 223.

⁷⁵ Yenişehirli Abdullah Efendi (ö.1156/1743), *Behcetü'l-fetâvâ maa'n-nukûl*, der. Mehmed Fıkhî el-Aynî, Dârü't-Tibâati'l-Âmire, (İstanbul: 1266/1849), 555'den akt. Merve Özdemir, *Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 66.

Türkiye’de dövme hakkında yapılmış birçok sosyolojik ve antropolojik çalışma geleneksel dövmenin daha çok Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde varlığını sürdürdüğünü göstermiştir.⁷⁶ Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Tunceli, Kars ve Ardahan’da yapılan araştırmalar, geleneksel dövmenin atadan kalan bir miras olarak değerlendirildiğini, günümüzde bu dövmelere daha çok yaşlılarda rastlandığını ortaya koymuştur. Dövme bu bölgelerde; nazardan koruması, ömrü uzatması, hastalıklardan koruması, uğur getirmesi, hastalıkları tedavi etmesi, yılan akrep gibi hayvanlardan koruması, doğurganlığı artırması, bereket getirmesi, güzelliği ve cazibeyi artırması, cesaret göstergesi olması, kötülüklerden koruması, cinlerden koruması, savaşta düşmana karşı başarı kazanma ve öte dünyaya geçerken hayvanı vasıta olarak kullanma amaçları doğrultusunda yapılmaktadır. İlahi, büyüsel ve dini bir nitelik taşıyan dövme, bazen de aşiret veya kabilelerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.⁷⁷

Dövme hakkında kapsamlı çalışma yapan Fatih Serdaroğlu, Türkiye’de çeşitli bölgelerde araştırma yapmış ve elde ettiği veriler neticesinde Anadolu dövmelerini geleneksel ve etnik dövme olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Yazar bu sınıflandırmada etnik dövmeyi “tek bir kavimce, toplumca ya da topluluk bireyleri tarafından benimsenmiş figür ya da figürler dizini” olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre Türkiye’de yalnızca Süryaniler Kudüs’te hac yaptıktan sonra kollarına aynı figürü dövme olarak işledikleri için etnik dövmeye bu örnek verilebilir. Bunun dışında kalan diğer dövme figürleri geleneksel dövme kapsamında değerlendirilebilir.⁷⁸

Mehmet Hazar, Mardin Kızıltepe- Bozhöyük’te yaptığı araştırmalar neticesinde bölge halkının dövme yapma amaçlarını baht açma ve evlenebilme, kuma gelmemesi, çocuk doğurmak, güzel görünmek, erkeklerin beğenisini kazanmak, yılan gibi tehlikeli hayvanlardan korunmak, uzun ömürlü olmak, uğurlu bir insan olmak şeklinde sıralar.⁷⁹ Mardin bölgesinde yapılan araştırmalar bu bilgiyi destekler niteliktedir. Mardin’de yapılan bazı dövme motiflerinin

⁷⁶ Kadioğlu, “Anadoluda Dövme Âdeti”, 223. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Sait Tunç - Uysal Yenipınar, *Güneydoğu Anadolu Geleneksel Dövme Sanatı Beden Yazıtları* (İzmir: Etki Yayınları, 2013).

⁷⁷ Tunç - Yenipınar, *Güneydoğu Anadolu Geleneksel Dövme Sanatı Beden Yazıtları*, 24; Bulut, “Doğunun Tenindeki Nakış Dövme”, 47; Kadioğlu, “Anadoluda Dövme Âdeti”, 223; Çoruhlu, “Tendeki Desen Dövme”, 51; Hazar, *Makalelerle Mardin III/ Eğitim Kültür Edebiyat*, 294; Mustafa Çağlayandereli - Hediye Göker, “Anadolu Dövme Sanatı Tunceli İli Örneği”, *Journal of Human Science* 2/13 (2016), 254; Ebru Okutan Akalın, “Şanlıurfa’nın Harran İlçesi’nde Dövme Geleneği”, *Folklor Akademik Dergisi* 2/3 (2019), 422.

⁷⁸ Fatih Serdaroğlu, *Dövme Kitabı* (İstanbul: Hemen Yayınları, 2013), 65.

⁷⁹ Hazar, *Makalelerle Mardin III/ Eğitim Kültür Edebiyat*, 297; Abdülkadir Güler, “Mardin’in Kızıltepe Yöresinde Dak ve Dövmeler”, *Türk Folklor Araştırmaları* 16 (Haziran 1975), 7334.

“Şamanizm, Paganizm, Animizm, Sâbiilik, Taoizm, Budizm, Maniheizm ve Zerdüştlük” gibi inanışlardaki sembollerle benzerlik gösterdiği görülmüştür. Sözgelimi güneş, ay, haç işaretleri sıkça kullanılan motiflerdendir.⁸⁰

Şanlıurfa’nın Viranşehir, Harran ve Siverek bölgelerinde yapılan araştırmalarda yukarıda zikredilen amaçların yanı sıra ait oldukları aşiretin simgesi olarak dövmeye başvurulduğu görülmüştür.⁸¹ Dövmenin göçebe Karaçiler tarafından bölgeye getirildiği ve halkın bu kimselerden öğrenmesiyle yaygınlaştığı elde edilen bulgular arasındadır. Günümüzde bu dövmelerin 40 yaş üstü kimselerde görüldüğü, yeni neslin bu dövme geleneğini devam ettirmediği çalışmanın sonuçlarındadır. Araştırmaya konu olan görüşmecilerden biri alt dudağa yapılan dövmenin sebebini şu şekilde açıklamıştır: “Hz. Fatıma’nın kölesi ona âşık olur ve onu zorla dudağından öper, tam bu sırada Allah tarafından helal kılınsın diye alt dudağı dövmelenir. Onun hatırasına da Arap kadınlar bu dövme yaparlar.” Çalışmada sıra dışı diğer bir veri ise bağlı bulundukları aşiretin sembolünün dövme olarak işlenmesinin, çöl kanunları neticesinde olduğunun söylenmesidir. Harran Belediyesi Eski Başkanı, geçmişte kimlik olmadığı için çöl şartlarında hem korunmak hem de tanınmak maksadıyla belirleyici bir işaretin dövme olarak işlendiğini büyüklerinden aktarır.⁸²

Nihal Kadioğlu, Gaziantep’in Barak Bölgesi’nde yaptığı araştırmalar neticesinde dövmenin 60 yaş üstü kimselere “gurbet” adı verilen dövmeciler tarafından yapıldığını söylemektedir. Gurbetler yiyecek, giyecek karşılığında boncuk, iğne gibi küçük eşyalar satarak geçinen küçük gezici gruplardır. Ancak günümüzde bu gruplara rastlanmamakla birlikte geleneksel dövme yaptıran gençler de yörede bulunmamaktadır. Kadioğlu’nun araştırmasına konu olan katılımcıların dövme yaptıрма amaçları da yukarıda zikredilen maddeler kapsamındadır. Yazar, Çankırı civarında yaptığı saha araştırması neticesinde Güneydoğu Anadolu bölge halkının dövme geleneği ile bu bölgedeki dövme âdetinin birbirine oldukça benzer özellikler taşıdığını söylemektedir.⁸³ Konya kırsalında yapılan araştırmada Doğu ve Güneydoğu’dan göç alan Celip

⁸⁰ Nurgül Begiç - Hamdiye Önal Çapık, “Anadolu Kültüründe Damga/Tamga/Dövme Mardin Örneği”, *Millî Folklor* 126 (2020), 161.

⁸¹ Can, *Beden Resimleri “Dövme”*, 13-19; Bulut, “Doğunun Tenindeki Nakış Dövme”, 47; Okutan Akalın, “Şanlıurfa’nın Harran İlçesi’nde Dövme Geleneği”, 436; Ahmet Taşgın, “Siverek’te Dövme Geleneği” (Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Şanlıurfa: Siverek Kaymakamlığı, 2001), 229-230.

⁸² Okutan Akalın, “Şanlıurfa’nın Harran İlçesi’nde Dövme Geleneği”, 436.

⁸³ Kadioğlu, “Anadoluda Dövme Âdeti”, 223.

beldeleri, Bulduk ve Yeniceoba halkında dövme, kadınların âdetidir. Bu bölgede rastlanan motifler Güneydoğu bölgesinde rastlanan motiflere benzerlik gösterse de sayı bakımından az olması açısından farklılık arz etmektedir.⁸⁴ İki araştırma birlikte değerlendirildiğinde bölgeye Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinden gelen göçler neticesinde geleneksel dövme, Anadolu’da benzerlik göstermektedir.

Tunceli ilini kapsayan çalışma sonuçları Kadıoğlu ve Hazar’ın bulgularıyla benzer niteliktedir. Tunceli halkında görülen dövmelerin etnik grup ayrımı olmaksızın benzeştiği ancak günümüzde oldukça azaldığı çalışmanın neticeleri arasındadır.⁸⁵

Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yapılan araştırmalar neticesinde geleneksel dövmenin daha çok Doğu ve Güneydoğu illerinde yaygın olduğu ve genç neslin bu dövmelere rağbet etmedikleri anlaşılmıştır. Aynı zamanda bütün çalışmalarda dövmenin farklı kültürlerle etkileşim sonucu yaygınlaştığı görülmektedir. Sözelimi Doğu ve Güneydoğu bölgeleri Arap toplumuyla yakın temasta bulunduğu için dövme âdetinin Araplardan geçmiş olduğu, araştırmalara katılan görüşmeciler tarafından belirtilmiştir.⁸⁶ Bölgede dövme yerine kullanılan dak/dek kelimesinin, Beyrut’ta da benzer şekilde dagh kelimesinin kullanılması, bu iddiayı doğrulamaktadır.⁸⁷

Diyarbakır’da yapılan araştırma neticesinde ise dövmenin bölgeye “Karaçi Çingeneleri” aracılığıyla geldiği tespit edilmiştir. Çalışmada Karaçiler’in, İran-Kafkasya ve Irak-Suriye-Filistin olmak üzere iki güzergâh kullanarak Hindistan’dan Türkiye’ye yerleştikleri ve henüz Türkiye’ye varmadan bu güzergahlardan dövme yapmayı öğrendikleri söylenmektedir.⁸⁸ Şanlıurfa’da yapılan araştırma sonuçları da bu bilgiyi doğrular niteliktedir.⁸⁹

Türk toplumunda dövmeyi konu edinen çalışmalara bakıldığında dövme yaptırma nedenlerinin İslâmiyet ile bağdaşmayan unsurlar olduğu göze çarpmaktadır. Dövme yaptırılırken tercih edilen figürlere bakıldığında Türklerin İslâmiyet’ten önceki dinlerinden izler taşıdığı

⁸⁴ Nermin Öztürk, “Konya Kırısındaki Kadın Dövmelerinde Ana Tanrıça’nın İzleri”, *Muhafazakâr Düşünce* Kadın Özel Sayısı (2014), 228.

⁸⁵ Çağlayandereli - Göker, “Anadolu Dövme Sanatı Tunceli İli Örneği”, 2545-2562.

⁸⁶ Bulut, “Doğunun Tenindeki Nakış Dövme”, 47.

⁸⁷ Mehmet Serhan Tezgeç, *Kendini İfade Aracı Olarak Dövmeler: Nitel Bir Araştırma* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 20.

⁸⁸ Ahmet Cihan, “Diyarbakır’da Karaçi Çingenelerinde Dövme Geleneği” (Türk Kültüründe Beden Sempozyumu, İstanbul, 2007), 52.

⁸⁹ Okutan Akalın, “Şanlıurfa’nın Harran İlçesi’nde Dövme Geleneği”, 427.

gözlemlenmiştir. Zira araştırmalar güneş, ay, haç gibi dini anlam taşıyan unsurların sıkça kullanıldığını ortaya koymuştur.⁹⁰

Türkiye’de ilk defa 2006 yılında “Türkiye Vücut Süsleme Sanatını Geliştirme Derneği” adıyla dernek kurulmuş, 2007 yılında derneğin çabaları sonucu dövmecilik bir meslek grubu olarak kabul edilmiştir. Bu gelişmelerin ardından 2009 yılında Sağlık Bakanlığı’nın dövmenin yalnızca doktorlar tarafından yapılması içerikli genelgesi geri çekilmiştir. Halen dernek, Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı, dövmecilik ile ilgili yönetmelik ve kanunların düzenlenmesi için iş birliğine devam etmektedirler.⁹¹

Türkiye’de dövme ile ilgili yapılan çalışmalar göz önüne alındığında çoğunlukla geleneksel dövme yaptıran kimselerin araştırma konusu yapıldığı gözlemlenmiştir. Türkiye’de dövme yaptıranların sayısı ile ilgili güncel bir çalışma bulunmasa da geleneksel dövme yaptıranların sayısının gün geçtikçe azaldığı, modern dövme yaptıranların sayısının ise arttığı söylenebilir. Dövme stüdyolarının ve dövme sanatçılarının sayısındaki artış bu tezi doğrular niteliktedir. Türk toplumu hali hazırda kalıcı, geçici ve kozmetik olmak üzere üç farklı alanda dövme yaptırmaktadır.⁹²

3. GÜNÜMÜZDE DÖVME UYGULAMALARI, TÜRLERİ VE DÖVME SİLDİRME TEKNİKLERİ

Amerika’da elektrikli dövme makinasının geliştirilmesiyle birlikte tüm dünyada dövme yaptıranların sayısı artış göstermiştir. Modern toplumlarda dövme; özgürlük, güzellik, kahramanlık, meydan okuma, cinsel tercihler ve karşı koyma anlamları taşımaktadır.⁹³

Reid modern dövmeleri genel olarak dört başlıkta inceler: Kültürel dövmeler, dini dövmeler, moda dövmeler, grup dövmeleri.⁹⁴ Kültürel dövmeler belirli bir topluma ait değerlerin, sembollerin deri altına işlenmesiyle elde edilir. Bu türe örnek olarak Maori yüz dövmeleri verilebilir. Ayrıca Türkiye’de yapılan geleneksel dövmeler de bu kapsamda değerlendirilebilir.

⁹⁰ Dövme figürleri için detaylı bk. Bulut, “Doğunun Tenindeki Nakış Dövme”; Okutan Akalın, “Şanlıurfa’nın Harran İlçesi’nde Dövme Geleneği”; Öncül, *Kültürümüzde Dövme Geleneği*; “Beden Ayetleri”, haz. İlham Bakır.

⁹¹ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 23.

⁹² Serdaroğlu, *Dövme Kitabı*, 61.

⁹³ Ayşen Kayser, *Vücut Dövmelerinin Adli Bilimler Açısından Değerlendirilmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 5.

⁹⁴ Sınıflandırma Vierra Reid’e ait. Prezi, “Tattoo”, (Erişim 15 Mayıs 2021).

Dövme tarzları için bk. Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*; Kayser, *Vücut Dövmeleri*, 91.

Dini dövmeleer kişinin inancına olan bağılılığı bedeninde kalıcı hale getirme arzusundan ortaya çıkmıştır. Yahudilerin Davud Yıldızı, Tevrat'tan cümleler; Hıristiyanların haç, balık, kanat; Budistlerin Budha, lotus çiçeğı, hayat ağacı; Hinduların mandala, fil, aum; Taoizm'e inananların yin-yang figürleri yaptırması bu dövme türüne örnek gösterilebilir. Türkiye'de Alevilerin Zülfikar, Yezidilerin güneş, ay gibi figürler yaptırması da bu başlık altında değerlendirilebilir. Moda dövmeleer, son zamanda insanların tercih ettiğı dövmeleere karşılık gelmektedir. Bu kısma astrolojik simgeler, çeşitli yazı ve tarihler, kuş ve çiçek gibi doğa unsurları örnek verilebilir. Bazı insanlar da dövmeleer parmaklarına yüzük, boyunlarına kolye, ayak bileklerine halhal gibi işleterek aksesuar olarak kullanmışlardır. Diğer kısımlarla karşılaştırıldığında popüler kültürde kendisine en çok yer bulan dövme çeşidinin moda dövmeleer olduğı söylenebilir. Grup dövmeleeri ise belli topluluklara ait dövmeleeri ifade etmektedir. Bu grup dövme örneklerine daha çok çete ve suç gruplarında rastlanmaktadır. Tarihte suç işleyen kimselere suçunu belirten dövmeleer yapılmıştır. Bu uygulama günümüzde sürdürölmele de grup üyeleri kendilerini ifade aracı olarak dövmeleer kullanmaya devam etmişlerdir. Gruba dair numara, sembol, adres gibi unsurların işlendiğı bu kısımda bazen de örümcek ağı, yılan, silah, ejderha, kuru kafa gibi ürkütücü figürler kullanılmıştır.⁹⁵

3.1. Dövme Türleri

Dövmeleer konu alan çalışmalarda dövmeleer, geçici, yarı kalıcı ve kalıcı olmak üzere üç şekilde ele almaktadır.

3.1.1. Geçici Dövmeleer

Genellikle kına bitkisinden elde edilen boylarla çizilen şekil ve desenler, geçici dövme olarak isimlendirilir. Son dönemde geçici dövme olarak isimlendirilen bu uygulama esasında kullanılan figürler neticesinde bu kapsamda değerlendirilir. Nitekim tarihten günümüze birçok medeniyetin kına bitkisini süslenme aracı olarak kullandığı bilinmektedir. İslam dininde kına yakmak olarak bilinen bu süslenme adeti meşrudur hatta bazı kaynaklarda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kınayı tavsiye ettiğı yer almaktadır.⁹⁶ Ancak kınanın görünen uzuvlarda, dövme gibi desenli bir şekilde yapılmasının hoş karşılanmadığına dair rivayetler mevcuttur. Bu yüzden kadınların el ve ayak gibi görünen uzuvlarında desen kullanılmadan kına yakılmıştır.⁹⁷

⁹⁵ Prezi, "Tattoo".

⁹⁶ Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî Ebû Dâvud (ö. 275/889), *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût (Dimaşk: Dâru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 2009) "Teraccül", 4.

⁹⁷ Kamacı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi*, 52.

Salt kına bitkisi ve su ile hazırlanan karışımının deri tarafından emilmesi saatler sürebilir. Bu nedenle günümüzde kınanın kuruma ve deriye işleme süresini hızlandırmak ve parlak görünmesini sağlamak amacıyla para-fenilendiamin, oksijenli su gibi bazı kimyasal bileşenlerin eklendiği Hint kınaları daha fazla tercih sebebi olmuştur. Ancak bu durumda bazı alerjik reaksiyonlar söz konusu olabilmektedir.⁹⁸ Geçici dövme, kalıcı dövmenin aksine deri üstüne yapılır ve acısız bir işlemdir. 4-6 hafta kadar vücutta kalır ve zamanla yok olur. Bu metotla yapılan dövme, turuncu, kırmızı ya da siyah renkte olması beklenir. Geçici dövme Hint kültüründe çok yaygın olduğu için Hint kınası ismiyle de sıkça anılmaktadır. Hintliler bu kınayı, özel günlerde süslenmek amacıyla kendine has tarzıyla vücuda işlemektedir (Mehndi).⁹⁹

3.1.2. Yarı Kalıcı Dövmeler

Yarı kalıcı dövme, kalıcı dövme gibi deri altına boyanın enjekte edilmesiyle çizilen şekillerdir. Ancak kullanılan boya farklılığı sebebiyle vücutta 5 ile 10 yıl arasında kalır. Bu dövme çeşidinde genellikle çini boyası kullanılmaktadır.¹⁰⁰ Kozmetik dövmenin bazı çeşitleri derinin dermiş tabakasına yapıldığı için kalıcı dövmenin aksine zamanla silinmektedir. Bu yüzden kozmetik dövme, bazı çeşitleri yarı kalıcı dövme kapsamına girmektedir.

3.1.3. Kalıcı Dövmeler

Kalıcı dövme, kullanılan materyallere göre ilkel, amatör ve profesyonel olarak üçe ayrılır. Yapılış amaçlarına ve tekniklerine göre ise kozmetik, rekonstrüktif ve dekoratif olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

3.1.3.1. Kullanılan Materyal Açısından Kalıcı Dövme Çeşitleri

3.1.3.1.1. İlkel Dövme

Dövme yapılış şekilleri tarihten günümüze farklılık göstermiştir. İlkel dövme, genellikle iğne gibi keskin bir araç yardımıyla alt deriye renkli bir madde ile desen çizilmesidir. Bu yöntemde iğne ile açılan yarıklara is, çivit, hayvan yağı, balık ödüsü, kına gibi maddeler doldurularak çeşitli şekiller elde edilir. Araştırmalar, dövmenin ilk çağlarda yaprak ve kamış boyalarından elde edilen maddeden yapıldığını göstermektedir. Türkiye’de halen ilkel yöntemle dövme yapılan bölgelerde

⁹⁸ Deren Özcan - Deniz Seçkin, “Hint Kınasıyla Yapılan Geçici Dövmeye Bağlı Gelişen Bir Lokalize Hipertrikoz Olgusu”, *Türk Dermatoloji Dergisi* (2014), 164.

⁹⁹ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 61.

¹⁰⁰ Kayser, *Vücut Dövmeleri*, 12.

bu maddeler anne sütüyle (Yezidilerde kız evlat sahibi annenin sütü) karıştırılarak dövme boyası elde edilir. Eskimolarda bu teknikten farklı olarak iğne yardımıyla deride meydana gelen deliklere renkli ip geçirilerek desenler elde edilir. Bir başka dövme tekniğinde ise yine iğne gibi kesici bir aletle deride çeşitli delikler meydana getirilir. Bu delikler barut ve kibrit gibi yanıcı maddelerle doldurularak yakılır. Bu şekilde yakılan deriden çıkarılması mümkün olmayan şekil ve desenler elde edilir.¹⁰¹

Afrika’da ise dövme bu tekniklerden farklı bir metotla deriye uygulanmaktadır. Halkın deri rengi sebebiyle boya ile uygulanan dövmeler yeteri kadar açık görünmediğinden “bıçak veya diğer keskin aletler kullanarak deriyi kesip kaldırmak sûretiyle özel motifler oluşturmuşlardır.” Genellikle bu kesiklere özel hazırlanmış kum ve kül karışımları sürülerek nedbe adı verilen çıkıntılı dövme şekilleri elde edilmiştir. Yerel motiflerin kullanıldığı bu dövmeler “Braille alfabesi” yazısını andırmaktadır.¹⁰²

3.1.3.1.2. Amatör Dövme

Amatör dövme, çoğunlukla hapisane gibi imkan kısıtlılığı söz konusu olan yerlerde kalem mürekkebi, dövme yapımına uygun olmayan iğne ve basit makinalarla çizilen figürlere denmektedir.¹⁰³

3.1.3.1.3. Profesyonel Dövme

Modern dönemde dövme makinasının icadıyla dövme yapımı da profesyonelleşmiştir. Makine temelde gövde ve iğne olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. İğneli kısım dövme işlemi bittikten sonra değiştirilebilecek şekilde tasarlanmıştır. Bu sayede iğne temasıyla bulaşabilecek hastalıkların engellenmesi amaçlanmıştır. Dövme makinasının, icat edildiği tarihten bu yana köklü değişikliklere uğramadığı görülmektedir.¹⁰⁴

Dövme, boyanın bir iğne aracılığıyla derideki epidermis tabakasını geçerek dermis tabakasına enjekte edilmesiyle elde edilen şekillere verilen isimdir. Dövme boyası derinin 1.5-2 mm altındaki papiler tabakaya zerk edilir. Enjekte edilen boya, pigmentleri dermisin çeşitli tabakalarına dağılsa da çoğunlukla orta dermiste birikir. Buradaki antikorlar mürekkebi

¹⁰¹ Bulut, “Doğunun Tenindeki Nakış Dövme”, 47; Kadioğlu, “Anadoluda Dövme Âdeti”, 224.

¹⁰² Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 45.

¹⁰³ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 69.

¹⁰⁴ Kayser, *Vücut Dövmeleri*, 10.

sarmalayarak bulundukları alanda hapseder. İğne, derinin 1-2 mm derinine mürekkebi enjekte eder, mürekkebin boya partikülleri fibroplas hücrelerinin içine hapsolur ve bu hücreler vücut tarafından yabancı cisim olarak algılanır. Bu hücreler büyük olduğu için akyuvarlar tarafından yok edilemez. Bu sayede kalıcı şekiller elde edilir.¹⁰⁵

3.1.3.2. Yapılış Amaçları ve Teknikleri Açısından Kalıcı Dövme Çeşitleri

Kalıcı dövme dendiğinde, ilk bakışta dekoratif dövme anlaşılsa da kalıcı dövme; kozmetik (kalıcı makyaj), rekonstrüktif (normal hale getirici) / paramedikal dermagrafik ve dekoratif amaçlı yapılabilir. Son dönemde tüm dünyada oldukça hızlı yayılan kalıcı makyaj, yapılış şeklinin dövme uygulaması ile aynı olması sebebiyle bu kapsamda değerlendirilir. Kalıcı makyajda iğne ile boya maddesi deri altına zerk edilerek organ daha estetik bir görünüme kavuşturulur. Yapılış amacına göre kimi kozmetik dövmeler rekonstrüktif dövme kapsamında değerlendirilebilir. Sözelimi hastalık sebebiyle kaşı dökülmüş bir kimsenin kaşlarının doğal görünüme bu yöntemle kavuşturulması mümkündür ve bu da rekonstrüktif uygulama olarak kabul edilebilir.¹⁰⁶

3.1.3.2.1. Dekoratif Dövme

İnsanların istedikleri belli bir şekli vücutlarının herhangi bir yerine tıbbi bir amaç barındırmadan yaptırmasıdır. Günümüzde en çok tercih edilen dövme türü budur. Kültürel, dini, moda ve grup dövmeleri bu kısma girmektedir. Dövme çeşitli nedenlerle yapılırsa da temelinde güzellik arzusu yatmaktadır. Esasında kalıcı dövme tabiri mutlak manada kullanıldığında dekoratif dövme kastedilmektedir.

Dekoratif dövmelerin tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Geçmişten bugüne gelişen teknolojiyle dövme yapma teknikleri, figürleri, kullanılan materyaller değişse de özü itibariyle köklü bir değişimden söz edilemez.¹⁰⁷

3.1.3.2.2. Rekonstrüktif/ Paramedikal Dövme

“İnsan derisi üzerinde oluşan ve istenmeyen her türlü izin veya pigment eksikliğinin, bozukluğunun kapatılmasında uygulanan kapatma, kamuflaj işlemi, medikal dövme olarak isimlendirilir.” Rekonstrüktif veya Paramedikal dermagrafik olarak da bilinen bu işlem hastalık ya

¹⁰⁵ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 60.

¹⁰⁶ Yasemin Pehlivan, “Kalıcı Makyaj’ın Endikasyonları ve Kontraendikasyonları”, *Kalıcı Makyaj Kursu* (I. Kozmetoloji Kongresi, Ankara, 2006), 6; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 70.

¹⁰⁷ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 70.

da kaza sonucu oluşan deri kusurlarını kozmetik açıdan düzeltmek amacıyla yapılan tıbbi müdahalelerdir. En iyi sonucun alınabilmesi için bu işlemi yapan kimselerin kozmetik dövme için iyi bilmesi gerekir. Aynı zamanda bu işlem hasarlı, kusurlu deriye uygulandığı için diğer dövmelerden farklı bir uzmanlık gerektirir. Bazı hastalarda acıyı hissetmemeleri için lokal anesteziye başvurulabilir. Bu dövme türünde kullanılan dövme boyaları özel bir yapıya sahiptir ve dış deri hasarını en aza indirmek için profesyonel yöntemler kullanılır. Ayrıca medikal dövmede deri dışına topikal krem sürmek dövme bakımı için kimi zaman yeterli olmazken hastanın doktor tavsiyesiyle başka ilaçlar kullanması da gerekebilir.¹⁰⁸

Vitiligo (pigment bozukluğu) hastalarına derinin renginde pigment aşılması, Alopecia universalis (saç ve kıl kaybı hastalığı) hastalarına saç, kaş, kirpik görüntüsü kazandırma, mastektomi hastalarına (göğsü alınan hastalar) meme ucu oluşturma medikal dövme kapsamında değerlendirilir. Yanık sonucu oluşan renk kaybı da bu yöntemle tedavi edilebilir. Son zamanlarda seyrek saçlı ya da saç dökülme sorunu yaşayan kimseler için de bu yöntem uygulanmaya başlamıştır. Tedavi olarak değerlendirilen medikal dövme diğer dövme uygulamalarında olduğu gibi bazı komplikasyonlara sebebiyet verebilir. Kornea aşınması, pigment solması, beklenmedik yara oluşumu, aykırı renk, hematoma, enfeksiyon bu komplikasyonlardan bazılarıdır.¹⁰⁹

Türkiye’de yakın zamanda hayata geçirilen sevgi izi dövmeleri de medikal dövme kapsamında değerlendirilebilir. Müge Anlı ve Ekibi tarafından geliştirilen proje, zihinsel engeli bulunan, alzheimer veya benzeri rahatsızlığı bulunan kimselerin kaybolmaları durumunda bulunabilmelerine olanak sağlamayı amaçlar. Sevgi izi dövmesi, kişiye özel rakamlardan oluşmaktadır.¹¹⁰

3.1.3.2.3. Kozmetik Dövme (Kalıcı Makyaj)

Mikro-pigment uygulaması steril ve tek kullanımlık bir iğne ile doğal ve mineral renklerin deri yüzeyinin hemen altına enjekte edilmesi işlemine kalıcı makyaj denmektedir. Bu işlemi yapan kimsenin yeterli tıbbi donanıma sahip olması, gelişecek olası bir komplikasyona karşı insan sağlığını garanti altına alacaktır. Bir grup kalıcı makyaj uzmanı, bunun dövme kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini savunsa da işlemin yapılış şekli ve yapısı itibarıyla dövmenin bir

¹⁰⁸ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 74; Fatih Serdaroğlu, “Medikal Dövme” (Erişim 17 Mayıs 2021).

¹⁰⁹ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 75-77.

¹¹⁰ Beni Buldular, “Sevgi İzi Hakkında” (Erişim 17 Mayıs 2021).

türü olduğu görülmektedir. Genellikle kaş şekillendirme, eye-liner ve dudak şekillendirme en sık kullanılan uygulamalardır. Kalıcı makyaj, estetik açıdan güzel görünmenin yanı sıra pratik olması sebebiyle de sıkça tercih edilmektedir. Çünkü kalıcı makyaj, yenileme gerektirmez ve zamanla kişinin bir parçası olur. Özellikle çalışan kadınlar bu uygulamaya talep göstermektedir.¹¹¹

3.2. Dövme Sildirme Teknikleri

Dövme, deri altına uygulandığı için insan hayatı boyunca varlığını sürdürür. Ancak bazı durumlarda dövme yaptıran kimseler bu dövmeleri sildirmek ister. Örnek verilecek olursa, yaptırılan dövmenin modasının geçmesi, zamanla dövmenin renginde ve şeklinde bozulmalar olması sebep olarak zikredilebilir. Bu gibi sebepler doğrultusunda dövmeyi çıkartmak için çeşitli teknikler geliştirilmiştir.

3.2.1. Lazer ile Sildirme

Dövme sildirme işleminde en sık kullanılan teknik lazerdir. Lazer diğer çıkartma şekillerine nazaran daha pratik ve etkilidir. Dövmenin şekline, büyüklüğüne ve rengine bağlı olarak silinme süresi de değişkenlik göstermektedir. Lazer yöntemi, dermiste bulunan boyayı yok etmek için canlı hücreleri öldürerek deriden atılmasını sağlar. Derine işlemiş boyalı hücreleri yok etmek için lazer ışınları artırıldığı için deride yanıklar oluşturmaktadır. Bu sayede zamanla dövme boyası idrar ve ter ile vücuttan atılmış olur. Oldukça acılı olan bu yöntem aynı zamanda pahalı bir tekniktir ve yüzde yüz silme garantisi vermez. Ayrıca bazı lazer işlemleri sırasında deride alerjik reaksiyonlar veya pigmentlerin beklenmedik şekilde değişmesi görülebilir.¹¹²

Lazerler genellikle siyah ve siyaha yakın renkli boyaları yok etmek için üretilmiştir. Bu yüzden kırmızı, yeşil, turuncu gibi renkleri sildirmek daha uzun seanslar gerektirmektedir. Beyaz ve sarı gibi ten rengine daha yakın renkli dövmeler için özel geliştirilmiş lazer makinaları kullanılmalıdır. Aksi takdirde sonuç alınması mümkün değildir.¹¹³ Lazerle sildirme işlemi bazı yan etkiler ve riskler barındırır. Epidermis ve dermiste kalıcı hasara sebep olabilecek bu işlem uzmanlar tarafından dikkatle yapılmalıdır.¹¹⁴

3.2.2. Jel ile Sildirme

¹¹¹ Pehlivan, “Kalıcı Makyaj’ın Endikasyonları ve Kontraendikasyonları”, 7; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 72.

¹¹² Serdaroğlu, *Dövme Kitabı*, 203-204; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 107-108.

¹¹³ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 108.

¹¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 131.

Dövme çıkarma işlemi için özel olarak üretilmiş krem ve jeller sayesinde acısız ve hasarsız bir şekilde dövme sildirmek mümkündür. Bu yöntemde krem veya jel dövme üzerine sürülerek ovulur, zamanla solmaya başlayan dövme bir süre sonra tamamen yok olur. Ancak bu yöntem diğerlerine nazaran daha uzun sürmektedir. Kalıcı dövmelerde kullanılan boyanın rengine göre bu süre değişiklik göstermektedir.¹¹⁵

3.2.3. Cerrahi Müdahale

Dövme sildirme işlemlerinden bir diğeri ise cerrahi müdahaledir. Bu yöntemde dövme yapılan deri çıkarılır. Ancak deri parçası yüzeysel alındığı için pigmentlerin bazıları deride kalabilir. Deride ağır kalıcı hasar oluşturan bu yönteme nadiren başvurulur.¹¹⁶

Bu yöntemde doku genişletici kullanılır. Deri altına yerleştirilen balon sayesinde deriden sadece dövmeli kısım alınır ve bu sayede daha küçük bir yara izi oluşur. Küçük boyuttaki dövmeler için tek işlem yeterli olurken büyük boyutlu dövmeler için birden fazla işlem gerekebilir.¹¹⁷

3.2.4. Diğer Yöntemler

Dövme sildirmede kullanılan diğer yöntemler dermabrazyon, salabrozyon ve peeling olarak sıralanabilir. Dermabrazyon, fırça, zımpara ya da elmas gibi aşındırıcı bir alet ile deriyi kazıyarak dövme çıkarma işlemine denir. Ancak bu yöntem uzun süre iyileşmeyen ciddi yaralara sebep olmaktadır. Salabrozyon tuz çözeltisinin dövme üzerine sürülerek dövmenin sildirilmesidir. Bu işlem oldukça acılı ve enfeksiyona sebep olacağından risklidir. Peeling ile dövme çıkarma işlemi ise asit çözeltisi yardımıyla uygulanır. Ancak bu yöntem de dermabrazyon ve salabrozyon gibi deride kalıcı hasarlar bırakma riski taşımaktadır.¹¹⁸

Dövme sildirme işlemleri arasında sayılan kamuflaj işlemi, esasında sildirme işlemi değil dövmenin görüntüsünü ortadan kaldırmaya yönelik yapılan başka bir dövme işlemidir. Bu sebeple bu başlık altına alınmamıştır.

3.3. Sağlık Açısından Dövme Uygulaması

Dövme çeşitli sebeplerle sağlık açısından riskler taşımaktadır. Bunlardan ilki dövme yapılan ortamın ve dövme yapılan aletin steril olmamasından kaynaklanır. İkincisi dövme

¹¹⁵ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 109.

¹¹⁶ Memetcik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadis-i Şerifler*, 18.

¹¹⁷ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 109-110.

¹¹⁸ Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 109.

yapılırken kullanılan boya maddesine vücut tarafından verilen tepki sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Dövme yapılan yerin yara olması ve bu yaranın enfeksiyona açık olması sebebiyle de çeşitli riskler taşımaktadır. Bu bölümde dövmenin insan bedeninde meydana getirebileceği hastalıklar ele alınacaktır.

Dövme boyaları çeşitli formülasyonlarla elde edilir. Ancak bu formüller ticari kaygılar sebebiyle üreticiler tarafından paylaşılmamaktadır. Halkın sağlığını tehdit eden dövme boyaları için Avrupa Birliği çalışmalar başlatmıştır. Türkiye dövme boyalarını ithal etmesine karşın, ülkemizde içerik analizine dair bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bu sebeple dövmenin sağlık açısından riskleri çoğunlukla Avrupa Birliği'nin çalışmaları ışığında değerlendirilmiştir.¹¹⁹

Modern dövmeler özel dövme makinaları aracılığıyla dermise boya pigmentlerinin enjekte edilmesiyle oluşur. Enjekte edilen boya pigmentleri dermisin çeşitli tabakalarına dağılsa da çoğunlukla orta dermiste birikir. Dışarıdan herhangi bir cismin enjekte edilmesi dokuların mekanik hasarına neden olduğu için iltihaplı sonuçlar oluşmasına ve nekroza sebebiyet verebilir. Başlangıç olarak kabul edilen bu süreç yaklaşık 1-2 hafta sürer ve bunu yabancı cisme reaksiyonları veya verilen maddeye karşı duyarlılık reaksiyonları takip eder.¹²⁰

3.3.1. Akut Enflamatuvar Reaksiyon ve Allerjik Reaksiyon

Dövme uygulaması, akut enflamatuvar reaksiyona sebep olur. Dövme işleminde pigmentin cilde enjekte edilmesi, dokularda birtakım fiziksel yaralanmalar meydana getirir. Bu yaralar 2-3 hafta sonrasında iyileşir. Dövmeler bazen de gecikmiş reaksiyonlar gösterir. Dövme işleminden haftalar bazen yıllar sonra dövme yaptırılan bölgede alerjik kontakt dermatit ve egzama lezyonları görülür.¹²¹

3.3.2. Foto Kaynaklı Reaksiyonlar

Dövme boyalarında bulunan bazı kimyasallar deri üzerinde çeşitli hastalıklara sebebiyet vermektedir. Bu boyalar boya pigmentlerinin çözücü bir madde içerisinde bulunduğu süspansiyonlardır. Bu karışımlarda boya pigmenti ve çözücü madde dışında bağlayıcı, koruyucu kıvam verici gibi birçok kimyasal madde bulunmaktadır. Bu kimyasal maddeler deride çeşitli hasarlara sebebiyet verebilir. Bu risklerin en önemlilerinden biri fototoksisitedir. Fototoksisite,

¹¹⁹ Akarsu, *Türkiye'de Dövme Sanatı*, 121-122.

¹²⁰ Akarsu, *Türkiye'de Dövme Sanatı*, 59.

¹²¹ Zühal Önal Altunok, *Hemşirelerin Dövme ve Piercing Yaptırmaları Konusunda Hasta, Hemşire ve Yönetici Hemşirelerin Değerlendirmeleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 5.

deriye uygulanan bir maddenin ışığa maruz kalarak deride toksik tepki vermesi şeklinde açıklanabilir. Diğer bir tanımla fototoksisite, ışık sebebiyle derideki dokusal reaksiyonlardır. Organizmanın kimyasal bir maddeye maruz kalmasının ardından ışıkla karşılaşması sonucunda akut olarak ortaya çıkar. Fototoksisitenin en yaygın semptomları deride kaşıntı, ödem ve yanıktır.¹²² Dövme boyları polisiklik aromatik hidrokarbonlar (PAH'lar) içeren formülasyon ile oluşturulduğunda bu maddenin kanserojen, karbon siyahı ve mutajenik olması sebebiyle ciddi sağlık riskleri barındırmaktadır. Özellikle kırmızı ve siyah dövme boylarının diğer renklere nazaran daha çok ışığa duyarlılık, cilt lezyonu ve kaşıntıya sebebiyet verdiği tespit edilmiştir.¹²³

3.3.3. Granülatöz (Bağışıklık Sistemi Yetmezliği) Reaksiyonlar

İnsan cildi dövme ile verilen pigment sebebiyle yabancı cisim reaksiyonu gösterir. Özellikle kırmızı dövme boyasında cıva, nikel, demir oksit sebebiyle immünolojik aşırı duyarlılık reaksiyonu ortaya çıkar.¹²⁴

3.3.4. Kanla Bulaşan Hastalıklar

Viral, bakteriyel, mantar ve bazı parazit hastalıkları kan yoluyla bulaşmaktadır. HIV, Hepatit B, Sifiliz gibi hastalıklar dövme işlemi sırasında hijyen kurallarının göz ardı edilmesi sonucu bulaşma riski taşımaktadır.¹²⁵ Nitekim Fransız Doktor Hutin, ilk frengi vakasının dövme aracılığıyla bulaştığını rapor etmiştir.¹²⁶

Yukarıda sayılan hastalıklarla birlikte dövmelerin sedef hastalığı, yabancı lenfoma, melanom olmayan cilt kanseri, sarkoid hastalıklarına sebep olduğu da rapor edilmiştir. Geçici dövmede bulunan para-fenilendiamin güçlü bir hassaslaştırıcıdır. Bunun yanı sıra kanserojen etkiler de gösteren para-fenilendiamin insan cildi için ciddi tehdit oluşturmaktadır.¹²⁷

¹²² Elif Gözde Utku Türk, *Dövme Boyalarının Fototoksisite Potansiyelinin In Vitro 3T3 Nru Fototoksisite Test Sistemi ile Belirlenmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 1.

¹²³ Utku Türk, *Dövme Boyaları*, 2.

¹²⁴ Önal Altunok, *Hemşirelerin Dövme ve Piercing Yaptırmaları*, 6; Akarsu, *Türkiye'de Dövme Sanatı*, 125.

¹²⁵ Önal, *Hemşirelerin Dövme ve Piercing Yaptırmaları*, 6.

¹²⁶ Akarsu, *Türkiye'de Dövme Sanatı*, 42.

¹²⁷ Akarsu, *Türkiye'de Dövme Sanatı*, 125-131.

4. DİNLERİN DÖVME UYGULAMASINA YAKLAŞIMI

Semâvî dinler insanı, kendi bedeninin yegâne sahibi olarak görmemektedir. Onun yaratıcısı Tanrı'dır. Bu sebeple insan bedenine yapılan müdahalelere dinin koyduğu kurallar neticesinde bazı sınırlandırmalar getirilmiştir. Bu başlıkta bu sınırlandırmalar dövme örneğinde ele alınacaktır.

4.1. Yahudilikte Dövme

Dövmenin tarihçesine dair en eski yazılı kaynak olarak MÖ 1400 yıllarından kalan Tevrat gösterilebilir. Tevrat'ta dövme, “kesik” ve “derinin kesilmesi” manalarına karşılık gelen bir kelime ile ifade edilmektedir. Kutsal Kitap'ın Levioğulları bölümünde “Ölmüş bir can için bedeninizi yaralamayacaksınız ve bedeninize dövme olarak işaretler yapmayacaksınız. Ben Yehova'yım.”¹²⁸ ve Yasalar bölümünde yer alan “Ölümlerinizi için bedeninizde yara açmayacak, kaşlarınızı yolmayacaksınız.”¹²⁹ ifadeleri dövmenin Yahudiler için yasaklandığına işaret etmektedir. Yahudiliğin kurallar kitabı olarak bilinen Talmut'ta ise “Eğer bir insan derisinin üzerine yazı yazar da kalıcı bir iz bırakırsa günah işlemiş sayılır.”¹³⁰ ibaresi ile dövmenin kalıcı olmasının problem teşkil ettiği kabul edilmektedir. Nitekim geçici dövmenin Yahudi dininde yasak olmayışı bunu destekler niteliktedir.¹³¹

Yahudi din alimi Maimonides, zorunlu olmadıkça vücutta herhangi bir müdahale yaptırmanın (sünnet hariç) yasak olduğunu söylemiştir. Dövmenin de tıbbi bir gereklilik bulunmadıkça yaptırılması Yahudi dininde yasaktır.¹³² Maimonides'e göre dövmenin yasaklanma nedenlerinden bir diğeri de tarihte putperestlerin taptıkları tanrıları vücutlarına dövme olarak yaptırımlarıdır.¹³³ Dövmenin yasak olmasının başka nedenleri de söz konusudur. Tarihte dövme, köleler ve hayvanları, sahiplerine ait bir dövme ile belirlemek için kullanılmıştır. Bu yüzden bir Yahudi'nin dövme yapması onun onurunu zedeleyecek bir davranıştır. Naziler tarihteki bu uygulama neticesinde Yahudilere dövme uygulayarak kişiliklerini kaybetmelerini amaçlamışlardır. Aynı zamanda Yahudi dininde insanın Tanrı'nın eseri olduğu görüşü hakimdir ve bu görüşe göre Tanrı'nın eserine zarar vermek hoş karşılanmamıştır. Bu düşünceye benzer olarak insan bedeni Tanrı'nın emanetidir ve emanete müdahale etmek doğru görülmemiştir. Son zamanlarda Yahudi

¹²⁸ Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil) (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016), Levioğulları, 19:28.

¹²⁹ Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Yasalar, 14:1.

¹³⁰ Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Mishnah, Makkot 3:6.

¹³¹ Çerikan - Alanko, “Dövme'nin Tarihçesi”, 180.

¹³² Harvard Bulletin Divinity, “Jews and Tattoos: ‘Rooted in Conflict’” (Erişim: 6 Aralık 2021).

¹³³ Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Mishneh Tora, Putperestlik Yasaları 12:11.

gençliği arasında dövme sıkça görülmeye başlansa da Yahudi din alimleri Tevrat'ın ebedi olduğu ve içinde bulunan hükümlerin de ebedi olduğu görüşünü savunmaktadır. Buna göre dövme yaptırmak da dönemsel gelişmelerden uzak bir şekilde her zaman yasaktır.¹³⁴

Dövmenin Yahudi dininde yasak olmasıyla birlikte halk arasında dövmeli kimselerin öldüklerinde Yahudi mezarlığına gömülemeyeceğine dair bir görüş ortaya çıkmıştır. Ancak din görevlileri tarafından dövmenin yasaklanmasının öldükten sonra gömülmekle farklı durumlar olduğu açıklanmıştır. Dövme yaptıran kimse Tevrat'a göre günahkâr olsa da bu durum onun Yahudi mezarlığına gömülmesine engel teşkil etmemektedir.¹³⁵ Bu görüşün halk arasında yayılmış olması esasında dövmenin Yahudiler için büyük bir tabu olduğunu da göstermektedir. Nitekim halk böylesine büyük bir günahı işleyen kimsenin öldükten sonra dahi Yahudi halkından dışlanması gerektiğine inanmıştır.

Yahudi hukukunun bedene müdahale konusunda yaklaşımı İslamiyet ile benzerlik göstermektedir. Yahudi inancına göre, beden Tanrı'nın sûretinin yansıması olarak telakki edilmiş ve kutsal kabul edilmiştir. Kutsal olan bedene herhangi bir zorunluluk bulunmaksızın tasarrufta bulunulması tasvip edilmemektedir. Nitekim beden üzerinde tıbbi bir gereklilik olmadan müdahalede bulunulması yaratılışı değiştirmektir ve inanışa göre Tanrı'nın yarattığını değiştirmek oldukça problemlidir. Bir başka açıdan dövme ve benzeri estetik müdahaleler güzellik arzusu neticesinde yapıldığı için kibri ve kendini beğenme duygusunu artırmaktadır. Yahudi ahlakı da kibir ve kendini beğenmeyi insanda olmaması gereken hasletler olarak nitelendirir. Dolayısıyla dövme yaptırmak İslam hukukuna paralel olarak Yahudi dininde de hoş görülmeyen bir uygulamadır.¹³⁶

4.2. Hristiyanlıkta Dövme

İncil'de dövme ile ilgili olarak Levililer 19:28'de, “Ölümler için bedeninizde yarıklar açmayacak, üzerinizde herhangi bir iz kesmeyeceksiniz.” pasajı yer almaktadır. Bu Tevrat'ta dövme ile ilgili yer alan ibarelerle benzerlik göstermektedir. Kimi Hristiyan ve Yahudi din adamları, bu pasajların Eski Mısır'da ölümlerin arkasından vücutlarına yas işareti olarak yapılan

¹³⁴ Aish, “Judaism and Tattoos” (Erişim: 6 Aralık 2021).

¹³⁵ Reform Judaism, “Jewish cemetery and Tattoo” (Erişim 6 Aralık 2021).

¹³⁶ Fezanur Gökçen, *İslam Hukukuna Göre Cerrahi Nitelikli Estetik Operasyonlar* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 38.

simgeler neticesinde indiği şeklinde yorumlamaktadır.¹³⁷ Eski Mısır halkının yaptığı bir diğer dövme figürü kendilerine özel geliştirdikleri haç dövmesidir. Yaşadıkları coğrafyanın, çeşitli milletlerin hakimiyeti altına geçmesi sonucu kendi kimliklerini muhafaza etmek adına Kıpti Hristiyanlar milli ve dini kimliklerini yansıtan haç figürünü bileklerine dövme olarak yaptırmaya başladılar. Onlar için bu uygulama sadece bir dövme olmaktan çok kendi dillerini, dinlerini ve kültürlerini korumak adına verdikleri mücadelenin sembolü haline gelmiştir.¹³⁸ İncil’de geçen diğer bir pasaj ise İşaya 44:5’te “Yakup’un çocuklarının kendilerini Tanrı’ya adadığını anlatır: Birisi, ‘Ben Rabb’inim’ diyecek... Bir diğeri ‘Rabb’in kolunu’ işaretleyecek.” Bu pasajda yer alan işaret boyun eğmenin sembolü olarak vücuda işlenen dövme olarak betimlenmektedir. Ancak bu boyun eğmenin insana değil Tanrı’ya olması gerekmektedir.¹³⁹

Hristiyanlıkta Orta çağa kadar kötü görülen beden, aydınlanmayla birlikte dinin hegemonyasından çıkarak farklı bir boyut kazanmıştır. Bu döneme kadar ilk günahın kaynağı sayılan beden, özgürlüğüne kavuşarak kutsal bir konum kazanmıştır. Söz konusu gelişmeler neticesinde çilelerin tutsağı olan beden; güzelleşmek, toplumsal saygıyı kazanmak ve sağlıklı olmak maksatlarıyla şekillenmiştir. Çoğunlukla bedenin güzelleşmesi amacıyla yapılan dövme uygulaması da tarihte zaman zaman kilisenin yasaklamasına muhatap olsa da aydınlanma sonrasında kendisine daha özgür bir alan bulabilmiştir. Yine de Hristiyan dininde dövmenin durumu Papaların görüşleri ile şekillenmiştir.¹⁴⁰ Kutsal Kitap’ın Romalılar bölümünde yer alan “Gerçekten imanla yapılmayan her şey günahdır” ifadesinden yola çıkılarak dövme hakkında bazı hükümler verilmiştir. İlk Hristiyanlar Hz. İsa’nın adını ve Hristiyanlığın sembolü olan haçı dövme olarak yaptırmışlar, zamanla dövme yaptırmak pagan âdeti olarak görülerek insanın kimliği mesabesinde görülen yüze dövme yapmak yasaklanmıştır. Aynı zamanda “Tanrı’nın yaratmış olduğu görüntüyü bozduğu” gerekçesiyle köle ve mahkûmların da yüzlerine dövme yaptırmaları yasaklanmıştır. MS. 8. yüzyılda Papalık yapan I. Hadrianus, İznik Konsili’nde dövmeyi tamamen yasakladığı bilinmektedir. Bu yasakla birlikte Avrupa’da dövme azalsa da varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Hristiyan hacılar Kutsal toprakları ziyaretleri esnasında hatıra olarak dövme yaptırmışlardır. Özellikle Danimarkalılar, Saksonlar ve İskandinavlar dövmeyi ailelerinin arması

¹³⁷ Jstor Daily, Why does Bible Forbid Tattos (Erişim 6 Mayıs 2022).

¹³⁸ Coptic Orthodox Church, “The Meaning of our Coptic Cross Tattoo” (Erişim: 7 Aralık 2021).

¹³⁹ Jstor Daily, Why does Bible Forbid Tattos.

¹⁴⁰ Gökçen, *İslam Hukukuna Göre Cerrahi Nitelikli Estetik Operasyonlar*, 39.

haline getirerek yasağı göz ardı etmişlerdir. Normanların Britanya'yı işgalinden sonra dövme kimselerin aşağılanması, dövme geleneğini Batı kültüründe sekteye uğratmıştır.¹⁴¹

Günümüzde Hristiyan din alimleri dövme konusunda iki farklı görüşü benimsemişlerdir. Katolikler, Tevrat'ta geçen dövme yasağını delil getirerek bedenin sonsuz ruhun evi olması sebebiyle korunmak zorunda olduğunu savunarak dövmeye karşı olumsuz bir tutum sergilemişlerdir.¹⁴² Ortodoks ve Protestanlar ise yaygın görüş olan dövmenin Hristiyan diniyle çelişmediği ancak birtakım şartlar gerektirdiğini savunmuştur. Bu gruba göre Tevrat'ta geçen yasak, temel ahlak yasası olmadığından sadece Yahudi halkının kendisini bağlar. Dolayısıyla Hristiyan öğretilerine aykırı olmayan, cinsel içerik barındırmayan ve şeytani unsurlar içermeyen dövmeleri yapmakta bir sakınca yoktur.¹⁴³ Papa ikinci Paul'e göre, fiziksel güzelliğin artması maneviyatı da artırmaktadır. Beden refahını artıracak estetik müdahaleler hakkında olumlu tavır takınan Papa'ya göre, dövme de kişinin psikolojik olarak daha güzel hissetmesine neden olduğu için yapılmasında sakınca bulunmamalıdır.¹⁴⁴ İkinci görüş dövmenin Hristiyan dinindeki yerini belirleyici olmuştur. Bu sebeple Avrupa, Amerika gibi çoğunluğu Hristiyan olan toplumlarda dövme oldukça popüler bir şekilde kendini ifade etme aracı olarak kullanılmıştır.

4.3. Uzak Doğu Dinlerinde Dövme

Semâvî dinlerin aksine Hinduizm, Budizm, Taoizm, Caynizm, Konfüçyanizm dinlerinin oluşturduğu Uzak Doğu dinlerinde dövme yasaklanmamış, bilakis bu dinlere ait özel dövme terimleri geliştirilmiştir. Örneğin mandala dövmeleri, özellikle Hinduizm ve Budizm 'in sembolü haline gelmiş dövme çeşidini tanımlayan bir türdür. Bu dine mensup olan kimselerin yanı sıra mistik arayışta olan bazı kimseler de yukarıda ismi geçen dinleri sembolize eden figürleri bedenlerine dövme olarak yaptırabilmektedir. Bu figürlerin başında hayat ağacı, lotus çiçeği, Ying Yang, Buda heykeli, çakralar, Hindu fili ve oum işaretleri gelmektedir. Bu açıdan dövme uygulamasının gelişmesinde ve çeşitlenmesinde Uzak Doğu dinlerinin büyük katkıları bulunmaktadır.¹⁴⁵

¹⁴¹ Emiroğlu, "Dövme", 240; Çerikan - Alanko, "Dövme'nin Tarihçesi", 180, 181.

¹⁴² The Church of Jesus Christ, "Tattooing and Body Piercing" (Erişim 7 Aralık 2021).

¹⁴³ Catholic Answers, "What does the Church Teach about Tattoos?", (Erişim 7 Aralık 2021).

¹⁴⁴ Gökçen, *İslam Hukukuna Göre Cerrahi Nitelikli Estetik Operasyonlar*, 39.

¹⁴⁵ Japonya'da bir dönem dini kaygılar sebebiyle dövme yasaklansa da varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Bk. Çerikan - Alanko, "Dövme'nin Tarihçesi", 179.

İKİNCİ BÖLÜM

KLASİK HADİS VE FIKIH ESERLERİNDE BEDENE

MÜDAHALE VE DÖVME

İslam anlayışında insanın beden ve ruhtan müteşekkil olduğu kabul edilmektedir. Ruh, “insanın özünü oluşturan, cenin halindeyken insana üflenen ve ölüm anında insan bedeninden çıkarılan idrak edici ve bilici hakikat”¹⁴⁶ olarak tanımlanabilir. Kısaca ruh, bedende içkin, can olarak ifade edilen soyut bir varlıktır. Beden ise insanın maddi ve fiziki boyutu olarak düşünülebilir. Beden, sosyal bir varlık olan insanın diğer insanlarla iletişim kurmasını sağlayan temel bir araçtır. Bu açıdan, tarih boyunca beden üzerinde din ve devlet gibi otoriteler tarafından çeşitli olumlu veya olumsuz müdahaleler söz konusu olmuştur. İslam dini de beden üzerinde tasarruflara ve müdahalelere dair çeşitli sınırlar belirlemiştir, ancak bu sınırlamanın kamu ve birey maslahatına dayandığı kabul edilir. Allah’ın ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) beden ile ilgili tavırlarını ortaya koymak dövmenin de bir bedene müdahale olması açısından önem arz etmektedir. Bu bölümün birinci başlığında İslam hukukunda beden üzerindeki tasarruflar ele alınarak özetle, hangi eylemlerin Şâri tarafından kabul edildiği, hangilerinin yasaklandığına kısaca değinilecektir.

Kur’ân-ı Kerîm’de dövmeye dair doğrudan bir âyet bulunmazken Nisâ Sûresi 119. âyette geçen “yaratılışı değiştirenler” ifadesi, bir kısım müfessir tarafından dövme ve benzeri uygulamaları yapan ve yaptıran kimseler olarak tefsir edilmiştir. Dolayısıyla bu âyet dövme yaptırmak ile ilişkilendirilmiştir. Hakkında âyet bulunmasa da dövme ile alakalı pek çok hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin tamamı Kütüb-i Sitte’de yer almaktadır. Söz konusu hadislerin sahih olduğu birçok hadis müellifi tarafından doğrulanmıştır. Bu bölümün ikinci kısmında ilgili hadisler ve bu hadislerin şerhlerde ne şekilde geçtiğine yer verilecektir.

Fakihler dövmenin hükmünü hadislerden yola çıkarak belirlemişlerdir. Dövme yapan ve yaptıran kimselerin Allah tarafından lanetlendiğini ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sarîh bir lafızla dövmeyi yasakladığını bildiren hadislerin delâleti konusunda fakihler çeşitli görüşler bildirmiştir. Bu bölümün üçüncü başlığında klasik fıkıh eserlerinde dövme ile ilgili pasajlara yer verilecektir.

¹⁴⁶ Yusuf Şevki Yavuz, “Ruh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019).

1. İSLAM HUKUKUNDA BEDENE MÜDAHALE

İslam hukukunda bedeni genel olarak iki şekilde ele alabiliriz. Birincisi beden ile ibadetlerin yapılması bakımından bedenin âyetlere ve hadislerle konu olmasıdır. Diğer kısım ise bizzat beden üzerindeki tasarruflar hakkındadır. Birinci kısım ile alakalı olarak, âyet ve hadislerde dinin beden üzerindeki talepleri konu edilir. Sözelimi, maddi ve manevi beden temizliği, ibadet öncesi gusül ve abdest alınması, hac, oruç ve namaz gibi beden ile yapılan ibadetlerin mahiyeti, bedene yönelik cezalar bunlara örneklik teşkil eder. Yine hadis-i şeriflerde, ibadetleri yerine getirirken dahi bedenin korunmasının gerekliliğini ifade etmek üzere bedenin kişi üzerinde hakkı olduğu sıklıkla vurgulanan bir konudur. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ümmetine orta yolu tutan ümmet (ümmet-i vasat) olmayı emretmesi neticesinde beden ile yapılan ibadetler için de bir sınır çizilmiştir. Zira bazı sahabilerin, bedenlerinin ihtiyaçlarını göz ardı etmek sûretiyle aralıksız namaz kılması ve oruç tutması üzerine onları orta yola davet ederek uyku, yeme-içme gibi temel bedenî ihtiyaçların giderilmesini emretmiştir. Hz. Peygamber, (s.a.v.) bedenin ihtiyaçlarının giderilmediği takdirde ona eziyet ve işkence edilmiş olacağını bildirmiştir.¹⁴⁷

İkinci kısım olarak belirlediğimiz bizzat bedene yapılan müdahaleler de esasında müdahalede bulunan kişi bakımından, kişinin kendi bedeni üzerindeki tasarrufları ve başkasının bedeni üzerindeki tasarrufları olmak üzere iki grupta incelenebilir. Başkasının bedeni üzerinde tasarruf İslam hukukunda genellikle ceza hukukunda ele alınan konuları içermektedir. İnsanın beden bütünlüğüne veya beden parçalarına karşı işlenen suçlar, hekim hataları, organ satımı gibi meseleler bu kapsamda değerlendirilebilir. Çalışmanın konusu dövme uygulaması her ne kadar başkası tarafından bedene işlense de çoğu zaman kişinin talebi sonucunda gerçekleştiği için kişinin kendi bedeni üzerindeki tasarruflarına örnek gösterilebilir.

İslam dini, insanı diğer varlıklardan üstün kılarak kâinatı onun emrine ve hizmetine vermiştir. Allah'ın en şerefli varlık olarak yarattığı insanın bu vasfını koruyabilmesi için İslam hukukunda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu anlamda insanın canı ve bedeni dokunulmaz kabul edilir. Dolayısıyla kişi, kendi canına, bedenine veya organlarına zararlı bir tasarrufta bulunma veya bulunulmasına izin verme hakkına sahip değildir.¹⁴⁸ İnsan bedeninin dokunulmaz sayılması, beden

¹⁴⁷ Ebû Dâvud, *es-Sünen*, "Sıyâm", 54.

¹⁴⁸ Merve Özdemir, *İslâm Hukukuna Göre Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 91.

üzerinde Allah hakkının da içkin olmasıyla ilişkilendirilebilir. Beden Allah tarafından insana emanet olarak verilmiş bir nimettir. Bu açıdan ikinci kısım olarak belirlediğimiz bedene yönelik müdahaleler Şâr'i tarafından çeşitli düzenlemelere tabi tutulmuştur. İslamiyet'in geldiği Arap örfünde, müsle gibi beden üzerindeki bazı tasarruflar ortadan kaldırılırken (*ilgâ*); sünnet gibi bazı tasarruflar ise olduğu gibi bırakılmıştır (*ibkâ*). Bu iki grup dışında kalan tasarruflar ise İslam dinine uygun hale getirilmiştir (*ıslah*). Çalışmanın konusu olan dövmenin bedene yapılan müdahaleler açısından durumunu belirlemek, dövmenin hükmü konusunda da fikir sahibi olmamızı sağlayacaktır.

1.1. Bedene Müdahale Hakkındaki Rivayetler

İnsan bedeni hakkında Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen rivâyetlere bakıldığında, öncelikle beden mahrem kabul edildiği görülmektedir. Diğer bir deyişle beden, insanın kendisi ve Şâr'i'nin helal kıldığı kimseler dışındakilere karşı korunması gerekir. Hz. Peygamber'in, bir kimsenin evine izinsiz girilmesini yasaklaması da beden ve insan hayatının mahrem oluşuyla ilişkilidir. Bu açıdan bakıldığında öncelikle insanların toplumda saygınlığı ve dokunulmazlığına vurgu yapılmıştır. Allah Resulü (s.a.v.) insan bedenine karşı başkalarının müdahalelerine sınırlandırma getirirken insanın kendi bedenine karşı tasarruflarına da sınırlamalar getirmiştir.

Öncelikle başkaları tarafından bedene yapılan müdahalelerin sınırlandırıldığı örneklerle yer verilecektir. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde beden üzerinden insanların hoşnut olmayacağı şekilde isimlendirmeler yapılmasının yasaklandığı görülmektedir. Ebu Zer Ğıfari'nin kölesi olan Bilal-i Habeşi'ye “Ey siyah kadının oğlu” şeklindeki nidasını duyan Hz. Peygamber, (s.a.v.) Ebu Zer'i azarlayarak bedeni ile alakalı küçük düşürecek tanımlamalar kullanılmasını yasaklamıştır.¹⁴⁹ Yine Cahiliye adetlerinden biri olan insan bedenine şiddet içeren davranışlarda Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklanmıştır. Bunun en etkileyici örneklerinden biri ise sahabîden Ebû Mes'ûd el-Bedri'yi kölesini döverken gören Hz. Peygamber (s.a.v.) “Şunu bil ki Ebû Mes'ûd, Allah'ın senin üzerindeki gücü, senin kölenin üzerindeki gücünden daha fazladır.”¹⁵⁰ Bunun üzerine sahabî pişmanlık duyup kölesini azat etmiştir.¹⁵¹

¹⁴⁹ Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî (ö. 256/870), *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Zühreir b. Nâsir (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 2001), “İman”, 22.

¹⁵⁰ Müslim, “Eymân”, 34.

¹⁵¹ İlyas Uçar, “Hz. Muhammed (s.a.v.) Döneminde Medine'de Bedene Yönelik Müdahaleler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (Haziran 2019), 178.

Çoğunlukla olumsuz mana çağrıştıran bedene müdahale kavramında esasında olumlu mana da içkindir. Bu anlamda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) de kimi zaman sahabilerin saç, sakal ve kılık-kıyafetine müdahale ettiği söylenebilir. Nitekim Müslüman kimsenin kılık kıyafetine, saçlarına, görünüşlerine dikkat etmesi ve bakımlı olması gerektiğine dair birçok rivâyet mevcuttur. Bir gün mescitte ashabıyla oturan Hz. Peygamber, saçı başı dağınık bir şekilde mescide giren kimsenin saçını düzelterek tekrar girmesini talep etti. Daha sonra “sizden birinin şeytan gibi saçı başı dağınık bir şekilde gelmesinden, böyle gelmesi daha hayırlı değil mi?” buyurdu.¹⁵² Bir gün de Hz. Ömer'in üzerinde bembeyaz bir elbise gören Allah Resulü (s.a.v.), “Bunu yeni mi aldın, yoksa yıkandı mı?” diye sordu. Hz. Ömer de yıkandığını söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) “Yeni elbiseler giyesin!” diyerek memnuniyetini bildirdi.¹⁵³ Başka bir hadis-i şerifte ise maddi imkânı olmasına rağmen kılık kıyafetine yeteri kadar özenmeyen Mâlik b. Nadle'ye “Allah sana bir mal verdiği zaman O'nun nimetinin ve ikramının izleri üzerinde görülsün.” buyurdu.¹⁵⁴ Bu hadislerden anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber, ashabının göze hoş gelecek şekilde, güzel ve tertipli görünmesini isterdi.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tedavi maksadı taşıyan bedene müdahalelere izin verdiği hatta emrettiği bilinmektedir. Hacamat ve dağlama gibi beden üzerinde gerçekleşen tedavi şekillerine, nihâyetinde getireceği fayda gözetilerek Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından onay verilmiştir. Ayrıca göz hastalıklarına mantar suyunun, boğaz ağrısına udi hindinin iyi geldiğini bildirerek tedavi olmayı tavsiye etmiştir. Bunun yanı sıra Müslümanları hastalıklardan korunmaya teşvik etmiştir.¹⁵⁵ Bulaşıcı hastalıkların olduğu durumlarda ise karantina uygulamış ve hasta kimselerin bulundukları yerden ayrılmasını ve o mevkiye başka kimselerin girmesini yasaklamıştır.¹⁵⁶ Yine savaşta burnunu kaybeden Arfece b. Esad'a protez burun yaptırılması, fitrata uygun hale getirme ve aslına döndürme olarak değerlendirildiği için tedavi maksatlı estetik müdahalelere örneklik teşkil etmektedir. Ayrıca birçok sahabinin altın diş yaptırdığı bilinmektedir.¹⁵⁷ Bu durumda Hz.

¹⁵² Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes (ö. 179/795), *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî (Dubâi: Mü'essesetü Zâhid B. Sultân Âl-i Nehyân, 2004), “Şa'r”, 2.

¹⁵³ Ebû Abdullâh b. Yezîd el-Kazvînî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, thk. Muhammed Fu'âd b. Abdulbâki (b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye; Faysal İsa el-Bâbî el-Halebî, ts.) “Libâs”, 22.

¹⁵⁴ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 14; Nesâî, “Zînet”, 54.

¹⁵⁵ Ayhan Tekineş, “Alternatif İslâmî tıp “Tıbb-ı Nebevî”, *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 4 (1998), 65.

¹⁵⁶ Buhârî, “Tıb”, 19; Müslim, “Selâm”; İbn Mâce, “Tıb”, 43; Ebû Dâvûd, “Tıb”, 24; Tirmizî, “Siyer”, 47.

¹⁵⁷ Ebû Dâvûd, “Hatem”, 7; Tirmizî, “Libâs”, 31.

Peygamber'in (s.a.v.) kimi zaman tedaviyi tavsiye ettiği, kimi zaman tedaviye onay vermekle yetindiği, kimi zaman da tedaviyi zorunlu gördüğü söylenebilir.

Beden hakkında gelen rivâyetlerin bir bölümü, kişinin kendi üzerinde gerçekleştirdiği müdahaleleri düzenlemeye yöneliktir. Bunlardan bazıları fitrattan sayılan uygulamaları ele alırken diğer bir kısmı insanın fitratına aykırı olan ve yaratılışı değiştirme olarak değerlendirilen uygulamaların yasaklanmasını konu edinir. “Beş şey fitratın gereğidir: sünnet olmak, koltuk altı kıllarını gidermek, bıyığı kısaltmak, tırnakları kesmek”¹⁵⁸ hadisinde bildirilen uygulamalar, insan doğasına uygun bedene yapılması gereken tasarruflar kapsamında değerlendirilebilir. Saçın taranması, uzatılması veya kesilmesi, güzel koku sürünmek, sürme kullanmak, kına yakmak, saçları boyamak gibi uygulamaların da Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından cevaz verilen ve fitrattan görülen uygulamalar olduğu bilinmektedir.¹⁵⁹

Hz. Peygamber, bir yandan ashabına özenli görünmeyi tavsiye ederken saç ekletme, dişlerin arasını yontma, kaşları yolma ve dövme yaptırma gibi uygulamaları insanın fitratından olmayışı, yaratılışı değiştirmek veya ehl-i kitaba benzemek gibi sebeplerle yasaklamıştır.¹⁶⁰ Nitekim bir rivâyette Muaviye'nin hac yılında minberde hutbe verirken eline bir tutam saç alarak “Ey Medineliler! Nerede alimleriniz? (Bilmez misiniz ki) Hz. Peygamber, İsrailoğulları, kadınları bu tür şeyleri kullanmaya başladıkları zaman helak olmuşlardır.” diyerek Medinelileri uyardığı bilinmektedir.¹⁶¹ Aynî, saç ektirmenin Yahudilerin âdeti olması ve Müslümanların onlara benzememesi adına yasaklanmış olma ihtimaline dikkat çekmektedir.¹⁶²

Nevevî saç ekletmenin haram oluşunun sebebini, insanın saçından veya başka bir uzvundan istifade etmeyi “kişinin değerini düşürmesi (*ihâne*)” ile açıklar. Ona göre insan saçına saç ekletmenin haram olması ve tâhir (temiz) hayvan yünün saç ekletme için kullanılmasının caiz oluşu insan onuruyla ilişkilidir. Nevevî bu anlayışın getirisi olarak saç, tırnak gibi insan vücudundan kesilen maddelerin gömülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca kadının yüzündeki kılları

¹⁵⁸ Buhârî, “İsti'zân”, 51; Müslim, “Tahâret”, 16.

¹⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bk: Kamacı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi*; Elnora Azizova, “İlk Dönem İslam Toplumunda Kadınların Tezyini Üzerine Bazı Notlar”, *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi El Mecmuası* 12 (2019).

¹⁶⁰ Buhârî, “Libâs”, 83.

¹⁶¹ Buhârî, “Enbiyâ”, 54; Müslim, “Libâs”, 122-124; Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 5; Tirmizî, “Edeb”, 32; Nesâî, “Zinet”, 66.

¹⁶² Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 22/62.

yolmasının haram olduğunu söylemektedir. Ancak sakal ve bıyık gibi kadın fitratından olmayan kılların alınmasını müstehap görmektedir. Nevevî kadının kaş alması konusunda inceltmesinin haram olduğunu söylemektedir. Ancak önceki sözünden anlaşıldığı üzere fitrata uygun hale getirecek kaş almada bir sakınca görmemesi gerekmektedir. Nevevî hadiste geçen dişlerin arasını seyreltmeyi de haram görmektedir. O dönemde genç kız ve kadınların dişlerinin arası hafif açık olduğunu ve yaş ilerledikçe bu açıklığın kaybolduğunu söylemektedir. Bu sebeple dişlerin arasını ege gibi bir aletle yontarak güzelleşmek isteyen kimseler hem Allah'ın yarattığını değiştirmesi sebebiyle hem de yaşını gizlemek sûretiyle aldatmaya sebebiyet verdiği için Hz. Peygamber tarafından lanetlenmiştir. Nevevî'ye göre lanet, hükmün haram olmasını gerektirir.¹⁶³ Çalışmanın konusu olan dövme ile ilgili hadisler detaylı olarak müstakil başlık altında ele alınacaktır.

1.2. Klasik Fıkıh Eserlerinde Bedene Müdahalenin Ele Alınması

İslam hukukunda bedene müdahale denildiğinde çoğunlukla anlaşılan kişinin bedeni üzerinde yaptığı değişikliklerdir. Sünnet olma, saç kesme-boyama, tırnak kesme, kılları yolma, hacamat yaptırma gibi bedene müdahalelerin fitrattan olduğu ve Hz. Peygamber tarafından izin verildiği yukarıda belirtilmişti. Kulak delme, kına yakma, tartışmalı olmakla birlikte dağlama gibi uygulamaların ise örfen caiz olduğu bilinmektedir. Bu sayılan uygulamalar İslam hukukunun ibka ettiği adetler arasında zikredilebilir. Teze konu olan dövme uygulaması bir süslenme çeşidi olduğu için süslenmek maksadıyla bedene yapılan müdahalelerin bu başlıkta ele alınması çalışmaya ışıktır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) lanet ile yasakladığı uygulamaları; dişlerin arasını açmak, kaşları almak, saç ekletmek, dövme yaptırmak şeklinde sıralamak mümkündür. Bunlardan dövme yaptırmak müstakil başlıkta ele alınacaktır.

Ebu Hanife'nin öğrencisi İmam Muhammed, *Kitâbu'l-Âsâr*'ında "Dövme, Hülle, Saç ektirme ve Yüzdeki Kılları Alma" adlı bir başlık açarak buradaki uygulamaları açıklamıştır. Dövme ise, "Dövme yapılmaması gerekir لا ينبغي أن يفعل" şeklinde geçmektedir.¹⁶⁴ Burada geçen لا ينبغي kelimesinin, Esra Kılavuz Eser'in ifade ettiği üzere, İmam Muhammed'in diğer eserleri baz alındığında, haram veya tahrimen mekruh olan meselelerde kullandığı görülmektedir.¹⁶⁵ Ayrıca

¹⁶³ Nevevî, *el-Minhâc*, 106.

¹⁶⁴ eş-Şeybânî, *el-Âsâr*, 763.

¹⁶⁵ Esra Kılavuz Eser, *İmam Muhammed'in el-Câmiu's-Sağîr Adlı Eserinde Teklifi Hükümlerin Tasnif ve İfadelenendirilmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 94.

İmam Muhammed, saç ekletmeyi açıkladığı kısımda insan saçı ile saç ekletmeye mekruh demiştir. Buradan hareketle saç ekletmeye mekruh demesine karşın dövmenin hükmü için لا ينبغي lafzını kullanması çeşitli rivâyetlerde dövmenin yasaklanmasının bilinmesi ihtimalini akıllara getirmektedir. Nitekim İmam Muhammed'in كره lafzını genellikle tahrimen veya tenzihen mekruh yerine kullandığı bilinmektedir.¹⁶⁶ İmam Muhammed'in aksine Mevsîlî, saçta insan saçını eklemenin haram olduğunu söylemiştir. Üstelik ekletilen saçın onun ya da başkasının saçı olması arasında bir fark olmadığını ifade etmiştir. Mevsîlî bu görüşünü, Hz. Peygamber'in "Allah saç ekleyene, ekletene, dövme yapana, yaptırana, dişlerinin arasını inceltene, buna razı olana, yüzünden tüyleri aldırana, alana lanet etmiştir." hadisi ile temellendirmiştir.¹⁶⁷ Mevsîlî'den sonraki Hanefî fıkıh alimlerinden İbn Âbidîn ve Haskefî *el-İhtiyar*'da yer alan bu hükme yer vermişlerdir.¹⁶⁸ İbn Nüceym de saç ekletmenin caiz olmadığını söylemiştir. Nitekim ona göre insan saçından saç eklemek insanın bir parçasından faydalanmak demektir. İnsan onurlu (mükerrerem) bir varlık olarak telakki edildiği için herhangi bir parçasından istifade edilmesi caiz değildir.¹⁶⁹

İbn Kudâme, *el-Muğni*'sinde Hz. Peygamber'in (s.a.v) kaş alan ve aldırana, saç eken ve ektirene, dişlerinin arasını açtırana lanet ettiği hadis-i şerifi vererek ardından bu fillerin haram olduğu hakkında görüş beyan etmiştir. Bu hadise ek olarak, dövme yapan ve yaptıranın da geçtiği metni vererek onu da bu kabilden görmüştür. Nitekim ona göre, failine lanet edilen şeyin mübah olması caiz değildir.¹⁷⁰ İmam Ahmed b. Hanbel'in görüşlerini *Kitâbu'l-câmi' li ulûmi'l-İmam Ahmed* adlı kitapta derleyen Hallâl, saç ekletmeyi mekruh görmüştür. *el-İknâ'* eserinde de dövme yaptırma, kaş aldırma ve dişlerin arasını açtırmanın haram olduğu geçmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu filleri yasakladığı ve bu yasağın tedlîs (aldatma) ile ilişkili olduğu bilgilerine rastlanmaktadır.¹⁷¹

¹⁶⁶ Kılavuz Eser, *İmam Muhammed'in el-Câmiu's-Sağîr Adlı Eseri*, 106.

¹⁶⁷ Ebu'l-Fadl Abdullâh b. Mahmûd el-Hanefî el-Mevsîlî (ö.683/1284), *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr* (Kâhire: Matba'atu'l-Halebî, 1937), 4/164.

¹⁶⁸ İbn Âbidîn, Muhammed Emin (ö. 1252/1836), *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-ebâr*, thk. Âdil Ahmed Abdilmevcud, Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 1/330; Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdirrahman Alâ'uddîn el-Haskefî (ö. 1088/1677), *ed-Dürri'l-Muhtâr*, thk. Abdülmün'im Halil İbrahim (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002), 656.

¹⁶⁹ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, 6/88.

¹⁷⁰ (لا يجوز لعن فاعل المباح), Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâ'î İbn Kudâme el-Makdîsî (ö. 620/1223), *el-Muğni*, thk. Tâhâ ez-Zeynî vd. (Kahire: Mektebetu'l-Kahire, 1967), 1/107.

¹⁷¹ Haccâvî, *el-İknâ'*, 1/22.

Şâfiî ve Mâlikî mezhebi fıkıh eserlerine bakıldığında saç ekletme, dişlerin arasını açtırma ve kaş aldırma ile ilgili benzer hükümlerin yer aldığı görülmektedir. Bu eserlere göre zikredilen uygulamalar, lanet ile yasaklanması sebebiyle haramdır. Saç ekletmenin insan onuruyla ilişkilendirildiği eserlerde dişlerin arasını seyreltmenin haram olması tedlisle açıklanmıştır. Kaş konusu hakkında ise fitrattan olmayan tüylerin yolunmasında bir beis olmadığı belirtilmiştir.¹⁷² Burada dikkat çeken bir unsur olarak, kimi müellif nâmısa kelimesini yüzdeki kılları yolan kimse olarak anlamış, kimi müellif ise kaşları yolan kimse olarak anlamıştır.

Değerlendirme

İnsan eylemlerini bedeni sayesinde gerçekleştirmektedir. Bu açıdan beden, insanın dış dünyayla bağlantısını sağlayan bir araç niteliği kazanmaktadır. Dolayısıyla da bedeniyle yaptığı her fiil, sonuçları bakımından önem arz etmektedir. Diğer bir açıdan beden insanın çeşitli tasarruflarda bulunduğu bir nesne konumundadır. Bu açıdan kişinin kendi bedeni üzerinde gerçekleştirdiği tasarruflar da Şâri'in çizdiği sınırlara tabidir.

Hadislerde ve klasik fıkıh eserlerinde, kişinin kendi üzerinde gerçekleştirdiği bedene müdahaleler özetlenecek olursa; hadiste yaratılışı değiştirme kapsamında değerlendirilen saç ekletme, dişlerin arasını açtırma, yüzdeki kılları alma ve dövme yaptırma lanetlenmiştir. Ancak bu fiiller müstakil olarak değerlendirildiğinde saç ekletmenin insanın bir parçası olan insan saçından istifade edilmesi sebebiyle haram olduğu söylenebilir. Zira fıkıh alimleri Yaratıcı tarafından onurlu kılınan insanın herhangi bir parçasından istifade edilmesinin insanlık onuruna aykırı olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Ayrıca kişinin kendi saçını olduğundan daha gür ve sağlıklı göstermesi sebebiyle aldatma içermeye ihtimali de bulunmaktadır.

Dişlerin arasını açma adetinin Cahiliye adetlerinden olduğu daha önce belirtilmişti. O dönemde genç kız ve kadınların dişlerin arası seyrek olması sebebiyle, yaşlanan kadınlar dişlerinin arasını açtırarak yaşlarını gizlemek istemişlerdir. Dolayısıyla fıkıh alimlerine göre burada yaşını

¹⁷² Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd el-Kurtubî (ö.520/1126), *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât li-beyânî ma iktizathu rusumu'l-Mudevvene mine'l-ahkâmî ş-şer'îyyât ve't-tahsilâtü'l-muhkemât li-ummehâti mesailihe'l-müşkilât*, thk. Muhammed Huci (Lübnan: Daru'l-Garbi'l-İslâmî, 1988), 3/ 458; Muhammed b. Yûsuf Ebi'l-Kasım el-Mevvâk (ö.897/1492), *et-Tâc ve'l-iklîl li Muhtasari Halîl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 1/325; Muhammed b. Ahmed Ebû Bekir eş-Şâşî, *Hilyetu'l-ulemâ fi ma'rifeti mezâhibi'l-fukahâ*, thk. Yasin Ahmed İbrahim (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1980), 3/1/250; Ebu'l-Abbâs Ahmed b. İdrîs Şihâbeddin el-Karâfî (ö.684/1285), *ez-Zahîra*, thk. Sa'id A'râb (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1994), 13/315; En-Nevevî, *Ravzatu't-tâlibîn*, 1/276; Rafîî, *el-Azîz*, 2/13; Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 1/314.

olduğundan küçük gösterme gayesi bulunduğundan bu eylem tedlis barındırmaktadır. Oysa İslam'da aldatma ve aldatılma yoktur.

Kaşlarını yolma ya da başka bir deyişle yüzdeki kılları yolma meselesi hakkında ise genel görüşün fitratı bozacak, simayı değiştirecek şekilde kılları yolmanın haram olduğu yönünde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kadının yüzünde anormal olarak çıkan kaş ortası, bıyık ve sakal gibi kılları yolmasında bir beis yoktur. Hatta alimlerin çoğunluğu bunun müstehap olduğunu söylemişlerdir. Dövme ile alakalı detaylı bilgiler müstakil başlık altında inceleneceği için burada ayrıca yer verilmeyecektir.

2. KÜTÜB-İ SİTTE VE ŞERHLERİNDE DÖVME HADİSLERİ

İslamiyet öncesi Arap toplumunu ve Hz. Peygamber dönemini konu edinen tarih kitaplarına bakıldığında bir grup insanın dövme işiyle meşgul olduğu tespit edilmiştir. Bu meslek grubunun çoğunlukla kadınlardan oluşması sebebiyle hadis literatüründe dövme yapan kimseler (واشمة) şeklinde müennes sigası ile zikredilmektedir. Aynı şekilde dövme yaptıran kişiler de (مستوشمة) müennes siga ile kullanılmaktadır. Dövme hadis şerhlerinde “iğne ile vücudun bir yerini delerek sürme veya çivit ile doldurulması”¹⁷³ şeklinde tanımlanmıştır. O dönemdeki dövmenin bileklere, elin üstüne, kollara ve pazılara, diş etine yapıldığı Cahiliye şiirlerinde yer almaktadır. Dövme yapılırken miselle ve mihat adı verilen iğnelerin kullanıldığı¹⁷⁴; mavi ve yeşil renk elde etmek için sürme, çivit veya is maddelerine başvurulduğu bilinmektedir. Belli bir süre sonra canlılığını kaybeden dövmelerin¹⁷⁵ bu boya maddeleriyle tekrar doldurma işlemine¹⁷⁶ tabi tutulduğu da kaynaklarda yer almaktadır.¹⁷⁷

Dövme uygulaması çeşitli hadis metinlerinde yer almaktadır. İlgili hadisler günümüze ulaşan hadis eserlerinden en güvenilirini kabul edilen *Sahih-i Buhârî*'de üç farklı bâb başlığı altında yer almaktadır. Libâs ve Zînet Kitâbı'nın 86. babı “Dövme Yapan Kadın”, 87. babı ise “Dövme Yaptıran Kadın” konusuna ayrılmıştır. *Sahih-i Müslim*'de ise konu, Libâs Kitâbında yer almaktadır. Kütüb-i Sitte'de yer alan sünenlerde ise Edep, Libâs, Teraccül, Talak, Zînet kitaplarında dövme hadislerine yer verilmektedir. Bunların yanı sıra Kütüb-i Sitte dışındaki hadis

¹⁷³ İbn Hacer, *Fethu'l-bâri*, 10/372; Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 2/67.

¹⁷⁴ (المسئلة) ve (المحط)

¹⁷⁵ (الأبلاذ)

¹⁷⁶ (الترجيع)

¹⁷⁷ Elnora Azizova, *Hz. Peygamber Döneminde Çalışma Hayatı ve Meslekler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007), 412.

kitaplarında da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövmei nehy ve tahrim kelimeleriyle yasakladığı birçok rivâyet yer almaktadır.

Dövme ile ilgili rivâyetler genel olarak üç şekildedir. Bunlardan birinci kısım Hz. Peygamber'in (s.a.v.) veya Allah'ın dövme yapan ve yaptıranlara lanet ettiğini bildiren rivâyetlerdir. Bu hadisler arasında bazı küçük kayıt farkları olsa da genel manada benzerlik görülmektedir. İkinci kısımdaki rivâyetler ise lanet lafzı barındırmayan ancak dövmenin yasaklandığını bildiren rivâyetlerdir. Üçüncü kısım ise nazarın hak olduğunu, dövmenin ise yasak olduğunu bildiren rivâyetlerdir. İlk iki kısım bütün Kütüb-i Sitte'de yer alsa da dövmenin nazar ile zikredildiği rivâyeti sadece İmam Buhârî kitabına almıştır. Diğer Kütüb-i Sitte müellifleri nazarın hak olduğuna ilişkin hadisi müstakil bir hadis olarak rivâyet etmişlerdir.

2.1. Hz. Peygamber'in Lanet Lafzı ile Dövmeyi Yasakladığı Rivâyetler

Lanet kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup (ل-ع-ن) sözlükte “uzaklaştırmak, kovmak ve azap etmek” manasına gelmektedir.¹⁷⁸ Cahiliye toplumunda lanetin çeşitli kullanımları mevcuttur. Örneğin kabilesinden atılan, uzaklaştırılan kimselere laîn (لعين) denmektedir. Aynı isim cennetten kovulan, uzaklaştırılan şeytan için de kullanılmaktadır. Tarlalarda karga gibi zararlı hayvanları ekinden uzaklaştırmak için yapılan korkuluklar için de bu isim kullanılmıştır. Bu kullanımlarda sözlük anlamı ön plana çıkmaktadır.¹⁷⁹ Diğer bir kullanım ise lanetin olumsuz manasından uzak, güzel bir şeyi överken “Allah lanet etsin” diye temennide bulunmalarıdır. Sözelimi iyi bir şair için “Ne şairmiş, Allah lanet etsin.” (ما أشعر لعنه الله) demişlerdir. Bu tabir “Ne güzel bir şairmiş!” manasında övgü bildiren bir ifade taşır.

Terim olarak lanet ise; Allah'a izafe edildiğinde ahirette cezaya çarptırılma ve dünyada rahmet ve tevfiğin kesilmesi manalarına gelmektedir.¹⁸⁰ Lanetin; meleklerle, insanlara, hayvanlara izafet edilebilse de daha çok Allah'a ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) izafe edildiği görülmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de lanet terimi kırk bir yerde geçmektedir. Bu âyetlere göz atıldığında lanetin genel

¹⁷⁸ Ferâhîdî, "veşm", 2/141; Necmüddin Ebi Hafs Ömer b. Muhammed en-Nesefî (ö.537/1143), *Tilbetu't-talebe fi'l-istilahati'l-fıkhiyye*, thk. Halid Abdurrahman el-Ak (Beyrut: Daru'n-Nefâis, 1995), 158.

¹⁷⁹ Ebu'l-Kâsım ez-Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğa* (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998), 2/345.

¹⁸⁰ Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Seyyid Kîlânî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), "وشم" 741.

sebeplerinin Allah'a isyan ve küfürde ısrar, Allah'ın emir ve yasaklarını küçük görme, Allah yolunda olanlarla mücadele etme şeklinde olduğu görülmektedir.¹⁸¹

Hadislerde lanet kelimesinin geçtiği yerlere göz atıldığında, rivâyetlerin genel olarak iki kısımda toplandığı gözlemlenmiştir. Bunlardan birinci kısım lanet etmeyi yasaklayan rivâyetler iken, diğer kısmı lanet ile yasaklanan durumlar oluşturmaktadır.¹⁸² Bu iki hadis grubu bir arada incelendiğinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hak edenler haricindeki müminlere laneti yasakladığı görülmektedir. Zira kendisi de ancak hak edenlere lanet etmiştir. Tezin konusunu teşkil eden dövme konusunda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövme yapan ve yaptıran kimselere lanet ettiği rivâyetler bulunmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in özel konumu sebebiyle bu rivâyetler, onun müminleri lanet etmekten menettiği rivâyetler ile çelişmemektedir.¹⁸³ Ayrıca Hz. Peygamber'e (s.a.v.) isnat edilen lanet rivâyetlerinde, şahsa değil bir fiili yapan topluluklara (s.a.v.) lanet edildiği görülmektedir. Aynı örnek üzerinden gidilecek olursa; dövme yapan belirli bir şahsa Hz. Peygamber (s.a.v.) lanet etmezken, fiilin çirkinliğine dikkat çekmek üzere “dövme yapan ve yaptıranlara” lanet etmiştir.¹⁸⁴ Bu durum, Kur'ân-ı Kerîm'den bir örnek ile kuvvetlendirilmek istenirse, Kâfirun sûresinin ilk âyetinde yer alan “De ki; Ey Kafirler!” (قل يا أيها الكافرون) ifadesinde geçen kafirlerden kasıt Kureyş kabilesi olmasına rağmen, âyette kafirler olarak geçmesi kişilerin şahsına değil fiile dikkat çekilmek maksadıyladır.¹⁸⁵ Lanetin geçtiği bütün rivâyetler göz önüne alındığında Hz. Peygamber'in laneti genel olarak iki manada kullandığı görülmektedir. Bunlardan birinci kısım sözlük anlamındaki lanet iken, ikinci kısım yukarıda açıklanan terim anlamıyla kullanılmasıdır. Birinci kısma örnek olarak Hz. Peygamber'i (s.a.v.) sokan akrebe lanet edilen hadis verilebilir. İkinci kısma örnek ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) içki içen ve destek olana lanet ettiği hadis verilebilir.¹⁸⁶ Ancak ikinci kısımda Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılması bütünüyle değil bir yönüyledir.¹⁸⁷

¹⁸¹ Muhammed Beyler, *Hadislere Göre Lanet* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 1, 2; Lokman Daştan, *Kur'an'da Lanet Kavramı ve Lanet'in Sebepleri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 20.

¹⁸² Buhârî, “Edep”, 4, 44; Müslim, “Birr” 86-87; Tirmizi, “Birr”, 72; Ebû Dâvud, “Teraccül”, 5; “Edep” 45.

¹⁸³ Beyler, *Hadislere Göre Lanet*, 13, 14.

¹⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Beyler, “*Hadislere Göre Lanet*”.

¹⁸⁵ Muhammed es-Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsir* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993), 7/453.

¹⁸⁶ Tirmîzî, “Buyû”, 59.

¹⁸⁷ Daştan, *Kur'an'da Lanet Kavramı*, 47-51.

188 لَعَنَ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ، وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ وَقَالَ نَافِعُ الْوَشْمُ فِي اللَّئِنَةِ

Abdullah b. Ömer şöyle dedi: “Allah’ın Rasulü, saç ekleme yapan, ekleme yaptıran, dövme yapan ve dövme yaptıran kadınlara lanet etti”.¹⁸⁹ Nâfi hadis metnine “(في اللثة) dudakta” kaydını eklemiştir.

لَعَنَ اللَّهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَفِّصَاتِ وَالْمُتَغَلِّبَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ 190

Abdullah b. Mes’ûd şöyle dedi: “Allah, dövme yapan, dövme yaptıran; yüzlerinin tüylerini yolan, yoldurtan, güzellik için dişlerinin aralarını yontturup seyrekleştiren, Allah’ın yarattığını değiştiren kadınlara lanet etti.”

قَالَ : لَعَنَ اللَّهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ ، وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَفِّصَاتِ ، وَالْمُتَغَلِّبَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ قَالَ : فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ يُقَالُ لَهَا : أُمُّ يَعْقُوبَ وَكَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ ، فَأَتَتْهُ فَقَالَتْ : مَا حَدِيثُ بَلْعَنِي عَنْكَ أَنَّكَ لَعَنْتَ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ ، وَالْمُتَنَفِّصَاتِ وَالْمُتَغَلِّبَاتِ ، لِلْحُسْنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : وَمَا لِي لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ وَهُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ : لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ لُوحِي الْمُصْحَفِ فَمَا وَجَدْتُهُ فَقَالَ : لَئِنْ كُنْتُ قَرَأْتِهِ لَقَدْ وَجَدْتِهِ ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : { وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا } فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ : فَإِنِّي أَرَى شَيْئًا مِنْ هَذَا عَلَى امْرَأَتِكَ الْآنَ ، قَالَ : أَذْهَبِي فَأَنْظُرِي ، قَالَ : فَدَخَلْتُ عَلَى امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ فَلَمْ تَرَ شَيْئًا ، فَجَاءَتْ إِلَيَّ فَقَالَتْ : مَا رَأَيْتُ شَيْئًا فَقَالَ : أَمَا لَوْ كَانَ ذَلِكَ لَمْ 191 نَجَامِعْهَا

Benî Esed kabilesinden Ümmü Yâkub adında bir kadın Kur’ân-ı Kerîm okurken bu sözü işitmiş, Abdullah b. Mes’ud’a gelerek “Sen dövme yapan ve yaptıranlara, yüzünün tüylerini alan ve aldıranlara, güzellik için diş törpüleyenlere, Allah’ın yarattığı şekli değiştirenlere lanet etmişsin!” dedi. Abdullah b. Mes’ud da: “Rasulullah’ın (s.a.v.) lanet ettiklerine ben neden lanet etmeyeyim? Bu Allah’ın Kitâbı’nda da vardır.” cevabını verdi. Kadın: “Ben Mushaf’ın iki kabı arasındakileri okudum. Ama böyle bir şeye rastlamadım.” dedi. Abdullah b. Mes’ud: Gerçekten onu okuduysan Allah’ın ‘Size Peygamber (s.a.v.) neyi getirdiyse onu alın, sizi neyden menettiyse (ondan) hemen vazgeçin!’¹⁹² âyetini bulmuştur.” dedi. Bunun üzerine kadın: “Senin hanımının üzerinde bunlardan bir şey görüyorum.” dedi. Abdullah b. Mes’ud: “Git de bak!” dedi. Ardından kadın Abdullah’ın hanımının yanına gitti ancak bir şey göremedi. Abdullah

¹⁸⁸ Buhârî, “Libâs”, 83.

¹⁸⁹ Buhârî, “Buyû”, 113, 25, “Tefsiru Sûre”, 59, “Talak”, 51, “Libâs”, 82-87, 96; Müslim, “Libâs”, 119-120; Ebû Dâvud, “Teraccül”, 5; Tirmizi, “Edeb” 33, “Libâs”, 25; Nesâî, “Talak”, 13, “Zinet”, 23; İbn Mâce, “Nikâh”, 52.

¹⁹⁰ Buhârî, “Tefsir”, 321.

¹⁹¹ Müslim, “Libâs”, 119

¹⁹² el-Hasr, 59/7.

b. Mes'ud'un yanına gelerek: “Bir şey görmedim.” dedi. Abdullah b. Mes'ud: “Zaten olsaydı biz onunla bir arada olamazdık.” diye cevap verdi.¹⁹³

Yukarıda zikredilen hadisler Kütüb-i Sitte'nin tamamında yer alan ortak rivâyetlerdir. Şerhlerde bu hadisler hakkındaki bilgilere yer vermek, hadisleri daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

Sahih-i Müslim'e şerh yazan Nevevî, kendi rızasıyla dövme yaptırmanın ve başkasına dövme yapmanın haram olduğunu söylemektedir. Burada rıza kaydı, mükellef olmayan bir kimseye dövme yapıldığında bu harama muhatap olmadığını göstermektedir. Nitekim bir çocuğa dövme yapıldığında ona yaptıran velisi veya dövmeyi yapan kişi mesul olmasına rağmen, çocuğun mükellef olmaması sebebiyle sorumlu tutulmaması buna örneklik teşkil etmektedir.¹⁹⁴

Nevevî, Şâfiî âlimlerinin dövme yaptırılan uzvu necis kabul ettiklerini ve ilaçla gidermenin mümkün olduğu durumlarda giderilmesi gerektiği görüşüne yer vermektedir. İlaçla giderilmeyen ancak vücudu yaralayarak¹⁹⁵ giderilebilen bazı dövmelerin ise uzva zarar vermediği müddetçe giderilmesi gerektiğini söylemektedir. Dövmeyi sildirmeyi geciktirmenin de günah olduğu bilgisine yer veren Nevevî'ye göre bu konuda kadın erkek herkes eşittir. El ve yüz gibi açıkta olan organlarda dövmenin giderilmesi sebebiyle çirkin bir iz oluşacaksa gereklilik söz konusu değildir.¹⁹⁶

İbn Hacer, *Sahih-i Buhârî*'ye şerh olarak yazdığı *Fethu'l-bâri*'de Buhârî'nin sıralamasına tâbi kalarak hadislerde geçen *vâşime* ve *mustevşime*ye birer bâb açmıştır. İbn Hacer, “iğne ile vücudun bir yerinin delinerek sürme veya çivit ile doldurulması” şeklinde dövmenin tanımını yaparak kanın ve doldurulan maddenin birleşmesi sebebiyle dövme yapılan yerin necis olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla dövmenin sildirilmesi gerektiğini söylemektedir. Uzun zarar görmesi ihtimali söz konusu ise tövbe ettikten sonra dövmenin kalmasında bir sakınca olmadığına yönelik görüş beyan etmiştir. İbn Hacer'e göre, yasağın muhatabı kadın-erkek tüm Müslümanlardır. İbn Hacer, Nâfi'nin hadis metnine “في اللثة” kelimesini ziyade etmesini dövmenin

¹⁹³ Tirmizi, “Edep”, 44; İbn Mâce, “Nikâh”, 52.

¹⁹⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 14/106.

¹⁹⁵ جرح kelimesi ile ifade edilmektedir.

¹⁹⁶ Nevevî, *el-Minhâc*, 14/106.

daha çok dudak üzerinde yapılması ile açıklamaktadır. Ancak bu mutlak bir kayıt olmayıp vücudun herhangi bir yerine dövme yapılmasının yasaklanmış olduğu görüşünü benimsemektedir.¹⁹⁷

İbn Hacer, bu hadislerin saç ekleme-ekletmenin, kaş alma-aldırmanın ve dövme yapma ve yaptırmanın haram olduğunu söyleyenlerin delillerinden olduğunu söyler. Aynı zamanda dövme konusunda nehyin bulunması, onun çıkarılması gerektiğine de delildir. Nitekim lanet lafzı, harama delâlet eden en kuvvetli delillerden biridir. İbn Hacer de bazı âlimlerin lanet lafzının fiilin büyük günahlardan olduğuna delâlet ettiği görüşüne yer verir.¹⁹⁸ Hattâbî'nin hadisler hakkındaki yorumu ise şu şekilde yer almaktadır: Dövmenin geçtiği hadisleri bir arada incelediğimizde şiddetli bir tehdit ile dövmenin yasaklanması, aldatma ve yaratılışı değiştirme illeti sebebiyledir.¹⁹⁹ Aynı zamanda Hattâbî, hadislerde geçen lanet ve nehy lafızlarının, aldatma ve kandırma manalarını içermesi sebebiyle çok kuvvetli bir tehdit olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte İbn Mes'ud'un rivâyetinde geçtiği üzere bu âdetlerin yaratılışı değiştirme kabul edilmesi sebebiyle aldatmaya ruhsat verilmemektedir. Nitekim hadiste geçen dövme, kaş aldırma, saç ekletme gibi unsurların tümünde yaratılışı değiştirme lâzımî sıfattır.²⁰⁰

İbn Hacer, Ebu Hureyre ve İbn Ömer'den gelen rivâyetlerde Taberî, sahih bir senetle Kays b. Ebi Hâzım'ın şöyle dediğini rivâyet eder; “Bâbamla Ebu Bekir Sıddık'ın yanına girdiğimde Esmâ'nın elinin dövmeli olduğunu gördüm.” Taberî, Hz. Esmâ'nın bunu yasaktan önce yaptığını varsaymaktadır. Nitekim ona göre, Esmâ'nın nehy sabit olduktan sonra dövme yapması mümkün değildir. İbn Hacer'in kendi görüşü ise yasağı Hz. Esmâ'nın duymamış olma ihtimalidir. Diğer bir ihtimal ise yaranın tedavi edilmesi sonucu dövmeye benzer izin kalmış olmasıdır. İbnu'l-Enbârî Taberî'nin ilk görüşünü desteklemektedir. Hz. Esmâ'nın bu dövmeyi Cahiliye döneminde yaptırdığını kaydeden İbnu'l-Enbârî Cahiliye döneminde kadınların süslenmek için dövmeye sık sık başvurduğunu da eklemektedir.²⁰¹

Buhârî ve İbn Hacer gibi Aynî de hadislerde geçen *vâşime* ve *müstevşime* unsurlarına müstakil bâblar açarak ilgili rivâyetleri sunmuştur. Ancak Aynî, bu başlıklar altında dövmenin

¹⁹⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 10/ 371.

¹⁹⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 10/ 372-377.

¹⁹⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 10/ 380.

²⁰⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 10/ 373-379.

²⁰¹ Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım İbnu'l-Enbârî (ö.328/940), *Şerhu'l-Kasâidi's-seb'it-tivâli'l-câhiliyyât*, thk. Muhammed Hârûn Abdusselâm (Kahire: Âlemü'l-Kütüb, 1963), 153.

tanımını yapmakla yetinerek hükmüne yer vermemiştir.²⁰² Aynî, Haşr sûresi 7. âyetinin (وَمَا أَتَّكُمُ) tefsirinde Abdullah b. Mesud'dan gelen rivâyete yer vererek dövmenin haram olduğu hakkında görüş beyan etmiştir. Nitekim Aynî'ye göre hadiste geçen dövme, saç ekletme, kaş aldırma ve dişlerin arasını seyreltme uygulamaları Allah'ın yarattığını değiştirme, tedlis ve aldatmadır.²⁰³ Yukarıda zikredilen hadislerin şerhleri göz önünde bulundurulduğunda İmam Buhârî, İbn Hacer ve Aynî'nin dövmenin hükmünü tahrîme/haramlığa hamlettikleri görülmektedir. Hatta Aynî, dövmenin büyük günahlardan olduğunu, aksi takdirde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) lanet etmeyeceğini söylemektedir.²⁰⁴

Aynî, saç ekletmeye dair açtığı bâbda, Hz. Muâviye'den hac yılında minberde hutbe verirken eline bir tutam saç alarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) saç ekletmeyi yasakladığı ve Yahudilerin bu sebeple helak olduğu rivâyetine yer vermektedir. Müellif, saç ekletmenin Yahudilerin âdeti olması ve Müslümanların onlara benzememesi adına yasaklanmış olma ihtimaline dikkat çekmektedir.²⁰⁵ Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın *el-Musannef*'inde şu bilgiye yer verilmektedir. “Zührî'ye dövme hakkında sordum. Zührî dövmenin Cahiliyye dönemindeki süslenme âdetlerinden olduğunu söyledi.”²⁰⁶ Aynî ve Zührî'nin görüşleri, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) diğer milletlere benzememek adına dövmeyi yasaklamış olma ihtimaline kapı aralamaktadır.

Tirmizî'nin *Câmi*'sine yazılan *Tuhfetü'l-Âhvezî bi şerhi Câmiî Tirmizî* şerhinde, dövme yaptırmanın lanet lafzı sebebiyle haram olduğu söylenmektedir. Başka bir deyişle haram olmasının illeti lanet lafzıyla yasaklanmış olmasıdır. Şârih, Nâfi'nin hadisin sonunda “dudakta” kaydı ile rivâyet etmesini örfte daha çok dudakta yapılmasına dayandığını söyleyerek vücudun herhangi bir yerine dövme yaptırmanın haram olduğu ve uzvun zarar görmeyeceğinden emin olunduğunda sildirilmesi gerektiğini söylemiştir.²⁰⁷

Sünen-i Nesâî'nin *Senedî Hâşiye*'sinde Abdullah b. Mesud'dan gelen rivâyetteki lanet, Allah'ın Yahudilere lanet etmesine benzetilmiştir. Müellife göre, müminler de laneti gerektiren

²⁰² Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 11/203.

²⁰³ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 19/ 324.

²⁰⁴ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 11/ 287.

²⁰⁵ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 22/ 62.

²⁰⁶ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk. Habîbu'rrahmân el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebû'l-İslâmî, 1403), 3/ 96.

²⁰⁷ Muhammed Abdurrahman el-Mubârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi şerhi Câmi'it-Tirmizî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 5/452.

haram işlediklerinde lanetin muhatabı olmaktadırlar. Zira hadiste zikredilen fiillerin Şâri tarafından haram kılınması, bu filleri yapan kimseler için laneti gerektirmektedir. Müellif, lanetin sebebinin yaratılışı değiştirmek olduğunu vurgulamaktadır. Hadiste geçen “güzellik için” kaydını dişlerinin arasını seyreltenlere hasreden Senedî, “yaratılışı değiştirenler” kaydının hadiste zikredilen bütün taifeyi kapsadığını söylemiştir.²⁰⁸

İbn Mâce’nin *es-Sünen*’inin şerhine hâşiye yazan Senedî, hadislerde geçen lanet lafzının failinin Allah olduğunu söyler. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) ise bunu haber verdiğini belirtir. Nitekim ona göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) lanet etmemiştir. Müellif, hadislerde geçen lanetin ise hak edenleri kapsadığı ve yaratılışı değiştirdikleri için böyle büyük bir tehditle karşı karşıya kaldıklarını söylemektedir.²⁰⁹

Yukarıda verilen bilgiler ışığında lanet lafzı ile yasaklanmış uygulamaların hükümlerinin aynı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Sözelimi içki içmek, faiz yemek, dövme yapmak, saç ekletmek, dişlerinin arasını seyreltmek, necis olan köpek parası almak gibi uygulamalar lanet lafzı ile geçmektedir ve lanetin büyük günahları bildirmek üzere kullanıldığını kabul eden alimlere göre bu uygulamaların hükümleri haramlıktır. Bu kapsamda teze konu olan dövme örnek verilecek olursa, İbn Rüşd ve Hattâbî gibi bazı alimlere göre lanet lafzı ile yasaklanmış olması sebebiyle dövme de haramdır. Hatta İbn Rüşd’e göre lanet lafzı, dövmenin büyük günah olduğuna da delâlet etmektedir.²¹⁰ Aynî de Abdullah b. Mes’ud’dan gelen rivâyetin şerhinde lanet lafzı sebebiyle dövmenin büyük günahlardan olduğuna dikkat çekmektedir.²¹¹ Lanetin tahrim bildirdiği görüşünü benimseyen alimler daha çok Haşr Sûresi’nin 7. âyeti ile bu görüşlerini temellendirmektedir. Söz konusu âyette “*Allah’ın Rasulü size ne getirdiyse onu alın, sizi neyden menettiye de onu hemen terk edin.*” emri geçmektedir. Kadı Beyzâvi’ye göre bu âyet gereği, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yasakladığı şeylerden uzak durmak vaciptir.²¹² Dövme de çeşitli hadislerde Hz. Peygamber’in (s.a.v.) nehyettiği bir fiildir, dolayısıyla uzak durmak vaciptir.

²⁰⁸ Sindî, *Hâşiyetü’s-Sindî ‘alâ Süneni’n-Nesâ’î*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Beyrut: Dâru’l-Marife, 1988), 4/ 516-523.

²⁰⁹ Muhammed b. Abdülhâdî Sindî, *Hâşiyetü’s-Sindî ‘alâ Süneni İbn Mâce*, thk. Halîl Me’mûn Şiha (Beyrut: Dâr’ul-Fikr, 2003), 1/462.

²¹⁰ İbn Hacer, *Fethu’l-bâri*, 10/ 373.

²¹¹ Aynî, *Umdetu’l-kârî*, 11/ 287.

²¹² Nâsirüddin el-Beyzâvî, *Envârü’t-tenzîl ve esrârü’t-te’vîl*, thk. M. Abdurrahman el-Maraşlî (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1997), 5/200.

2.1.1. Güzellik Maksadıyla Yapılan Dövme

Nesâî, yukarıda zikredilen hadislerle birlikte aşağıdaki hadisi de eserine almıştır. Bu hadisin bizim için önem arz eden kısmı ise hadis metninde geçen “güzellik için” kaydıdır. Bu hadisi sadece Nesâî rivâyet etmiştir. Güzellik için dövme yapan ve yaptıran kadının lanetleneneğini bildiren bu hadis, Abdullah b. Mes’ud’dan gelen rivâyetteki “güzellik için” kaydının dışlarını seyreletenlere has kılınmasından ziyade hadiste geçen diğer uygulamalar için de mümkün olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu hadiste Hz. Peygamber’e (s.a.v.) lanet lafzı isnat edilmiştir.

أكل الربا وموكله وكاتبه إذا علموا ذلك والواشمة والموشومة للحسن ولأوي الصدقة والمرتد أعرابيا بعد الهجرة ملعونون
على لسان محمد صلى الله عليه وسلم يوم القيامة

“(Fâizin haram olduğunu) Bildikleri halde faiz yiyen, yediren ve yazan, güzellik için dövme yapan, dövme yaptıran, sadakadan (zekât) uzak duran, hicretten sonra dinden dönen Hz. Peygamber’in (s.a.v.) diliyle kıyamet gününde lanetleneceklerdir.”²¹³

Aynî, *Umdetu’l Kârî*’de “Güzellik için Dışlarını Seyreletenler” Bâbında dövme ile ilgili açıklamalara yer vermektedir. Haşr Sûresi’nin tefsirinde Abdullah b. Mes’ud’dan rivâyet edilen hadis-i şerifte geçen güzellik için değiştirenler (للحسن المغيرات) ibaresindeki lââm’ın ta’lîl için olduğunu söyleyerek, ibarenin tedavi maksatlı yapılan diş seyreletmeyi lanetin dışında bırakması gerektiğini savunmaktadır. Aynî “güzellik için” kaydını diş törpüleyenlere hasretmiştir.²¹⁴ Ancak bize göre hadis-i şerifte yer alan diğer uygulamalar için de bu kaydın geçerli olması muhtemeldir. Söz gelimi, güzellik için yapılan dövme ile tedavi maksatlı yapılan dövmenin hükmü arasında âlimlerinin ayırım yaptığı görülmektedir. Nesâî’nin rivâyeti de bu görüşü destekler niteliktedir.

2.1.2. Tedavi Maksadıyla Yapılan Dövme

İslam hukukunda hükümler belirlenirken zarûriyyât, hâciyyat, tahsiniyyat dengesi gözetilir. Bu denge kapsamında zaruret durumlarında istisnâî olarak genel hükmün dışında hükümler verilebilir. Mesela, domuz eti yemenin hükmü haramlık iken zaruret durumunda bu hüküm geçici olarak caiz hatta vacip olabilir. Dövme yaptıranın ise kişiye fayda sağlamadığı gibi vücuda zarar verdiği bilimsel verilerle sabittir.²¹⁵ Bu konuda vârid olan hadis ve şerhlerinden yola çıkarak Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından dövmenin yasaklandığı görülmektedir. Ancak bazı hadis âlimleri

²¹³ Nesâî, “Zînet”, 25.

²¹⁴ Aynî, *Umdetu’l-kârî*, 22/ 62-63.

²¹⁵ Ayrıntılı bilgi için tezin I. bölümüne bakınız. “Sağlık açısından Dövme Uygulaması”

tedavi maksatlı yapılan dövme bu genel hükümden ayırmıştır. Ebu Dâvud bu konuda aşağıdaki hadisi rivâyet etmiştir.

لعنت الواصلة والمستوصلة والنامصة والمتنمصة والواشمة والمستوشمة من غير داء

Abdullah b. Abbâs dedi ki: “Saç ekleyen ve ekleten, yüzünün kılını alan ve aldırان, tedavi maksatlı olmaksızın dövme yapan ve yaptıran kadınlara lanet edildi.”²¹⁶

Sünen-i Ebu Dâvûd Şerhi’nde dövme yaptıırmanın haram olduğu Nevevî’nin görüşü ile açıklanmaktadır. Ebû Dâvûd’un rivâyet ettiği bu hadis metninde “tedavi maksatlı hariç” kaydı geçmektedir. Şârihe göre bu kayıt, tedavi maksatlı dövme yapan ve yaptıran kimselerin lanetin muhatabı olmayacaklarını göstermektedir.²¹⁷ Nesâî de Ebu Dâvûd’un -tedavi maksatlı olmaksızın- hadisine benzer aşağıdaki hadisi rivâyet etmiştir.

لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم آكل الربا وموكله وشاهده وكاتبه والواشمة والمستوشمة قال إلا من داء فقال نعم والحال والمحلل له ومانع الصدقة وكان ينهى عن النوح ولم يقل لعن

“Hz. Peygamber (s.a.v.), faiz yiyeni, yedireni, (faizli işlere) şahitlik ve kâtiplik yapanı, tedavi dışında dövme yapanı ve yaptıranı, hülle yapan ve yaptıranı, sadakaya (zekâta) engel olanı lanetledi, ölü arkasından bağıırıp çağırarak ağlamayı yasakladı ancak lanetlemedi.”²¹⁸

Tedavi ve güzellik kaydı geçen hadislerin tamamı birlikte ele alınacak olursa hadis âlimlerinin, güzellik için yaptıırılan dövmenin hükmünü tahrîme hamlettikleri, tedavi maksatlı yaptıırılan dövme bu tahrîm kapsamında değerdendirmedikleri görölmektedir.

2.2. Hz. Peygamberin Nehiy Lafzı ile Dövmeyi Yasakladığı Rivâyetler

Dövme ile ilgili hadis metinlerinin bir kısmı nehiy lafzı ve sigası ile yasaklanmıştır. İmam Buhârî, “vâşime” bâbında ilk hadis olarak Hz. Peygamber’in (s.a.v.) nazarın hak olduğu dövmenin ise yasak olduğunu buyurduğu hadisi zikretmiştir. Ardından aşağıda yer alan hadisi rivâyet etmiştir.

²¹⁶ Ebû Dâvud, “Teraccül”, 4.

²¹⁷ Ebû’t-Tayyib Muhammed Şemsü’l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî Azîmâbâdî, *Avnu’l-Ma’bûd* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005), 1/ 1898.

²¹⁸ Nesâî, “Zinet”, 25.

نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَثَمَنِ الدَّمَ، وَنَهَى عَنِ الْوَاشِمَةِ وَالْمَوْشُومَةِ، وَآكِلِ الرِّبَا وَمُوكِلِهِ، وَلَعَنَ الْمُصَوِّرَ

“Hz. Peygamber (s.a.v.), kan parasından, köpek parasından, faiz yemek ve yedirmekten, dövme yapmak ve dövme yaptırmaktan nehyetti” dedi.²¹⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.), bu hadis-i şerif ile kan parası, köpek parası, faiz ve dövmeyi yasaklamıştır. İmam Buhârî, bu hadisi Bâbu’l-Vâşime’nin yanı sıra Kitâbu’l-Buyû’nun çeşitli alt başlıklarında da zikretmiştir. Bu hadisi diğer rivâyetlerden ayıran en önemli özellik muamelâta konu olan unsurlarla birlikte zikredilmiş olmasıdır. Aynı zamanda bu hadis, dövmeyi meslek edinmekten de nehyetmiştir. Nesâî bu hadisin benzerini nehiy değil de lanet lafzıyla rivâyet etmiştir.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنْ عَشْرِ خِصَالٍ: مُكَامَعَةِ الرَّجُلِ الرَّجُلَ فِي شِعَارٍ لَيْسَ بَيْنَهُمَا شَيْءٌ. وَمُكَامَعَةِ الْمَرْأَةِ الْمَرْأَةَ فِي شِعَارٍ وَاحِدٍ لَيْسَ بَيْنَهُمَا شَيْءٌ. وَالنَّتْفِ، وَالْوَشْمَ، وَالنُّهْبَةَ، وَرُكُوبِ النُّمُورِ، وَاتِّخَاذِ الدِّيَابِجِ هَا هُنَا عَلَى الْعَاتِقَيْنِ، وَفِي أَسْفَلِ النَّيَابِ

Dârimi’nin süneninde Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yasakladığı on haslet arasında dövme de zikredilmiştir.²²⁰

Ebû Hureyre şöyle dedi; “Ömer’e, dövme yapan bir kadın getirildi. Ömer oradaki sahâbîlere: “Sizlere Allah adıyla soruyorum: Dövme hakkında Hz. Peygamber’den (s.a.v.) bir şey işiten var mı?” dedi. Ebû Hureyre dedi ki: “Ben de ayağa kalkarak şöyle dedim: “Ey Mü’minlerin Emîri! Ben bunun hakkında Peygamber’den işittim.” dedim. Ömer de bana: “Ne işittin?” dedi. Ebû Hureyre: “Ben Peygamber’in (s.a.v.) "(Ey kadınlar!) Sizler dövme yapmayın ve yaptırmayın!" لَا تَشْتَوْشِمَنَّ buyurduğunu işittim,” dedi.²²¹ Bu hadiste lanet lafzı bulunmasa da nehiy sigasıyla varid olmuştur.

İbn Hacer, *Fethu’l-Bâri*’de Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kan parasından, köpek parasından, faiz yemek ve yedirmekten, dövme yapmak ve yaptırmaktan nehyettiği hadis-i şerife yer vermektedir. Bu hadise müstakil şerh düşmekten ziyade hadislerin tamamını bütün olarak ele alarak şerh etmiştir. İlgili kısma birinci başlık altında yer verilmiştir.

²¹⁹ Buhârî, “Libâs”, 87; Nesâî, “Zînet”, 25.

²²⁰ Ebû Muhammed ‘Abdullah b. ‘Abdurrahmân ed-Dârimî, *Sünen-i Dârimî*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî (Suudi Arabistan: Dâru’l-Muğnî, 2000), 4/3/ 1732.

²²¹ Buhârî, “Libâs”, 87; Nesâî, “Zînet”, 25; İbn Mace, “Nikâh”, 52.

2.3. Nazar ile Birlikte Zikredilen Dövmeye Hadisi

İmam Buhârî, vâşime bâbında ilk olarak Ebu Hureyre'den gelen hadisi zikretmiştir. Kitâbu't-Tıbb'ın 36. bâbını nazar değmesi ve dövme konusuna ayırmıştır ve ilgili hadisi bu bölümde tekrar etmiştir. Bu hadis, Kütüb-i Sitte'de sadece Sahih-i Buhârî'de yer almaktadır. Buhârî'nin kaynaklarından olan Hemmâm b. Münebbih'in *es-Sahîfe*'sinde ve Ma'mer b. Raşid'in *el-Cami'*'sinde de bu hadis rivâyet edilmiştir.²²² Ahmed b. Hanbel de bu hadisi *el-Müsned*'de Buhârî gibi rivâyet etmiştir.²²³

الْعَيْنُ حَقٌّ وَنَهَى عَنِ الْوَشْمِ

Ebû Hureyre dedi ki; "Hz. Peygamber (s.a.v.) nazar haktır dedi ve dövmeyi yasakladı."²²⁴

Sahih-i Buhârî'nin şerhi olan İbn Hacer'in *Fethu'l-bârî* adlı eserinde bu konu geçmektedir. Bu hadis-i şerifte nazarın ispatının ardından Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövmeyi haram kılması ilişkisi hakkında çeşitli görüşler söz konusudur. İbn Hacer, bazı alimlerin dövme ve nazarın vücutta iz bırakması sebebiyle art arda zikredildiği görüşüne yer vermiştir. Kendi görüşü ise dövmenin nazarı engellediği yönündeki inanç ile ilişkili olması sebebiyle hadis bu şekilde vârid olmuştur. Şârihe göre, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), nazarın hak olduğunu vurgulaması ve akabinde dövme yaptırmayı nehyetmesi, dövmenin nazarı engelleme gücü olmadığını göstermektedir. Müslim ve Ebû Dâvûd gibi bazı muhaddisler ise iki cümlemin ilişkisini kurmayıp bu ifadeleri iki farklı hadis olarak zikretmişlerdir. Bu iki cümle arasında muhtemel diğer bir ilişki ise ikisinin de hızla nüfuz etmesi ve zatına tesir etmesidir.²²⁵ Dövmenin nazar ile birlikte rivâyet edildiği hadis-i şerif hakkında İbn Hacer'in tespit ettiği illet, dövmenin haram kılınmasının sebeplerinden biri olma niteliği taşımaktadır.

Sahih-i Buhârî'nin diğer bir önemli şerhi olan *Umdetu'l-Kârî*'de ise bu hadis hakkında şu bilgiler yer almaktadır. Bu hadis Buhârî, Müslim ve Ebu Dâvûd'da geçmektedir. Müslim ve Ebu Dâvûd'un bu hadisi rivâyet ederken ikinci cümleyi hazfetmesi, iki ayrı hadis olma ihtimaline dayanmaktadır. Aynî, Buhârî'nin ikinci cümleyi zikretmesi hakkında nazar ve dövme arasında vücudun asıl rengini değiştirmeleri gibi bir ilişkinin olduğu şeklinde bir görüşü nakletmektedir.

²²² Hemmâm b. Munebbih (ö.131/749), *Sahîfetu Hemmâm b. Munebbih*, thk. Alî Hasen Alî Abdulhamîd (Ammân: Dâru Ammâr, 1987), 62; Ebû 'Urve Ma'mer b. Râşid (ö.153/770), *el-Câmi'*, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî (Beyrut: Tevzi'u'l-Mektebi'l-İslâmî, 1982), 2/ 18.

²²³ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855), *el-Müsned*, ed. thk. Şuayb el-Arnaut vd., (Müessesetü'r-Risâle, 2001), 13/543.

²²⁴ Buhârî, "Libâs", 86; "Tıb", 36.

²²⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 10/ 379.

Aynî'ye göre; Müslim ve Ebu Dâvûd'un dövme ve nazar arasında ilişki kurmayıp hadisi hazfetmeleri zan ve tahmine dayalı fâsit bir delildir. Aynı şekilde nazar ve dövmenin ortak yönünün deride renk değiştirmek olduğunu söyleyenlerin delilleri ile de ikna olmayan Aynî, nazarın deride herhangi bir renk değişikliğine sebep olmadığını söylemektedir. Bu iki ihtimali değerlendirdikten sonra hadis-i şerifin aynı mecliste iki farklı grubun sorularına cevap olma niteliği taşıdığı görüşüne yer veren müellif, bu rivâyet hakkında olumsuz bir açıklama getirmemektedir. Bu görüşe göre Hz. Peygamber (s.a.v.) bir meclisteyken bir grup nazar ile alakalı diğer bir grup ise dövme ile alakalı soru sormuştur ve bu hadis-i şerif bu iki sorunun cevabıdır. Ebu Hureyre'nin bu iki cevabı birleştirerek rivâyet etmesi sonucunda ise müstakil bir hadis olarak nakledilmeye başlanmıştır.²²⁶

Sünen-i Ebî Dâvûd'un *Avnu'l Ma'bûd* şerhinde Nazar hakkındaki bâbda “العین حق” “Nazar Hakır” hadisi müstakil olarak zikredilmiştir. Buhârî'nin bu hadisi dövme ile rivâyet ettiği bilgisine de yer veren müellif, bu bâbda dövmeyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır.²²⁷

Değerlendirme

Dövme yapmak ve yaptırmakla ilgili rivâyetler özetlenecek olursa, Hz. Peygamber döneminden önce dövmenin süslenme aracı olarak kullanıldığı; el, bilek ve dudak gibi uzuvlara dövme yapıldığı; güzelleşmek, tedavi olmak ve nazardan korunmak maksadıyla dövmeye başvurulduğu söylenebilir. Hadislerde geçen dövmenin, hadis şerhlerindeki tanımlar neticesinde kalıcı ilkel dövme olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple günümüzde geçici dövme olarak bilinen kına ile deriye çeşitli şekiller çizmek hadiste geçen dövme kapsamına girmemektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemine bakıldığında bu uygulama için dövme kelimesinin aksine kına yakmak tabiri kullanılmaktadır. Dolayısıyla lanetlenen, yasaklanan dövme, deri altına iğne gibi delici bir alet vasıtasıyla boyanın zerk edilmesiyle elde edilen şekillere denmektedir.

Dövme uygulamasını konu alan hadislerin çoğu sahih hadislerdir. Bu sebeple sarîh lanet ve nehiy lafızlarıyla dövmenin yasaklanmış olması sebebiyle muhaddislerin ve hadis şârihlerinin çoğu dövmeyi haram kabul etmiş ve illet tespiti için çaba göstermemişlerdir. Dolayısıyla bu âlimlerin dövmenin hükmünün taabbudi olarak haram olduğu görüşünde oldukları yorumu yapılabilir.

²²⁶ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 22/64.

²²⁷ *Azîmâbâdî*, *Avnu'l-Ma'bûd*, 1/1760.

Bunun bir sonucu olarak da çalışmada yer verilen hadis şerhleri haricinde bu konunun derinlemesine incelendiği başka bir esere rastlanmamıştır.

Dövme yapmak ve yaptırmakla ilgili hadisleri rasyonalize etme çabasında olan hadis şârihlerinin tespit ettiği illetleri özetlemek gerekirse; dövmenin kanla birleşmesi sonucunda dövme yapılan uzvun necis kabul edilmesi, vücuda zarar vermesi, güzellik maksadıyla çekici hale gelmek, Allah'ın yarattığını değiştirmek, dövmenin nazardan koruduğu görüşünün itikadi olarak sorun teşkil etmesi, dövmenin tedlis ve aldatma içermesidir. Bu illetlerden yaratılışı değiştirmek, Allah'ın insana emanet olarak verdiği beden üzerinde tıbbi bir zorunluluk bulunmaksızın kalıcı olarak bir müdahalede bulunmak olarak değerlendirilebilir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kınayı teşvik etmesinin yanı sıra dövmei yasaklaması dikkat çekicidir. İlk bakışta deride elde edilen çeşitli desenlerin süslenme aracı olarak kullanılması bakımından benzerlik gösteren iki uygulama arasındaki farkları belirlemek dövmenin hükmünün illeti için kapı aralamaktadır. Öncelikle kına deri üzerinde geçici renk değişimidir, dövme ise deri altına boya maddesinin işlenmesiyle elde edilen kalıcı değişikliktir. Dolayısıyla kına deriye herhangi bir zarar vermezken dövme deri altına steril olmayan şartlarda kesici veya delici bir alet ile yabancı bir madde zerk edilmesi sebebiyle yaralara sebebiyet vermektedir. Ayrıca kınada geçici bir değişiklik söz konusu iken dövme çoğu zaman ömür boyu kalıcılığa sahiptir. Bu açıdan Allah'ın en güzel şekilde yaratmış olduğu insan vücudu üzerinde haddi aşmak sûretiyle yaptığı yaratılışı değiştirmektir. Abdullah b. Abbas rivâyetinde tedavi maksatlı dövmenin istisna edilmesi, insanın sebepsiz yere kendi bedeninde müdahalede bulunmasının yasaklanmış olması ihtimalini akla getirmektedir. Sözelimi kaşları dökülen bir kimsenin doğal görünümüne kavuşmak için dövme yardımıyla kaş çizdirmesi tedavi kapsamında değerlendirilebilir. Kişinin fiziksel ve psikolojik sağlığı için elzem olan bu uygulama yasak kapsamına girmemektedir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kadınlarda görünen uzuvlarda desenli kınayı kerih görmesi, ancak görünmeyen uzuvlarda uygulanmasını zımnen takrir etmesi dikkat çekicidir.²²⁸ Nitekim bu tutum kadınların mahrem olmayan kimselere ziynetlerini sakınmalarını gerektirmektedir. O dönemde dövme uygulamalarında el, bilek ve dudak gibi görünen uzuvlara çeşitli desenlerin çizildiği bilinmektedir. Dolayısıyla teşvik edilen kınanın dahi görünen uzuvlarda güzelliği

²²⁸ Kamacı, *Hz. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi*, 52.

artırması nedeniyle kerih görülmesi, dövmenin güzelleşmek maksadıyla yapıldığında yasaklanmasını neredeyse zorunlu kılmaktadır. Abdullah b. Mes'ud'dan gelen rivâyette “güzelleşmek maksadıyla yaratılışı değiştirenler” kaydı geçmektedir. Bu rivâyet, güzelleşmek ve cazibeyi artırmak uğruna Allah'ın en güzel bir biçimde yarattığı bedeni tabiri caizse beğenmeyerek kalıcı olarak değiştirmek olarak yorumlanabilir.

Hadis şârihlerinin tespit ettiği illetlerden biri de Ebu Hureyre'nin rivâyetinde geçen dövmenin nazar ile ilişkisidir. Diğer bir ifadeyle, dövmenin nazardan koruduğu düşüncesiyle yapılması ve bu düşüncenin İslam inancıyla bağdaşmamasıdır. Dövmenin tarihini ele alan birinci bölümde dövmenin; nazardan korunmak, büyü-sihirden korunmak, kötü ruhlardan korunmak, bereket getirmesi ve doğurganlığı artırması gibi itikadi olarak sorun teşkil eden maksatlar doğrultusunda yapıldığı ele alınmıştır. “Hz. Peygamber (s.a.v.) nazar haktır dedi ve dövmeyi nehyetti.” rivâyeti nazarın varlığını ispat ederken dövmenin bunu engelleme gücü bulunmadığına işaret etmektedir. Dövme hakkında elimizde bulunan kısıtlı veriler göz önüne alındığında nazar gibi başka itikadi sorunlar teşkil eden maksatlar doğrultusunda dövmenin yapılma ihtimali söz konusudur. Dövmenin, İslam'ın temeli olan tevhit inancına zarar vermesi, ağır bir tehdit olan lanet ile yasaklanmış olmasının nedeni olabilir. İslamiyet'ten önce Allah tarafından gönderilen Yahudi dininde dövmenin yasaklanmış olmasının temel nedeni, putperestler tarafından kendi putlarının vücutlarına işlenmesi ve bunun Yahudi inancıyla çelişmesidir. Kaynaklarda Cahiliye döneminde yapılan dövme figürleri arasında putlarla ilgili bir bilgiye rastlanmasa da putperest bir toplumda dövme figürü olarak kendi put şekillerinin kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Hadis şerhlerinde geçen diğer bir illet ise tedlistir yani aldatmadır. Dövmenin aldatma ve yanıltmaya yol açması sebebiyle yasaklanmış olduğunu söyleyen âlimler, bu konuda detaylı bir açıklama yapmamışlardır. Dövmenin mahiyeti düşünüldüğünde mavi ve yeşil renkli desenlerin nasıl bir aldatmaya yol açtığı esasında meçhuldür. Ancak Nâfi'nin hadise eklediği “dudak” kaydından yola çıkarak bazı yorumlar yapılabilir. Cahiliye dönemi kadınlarının dudaklarını dövme ile maviye boyadıklarına dair bilgiler birinci bölümde yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında o dönemin güzellik anlayışına binaen dudakların koyu renkli olması istenilen ve övülen bir durum olabilir. Tüm dudağını dövme ile boyayan kadın ise asıl rengini kapattığı için tedlise yol açtığı söylenebilir. Bazı rivâyetlerde dövme yapan ve yaptıran, kaşlarını yolan ve yoldurtan kimselere lanet edildiği geçmektedir. Bu iki uygulama birlikte değerlendirildiğinde kaşlarını tamamen

yoldurarak dövme ile kaş çizilmesi imkân dahilindedir. Bu yorumu destekleyecek tarihi bir veri bulunmazken günümüzde profesyonel bir şekilde yapılan bu uygulamanın ilkel halinin o dönemde yapılması ihtimal dahilindedir. Dolayısıyla insanın siması ve ifadesini tamamen değiştiren bu uygulama tedlise yol açmaktadır.

Son olarak dövmenin geçtiği bütün rivâyetler birlikte düşünüldüğünde, bir kimsenin dövme yaptırması, dişlerinin arasını yontturması, saç ekletmesi ve kaşlarını yoldurması kişinin fiziksel olarak bambaşka bir şekle bürünmesi ile sonuçlanabilir. Diğer bir deyişle bu uygulamaların tamamını ya da birkaçını yaptırmış bir kimse Allah'ın yarattığı doğal güzelliği bozmuş ve fitrata aykırı bir görünüme kavuşmuştur. Bu bilgiler neticesinde dövme yasağının taabbudi olmaktan çok bir illete dayalı olması kuvvetle muhtemeldir. Yukarıda hadis âlimlerinin dövmenin hükmü ve illeti konusunda görüşlerine yer verilmiştir. Hadis âlimlerinin söz yerindeyse fıkhetme çabalarını, fakihler nezdinde de ele almak ve farklılıkları ortaya koymak, dövmenin hükmünün ve illetinin tespiti için kesin sonuca yaklaşmak için zorunluluk arz etmektedir.

Aşağıdaki başlıkta fakihlerin görüşleri mezhepler bazında ele alınacaktır. Nitekim mezhepler arasındaki usul farklılıkları hükmün ve illetin belirlenmesinde de ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda mezhep imamlarının ehl-i hadis ve ehl-i reye mensubiyeti hadislerle amel etme konusunda önem arz etmektedir. Bu bölümde mezheplerin dövmenin hükmünü hangi illetle ilişkilendirerek belirledikleri ortaya konacaktır.

3. KLASİK FIKIH ESERLERİNDE DÖVMENİN HÜKMÜ

Dövme bahsi modern fıkıh metinlerinde estetik ameliyatlar ve süslenme bahislerinde konu edilirken klasik fıkıh eserlerinde belli bir başlık altında ele alınmamıştır. Kerih görülenler/ Mekruhlar (*kerâhiyye*) ya da haramlar (*muharremât*) bâbında ele alınması beklenen dövmenin birbirinden farklı bâblarda ele alınması dövmenin müstakil bir konu olarak değerlendirilmemesi ile ilişkili olabilir. Özellikle Hanefî fıkıh eserlerinde dövmenin mahiyeti, hükmü ve illeti konusunda beklenenin aksine yeterli veriye ulaşılamamıştır.

Dövme bahsinin konu edildiği klasik fıkıh eserlerinin çoğunluğu, dövmenin haram olduğu görüşünü savunmaktadır. Bazıları ise dövmenin lanet lafzı ile yasaklanmasına binaen onu büyük

günahlardan saymaktadır.²²⁹ Sayıları az olmakla birlikte dövmenin hükmünün tahrimen mekruh olduğunu söyleyen isimler de mevcuttur.²³⁰

3.1. Mezheplerin Dövmenin Hükmüne Bakışı

3.1.1. Hanefî Mezhebi

Hanefî mezhebinin temel klasik fıkıh kitaplarından biri olan İmam Ebû Yûsuf'un *Kitâbu'l Âsâr*'ı "Sakal ve Bıyığın Alınması Hakkında" adıyla bir başlık açarak Abdullah b. Mes'ud'un rivâyetine yer vermiştir. Bu rivâyetin açıklamasında dövmenin tanımı verilerek yapılmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Eserde dövme, "iğne ile uzvun delinerek sürme veya çivitle bu yerin doldurulmasıyla elde edilen şekillere verilen addır." şeklinde tanımlanmıştır.²³¹ Bu tarife göre dövmeden kastın kalıcı dövme olduğu aşıkardır. Nitekim günümüzde geçici dövme olarak bilinen dövmenin kına yakmak olarak isimlendirildiği birinci bölümde belirtilmişti. Ebû Hanîfe'nin öğrencilerinden Ebû Yûsuf'un bu tanımı, diğer Hanefî âlimlerince de benimsenmiştir. Başka bir deyişle hadiste geçen ve bu eserlere konu olan veşm kelimesi yukarıdaki tanımdan anlaşıldığı üzere kalıcı dövme manasında kullanılmaktadır.

Ebu Hanife'nin diğer bir öğrencisi İmam Muhammed, *Kitâbu'l Âsâr*'ında "Dövme, Hülle, Saç ektirme ve Yüzdeki Kılları Alma" adlı bir başlık açarak buradaki uygulamaları açıklamıştır. Dövmenin hükmü "dövme yapılmaması gerekir." (لا ينبغي أن يفعل) şeklinde geçmektedir.²³² Burada geçen لا ينبغي ibaresini, İmam Muhammed'in tahrimen mekruh olan meselelerde kullandığı görülmektedir.²³³ İmam Muhammed ve İmam Ebû Yûsuf'un dövmenin hükmü için kullandığı lafızlar benzerlik göstermektedir.

Kudûrî'nin *Muhtasarı*'nın şerhi olan *el-Cevharatu'n-neyyira*'da (*Kitâbu's-Sayd ve'z Zebâih*'in "Yemesi Helal olan ve Olmayan Şeyler Hakkında" adlı başlığın altında) "Hayber savaşında on şeye lanet edildi, beş şey haram kılındı, dövme de lanet edilenler arasındaydı."

²²⁹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımaşkî el-Hanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), *Fetâvâ İmâmi'l müftîn ve Resûli rabbi'l-âlemîn* (Riyad: Mektebetu'l-Edîb, 1995), 1/129; İbn Hacer, *ez-Zevâcir an iktirâfil-kebâir, İslâm'da Helâller ve Haramlar "Büyük Günahlar"*, çev. Lütfi Şentürk (İstanbul: Kayihan Yayınevi, 1990), 1/390.

²³⁰ Karâfî, *ez-Zahîra*, 13/315.

²³¹ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Âsâr*, 236.

²³² Şeybânî, *el-Âsâr*, 2/763.

²³³ Kılavuz Eser, *İmam Muhammed'in el-Câmiu's-Sağîr Adlı Eserinde Teklifî Hükümlerin Tasnif ve İfadelenilmesi*, 94.

şeklinde dövmenin hükmüne yer verilmektedir.²³⁴ Burada tahrir ve lanet kelimelerinin ayrı ayrı zikredilmesi dikkat çekmektedir.

İbn Nüceym'in eserinin Kerâhiyye bâbında, sûret bulunmaksızın kadının elini ayağını boyayarak süslenmesinde sakınca bulunmazken erkeğin ve çocuğun boyamasının mekruh olduğu zikredilmiştir. Ayrıca müellif, kına ve veşme maddeleriyle sakal ve saçın boyanmasının, eşler arasında istek ve muhabbeti artıran şeyler olması sebebiyle caiz olduğunu söylemektedir.²³⁵ İbn Nüceym boyama bahsini anlatırken veşme ile boyamanın caiz olduğunu söylemektedir. Müellifin burada veşme kelimesini bir boya maddesi olan çivit manasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Zira مخضوب بالوشمة ibaresinde yer alan veşme kelimesinin dövme manasında değil dövmenin çoğunlukla çivit ile yapılması sebebiyle boya maddesi manasında kullanıldığı görülmektedir. Yapılan taramada buna örneklik teşkil eden birçok pasaja rastlanmıştır.²³⁶ Bu bakımdan hadiste geçen veşm kelimesi terim manasında kullanılırken burada geçen veşme kelimesinin sözlük manasında kullanıldığı söylenebilir. Dövmenin mahiyetini konu alan başlıkta dövmenin sözlük manalarından birinin “yerin yeşillenmesi” olduğu belirtilmişti. Aksi takdirde bu eserde geçen veşme kelimesini dövmenin terim manasında kullanıldığını kabul etmek dövmenin kına gibi cevaz verilen bir uygulama olmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu durum, Hanefî ve diğer mezheplerin dövmenin hükmü ile ilgili görüşleri ile uyuşmamaktadır.

Bedreddin el-Aynî'nin Hidâye şerhinde aralarında örtü olmaksızın erkek erkeğe yatmanın hükmünün tartışıldığı yerde delil olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yasakladığı şeyler sayılmaktadır. Bahsi geçen rivâyette dövmenin de yasaklandığı belirtilmektedir. Ancak نهى kelimesinin haramlıktan önce mekruha delâlet ettiğine de yer veren müellif dövme hakkında ayrıca bilgiye yer vermemiştir.²³⁷

Hâşiyetu Tahtâvi ala Merâki'l-felâh adlı eserde hamamlarda namaz kılmanın tahrimen mekruh olduğuna dair bâbta hamamların şeytanların yaşam alanı olduğu geçmektedir. Yine burada Şeytan yeryüzüne gönderildiğinde “Ya Rabbi bana bir ev göster,” dedi. Allah Teala “hamam” diye buyurdu, Şeytan “Bana oturacak yer göster.” dedi, Allah “çarşılar” buyurdu, Şeytan bana

²³⁴ Ebu Bekir b. Ali b. Muhammed el-Haddâd Ez-Zübeydî, *el-Cevheretü'n-neyyira alâ Muhtasari'l-Kudûrî* (Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2006), 443.

²³⁵ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, 8/335.

²³⁶ Bk. İshâk b. Abbâs el-Fakîhî, *Ahbâru Mekke fî kadîmi'd-dehri ve hadîsîh*, thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Düheys (Beyrut: Daru Hazar, 1994), 3/206.

²³⁷ Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn el-'Aynî (ö.855/1451), *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 12/193.

arkadaşlar ver dedi, Allah “şairler arkadaşlarıdır” buyurdu. Şeytan “bana kitap ver” dedi Allah “dövme” buyurdu.” Bu rivâyet sebebiyle hamamlarda namaz kılmak mekruh olarak kabul edildi.²³⁸ Bu hadiste geçen dövmenin Allah tarafından lanet ile yasaklanmış olması ile şeytanın kitâbı olarak görülmesi arasında bir ilişki kurulabilir. Ayrıca hamamlarda namaz kılmanın tahrimen mekruh oluşuna delil olarak getirilen bu hadiste geçen dövmenin de aynı şekilde tahrimen mekruh kabul edildiği varsayılabilir.

İbn Âbidin’in *Reddu’l-muhtâr*’ında dövmenin necisliği hakkında bölüme yer verilse de yaptırılmasına dair herhangi bir hükme rastlanmamıştır.²³⁹ Cemaluddin el-Malatî *Muhtasar*’ında “Yasaklananlar Hakkında” adıyla bir bâb açarak Hz. Peygamber’in (s.a.v.) haram kıldığı şeyleri zikretmektedir. Dövmeyi de haram kılınan şeylerden biri sayarak dövmenin tanımına yer vermiştir.²⁴⁰

Yukarıda zikredilen Hanefî fıkıh eserleri haricinde dövmenin hükmüne yer veren başka esere rastlanmamıştır. *el-Hidâye*, *el-Lübâb*, *Bedâ’ü’s-Sanâî*, *Kenzu’d-Dekâik*, *el-İhtiyâr*, *Merâki’l-Felâh* gibi temel Hanefî eserleri taranmış ancak dövmeye dair hükme ulaşamamıştır. Dövme yasağını konu alan birçok sahih hadise rağmen Hanefî furu’ eserlerinde konunun beklenen aksine sıkça ele alınmamasının nedeni olarak sarîh yasak ve lanet ibareleriyle haram görülmesi zikredilebilir.

Özetle Hanefî fıkıh eserleri incelendiğinde dövmenin hükmü konusunda kesin bir yargının bulunmadığı görülmektedir. Bu eserlerde dövme, Hz. Peygamber tarafından yasaklanmış bir uygulama olarak değerlendirilmiştir. Ancak diğer mezheplerin aksine dövmenin büyük günah olduğuna dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Aksine bu eserlerde dövmenin hükmü konusunda tahrimen mekruha yakın görüşler serdedilmiştir. Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve Tahtâvî’nin kitaplarında yer alan ifadeler bu görüşü destekler niteliktedir. Dövmenin hükmü konusundaki bu belirsizlik, Hanefî fıkıh usulünde mütevatir ve meşhur derecesinde olmayan hadislerle amel etme konusuyla ilişkilendirilebilir. Nitekim dövmenin yasaklandığı, yapan ve yaptırana lanet edilen hadisler sahih olsa da haber-i vâhiddir. Haber-i vâhid de kesin bilgi değil zan bildirir.²⁴¹

²³⁸ Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl Dûkâtî et-Tahtâvî - Muhammed Abdülaziz el-Halidî (ö. 1231/1816), *Hâşiyetü’t-Tahtâvî ‘alâ Merâki’l-felâh* (b.y.: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1997), 1/356.

²³⁹ İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, 1/330.

²⁴⁰ Cemâluddîn Ebu’l-Mehâsin Yusuf b. Musa b. Muhammad el-Malatî (ö.803/1401), *el-Mu’tasar mine’l-muhtasar min muşkil’l-âsâr*, thk. Ahmed b. Muhammad b. Seleme (b.y.: Merkezu’t-Turâs, 2013), 2/321.

²⁴¹ Bk. H. Yunus Apaydın, *İslam Hukuk Usulü*, 44-58.

Dolayısıyla bu hadislerin sübutunun zannî olması sebebiyle dövmenin hükmünün tahrimen mekruh olarak görüldüğü şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

3.1.2. Şâfiî Mezhebi

Şâfiî mezhebi eserlerinin çoğunda dövmenin hükmü, hükmünün illeti, necisliği ve sildirilmesinin gerekli olup olmadığı tartışılmıştır. Bu eserlerde geçen dövmenin mahiyeti, Hanefî eserlerdeki dövme ile benzeşmektedir. Mâverdi'nin *el-Hâvi'l-kebîr* adlı eserinde kalıcı dövmenin kastedildiği veşm kelimesi “iğne gibi kesici bir alet yardımıyla boya maddesinin deri altına zerk edilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu eserde dövmenin yasaklandığı ancak kına ile boya yapmanın mübah olduğu geçmektedir. Müellif aynı eserinde “Bizi aldatan bizden değildir.” hadisine başlık açarak dövme, saç ekletme, dişlerin arasını seyreltme ve kaş aldirmayı bu kabilden görmüştür.²⁴² Kâdî Hüseyin'in *et-Ta'likât*'ında dövmenin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklandığı söylenmektedir. Bunu destekler nitelikte Abdullah b. Mes'ud rivâyetine de yer verilmiştir.²⁴³ Demîrî de bu bilgilere ek olarak *en-Necmu'l-vehhâc* adlı eserinde cariyeye alım satımında dövmenin tesirine dair soruya cevap olarak, cariyenin kıymetinde veya aynında bir değişiklik söz konusu olmadığı için satım akdine tesir etmeyeceğini söylemiştir.²⁴⁴

Şâfiî klasik fıkıh eserlerinde genel olarak dövmenin yasaklığı ve dövme yaptırılan yerin necaseti tartışılmıştır. İlgili eserlerde ilaçla sildirilmesi mümkün ise sildirilmesi gerektiği, ameliyat ile silinmesi gerekiyorsa ameliyata gerek olmadığı ve tövbe ile yetinilmesi gerektiği söylenmektedir. Dövme yapılan yer yıkandıktan sonra kalan izin necis kabul edilmediği ise genel kabuldür.²⁴⁵

İbn Hacer el-Heytemî'nin *el-Minhâcu'l-kavîm*'inde ve *Tuhfetu'l-muhtâc*'ında dövmenin haram olduğu, dövme yapılan yerin necis olduğu ve sildirilmesinin vacip olduğu bilgisi yer almaktadır.²⁴⁶ Müellif, bazı fakihlerin dövme yaptırmaya ve yüzdeki tüyleri aldirmaya kocanın izni

²⁴² Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 2/594.

²⁴³ Kâdî Hüseyin Merverrûzî (ö. 462/1069), *Ta'likât li'l-Kâdî Hüseyin 'alâ Muhtasarı'l-Muzenî*, thk. 'Alî Muhammed Mu'avvid vd., (Suudi Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, ts.), 2/941.

²⁴⁴ Ebû'l-Bekâ Kemâluddîn Demîrî, *en-Necmu'l-vehhâc fî Şerhi'l-Minhâc*, thk. Lecne 'İlmiyye (Suudi Arabistan: Dâru'l-Minhâc, 2004), 4/ 29.

²⁴⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 2/257; Nevevî, *Ravzatu't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, 1/276. Râfiû, *el-Azîz fî şerhi'l-Vecîz*, 2/13. Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah el-İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ* (Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1996), 1/250.

²⁴⁶ İbn Hacer el-Heytemî (ö.974/1566), *el-Minhâcu'l-kavîm Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Hadramiyye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 1/113.

olduğu takdirde müsaade edilebileceği görüşünü zikrederek buna eleştiri getirmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kocasının talebi üzerine saç ekletmek isteyen bir hanıma izin vermemesini delil gösteren İbn Hacer, buna rağmen cevaz verenleri eleştirmektedir.²⁴⁷ Müellifin yüzdeki tüyleri yolmaktan kastını fitratı bozacak şekilde yapılan işlemler şeklinde anlamak gerekmektedir. Nitekim kadında erkeğe benzer şekilde çıkan tüylerin aldırılmasında bir sakınca olmadığı aşikârdır. Esasen dövme yapan ve yaptırana, kaşlarını alan ve aldırana lanet edilen hadiste geçen kaş aldırma hususunda fitrata aykırı olacak şekilde kaş aldırmanın caiz olmadığına dair fetva verilmektedir. Kaşlarının ortasında bulunan fazlalık tüylerin, doğal görünüm elde etmek için alınabileceğine dair fetvalar bulunmaktadır.²⁴⁸

Şâfiî klasik fıkıh eserlerinden olan Şirbînî'nin *Muğni'l-muhtâc*'ında dövme tanımı yapıldıktan sonra hakkında nehy bulunduğu için haram olduğuna yer verilmektedir.²⁴⁹ Şemsuddin er-Remlî'nin *Minhâc* için yazdığı *Nihâyetu'l-muhtâc* adlı şerhte dövme hakkında şu bilgiler yer almaktadır: Dövme iğne ile uzvun delinerek sürme veya çivitle bu yerin doldurulmasıyla elde edilen şekillere verilen addır. Dövme yaptırmak, saç ekletmek ve dişlerin arasını seyreltmek gibi mutlak bir yasak ile yasaklanmıştır.²⁵⁰ Bu iki eserde dövmenin necaseti ve sildirilmesi detaylarıyla tartışılrsa da illeti hakkında bilgiye rastlanmamıştır. Müelliflere göre hakkında yasak olduğu için dövme haramdır. Dolayısıyla bu alimler illet tespiti için çaba sarf etmemiş, dövmenin yasaklanma nedeni hakkında akli sorgulamalar yapmamıştır.

3.1.3. Mâlikî Mezhebi

el-Mudevvene'de, Mâlik b. Enes'in içerisinde koku olan ilaçla tedavi hakkında bir sohbeti aktarılmıştır. Bu sohbet esnasında bir adamın sakalını kına ya da veşme ile boyaması konusu sorulmuştur. Veşme kelimesini, kınaya benzer boya veren bir bitki olarak düşünmek gerekmektedir.²⁵¹ Nitekim veşme kelimesinin boya veren bir bitki manasında kullanımına yukarıda değinilmiştir. Bu eserde kalıcı dövme manasına gelen veşm ile alakalı başka bir hükme rastlanmamıştır. İbn Ebi Zeyd el-Kayravânî'nin *Metnü'r-Risâlesi*'nde kadınların saç ekletmek ve

²⁴⁷ İbn Hacer, *ez-Zevâcir an iktirâfil-kebâir, İslâm'da Helâller ve Haramlar "Büyük Günahlar"*, 1/ 390.

²⁴⁸ İslam Web, "Yüzdeki Kılıkları Almak Caiz mi?" (Erişim 6 Mayıs 2022).

²⁴⁹ Şemsüddin Muhammed b. el-Hatib eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc ila ma'rifeti meâni elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Daru'l-Marife, 1997), 1/ 406; Şemsüddin Muhammed Hatîb eş-Şirbînî, *el-İknâ 'fî halli elfâzi Ebî Şucâ*, thk. Mektebu'l-Buhûs ve'd-Dirâsât (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 1/151.

²⁵⁰ Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc*, 2/23-25.

²⁵¹ Sahnûn, *el-Mudevvene*, 1/461.

dövme yaptırmaktan nehyedildiği bilgisine rastlanmaktadır.²⁵² Yapılan tanımdan, dövmeden kastın kalıcı dövme olduğu anlaşılmaktadır. Kayravânî, risalesinde “Fıtrat, Sünnet ve Saç Tıraşı Hakkında” isimli bir bâb açarak dövmenin nehyedildiğini belirtmektedir. Aynı risaleye yazdığı şerhinde ise bu nehyin haramlığa delâlet eden nehy olduğu geçmektedir. Müellif, haram olmasının illetinin güzellik için yapılması olduğunu söylemektedir. Tedavi ve yara izi gibi sebeplerden ötürü kusurlu bölgeyi örtme maksatlı yapıldığında dövmenin problem teşkil etmediğini belirtilmektedir.²⁵³ Kâdî Abdulvehhâb’ın *el-Ma’ûne* adlı eserinde dövmenin ve saç ekletmenin tedlis sebebiyle yasaklanmış olduğu geçmektedir.²⁵⁴

Karâfî, *ez-Zahîra* adlı eserinde “Aldatma ve Yanıltma” adıyla başlık açarak kadınların dövme yaptırmasının, saç ekletmesinin ve dişlerinin arasını seyreltmesinin caiz olmadığını söylemektedir. Bu sözlerini Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hadisiyle delillendirerek Şâfiî ve Mâlikî alimlerin bu hadisin illetini aldatma olarak belirlediklerini söylemektedir. Karâfî’ye göre bu hadisin illeti aldatma değildir. Nitekim dövme, saç ekletme ve dişlerin arasını seyreltme görünen şeylerdir ve aldatma görünen şeylerde câri değildir. Hadiste geçen “yaratılışı değiştirenler” ibaresinin manasını da anlamadığını belirten Karâfî, eşler arasında muhabbeti artırmaya yönelik yapılan kına, sürme gibi şeylerin şeriatte caiz olduğunu söylemektedir. Sonuç olarak Karâfî net bir görüş bildirmezken bu tartışmayı olduğu gibi bırakmaktadır. Hadiste geçen lanet lafzının ise mübalağa ile ilişkili olduğunu söylemektedir.²⁵⁵

Tenûhî’nin Kayravânî’nin *Risâle*’sine yazdığı şerhte dövmenin kadın-erkek herkese haram olduğu geçmektedir. Müellif, bazı müteahhir Mâlikî alimlerin dövmeyi mekruh gördüğü görüşünün tahrimen mekruh olduğu yönünde olduğu ve bunun hadisle çelişmediğini söylemektedir. Zira tenzihen mekruha hamledildiğinde faillerin laneti hak etmeyecek olmaları sebebiyle hadisin manasıyla çelişmektedir.²⁵⁶

²⁵² Sâlih b. ‘Abdissemî’ el-Ezherî, *es-Semeru’d-dânî Şerhu Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî* (Beyrut: el-Mektebetü’s-Sekâfiyye, ts.), 578; Nefrâvî, *el-Fevâkihu’d-Devvânî*.

²⁵³ Ezherî, *es-Semeru’d-dânî*, 579.

²⁵⁴ Ebû Muhammed Abdulvehhâb b. Alî Kâdî Abdulvehhâb (ö.422/1031), *el-Ma’ûne ala mezhebi âlimi’l-Medine*, thk. Hamîş Abdulhak (Mekke: Mektebetü’l Mustafâ, 1995), 1/1724.

²⁵⁵ Karâfî, *ez-Zahîra*, 13/315.

²⁵⁶ İbn Nâcî et-Tenûhî Kâsım b. İsâ b. Nâcî (ö. 837/1434) et-Tenûhî, *Şerhu İbn Nâcî et-Tenûhî alâ mutuni’r-Risâle*, thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2007), 2/461.

Kayrevânî'nin *Risâle*'sine yazılmış diğer bir şerh olan *el-Fevâkihu 'd-Devvâni* 'de Mâlikî ve Şâfîîlerin, failine lanet edildiği için dövme büyük günahlardan kabul ettikleri geçmektedir. Dönemindeki bazı Mâlikîler mekruh olduğunu ileri sürseler de Nefrânî bunu tahrime hamletmektedir. Hatta İbn Rüşd'ün dövme yaptırmayı büyük günahlardan kabul ettiği de burada zikredilenler arasındadır. Müellif, bu hükmün kadın erkek herkesi kapsadığı hatta erkekler için daha büyük bir yasak olduğunu belirtmektedir. Nefrânî, Abdullah b. Mes'ud'un rivâyet ettiği hadise yer vererek buradan hareketle dört madde ile bu hadisi açıklamıştır. Öncelikle bu hadisin "Mümin, lanetin muhatabı olamaz." (المؤمن لا يكون لعان) hadisi ile çelişmediğini söylemektedir. Nitekim lanet lafzı mübalağa bildirir ve dövme yapan ve yaptıranı lanet edilen hadiste bu fiilin haramlığının büyüklüğü vurgulanmaktadır. Dövmenin haramlığı hadisin zâhirinden anlaşılmaktadır. Bu da genel olarak, kadınların eşleri için süslenmelerinin caiz olması hükmünün dışında kaldığını göstermektedir. Tedavi maksatlı dövme cevaz verilmesi zaruretlerin yasakları mübah kılmasıyla ilişkilidir.²⁵⁷ Kayrevânî'nin *Risâle*'sine yazılmış diğer bir şerh ise Zerrûk'a aittir. Zerrûk, dövmenin haram olduğunu söylemektedir. Haram oluşunun illeti hususunda ise, bazılarının illetin aldatma olduğunu söylemesine rağmen dövme yapılan kadına duyulan şehvetin illet olmaya daha yakın olduğunu belirtmektedir.²⁵⁸

Kayravânî'nin *Risale* 'sine yazılmış olan çağdaş bir şerh olan *Es-Semeru 'd-dâni* isimli eserde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövme yasakladığı geçmektedir. Buradaki yasaklamanın da harama delâlet ettiği söylenmektedir. Bu eserde dikkat çeken en önemli unsur ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kadınlara dövme yasakladığını söylemiş olmasıdır. Metinde ve şerhte *nisâ* kelimesi geçmektedir.²⁵⁹ Bu yorum, hadiste geçen lanet lafzının muhatabı olan ism-i fâil ve ism-i mefûl kalıbının müennes olması ile alakalıdır. Şerhte bu hükmün kadın-erkek herkesi kapsadığına dair bir cümleye rastlanmamaktadır.

El-Mevvâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl* adlı eserinde dövme yasaklayan hadislerin büyük bir tehdit içerdiğini söylemektedir. Bunun illetini ise kalıcı olarak yaratılışı değiştirmek olarak belirlemiştir. Ona göre, sürme kına gibi şeyler geçici olduğu için caiz, dövme ise kalıcı olduğu için haramdır.²⁶⁰

²⁵⁷ Nefrâvî, *el-Fevâkihu 'd-Devvânî*, 2/314.

²⁵⁸ Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Zerrûk Ahmed b. Ahmed b. Muhammed b. Îsâ el-Burnusî el-Fâsî (ö. 899/1493-94), *Şerhu Zerrûk alâ metni 'r-Risâle*, thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2006), 2/1055.

²⁵⁹ Ezherî, *es-Semeru 'd-dâni*, 1/689.

²⁶⁰ Mevvâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl*, 1/287.

İbn Rüşd'e göre dövme kadın erkek herkese haramdır, erkekler için büyük günahlardandır.²⁶¹ Müellif bu hükmü bildirdikten sonra dövmenin illetini tartışır. Karâfi'nin tedlis hakkındaki tartışmasına yer veren müellif, tedlis konusunda kendi görüşünden bahsetmemektedir. Fıtrat başlığı altında dövmenin hükmünü ele alan müellif, Hz. Âişe'nin süslenmenin cevazına dair rivâyeti ile bu nehy arasında çelişki bulunmadığını söylemektedir. Zira ona göre süslenmenin caiz olması haram kılınan dövmenin helal olmasını gerektirmemektedir. Ardından dövme yapan ve yaptıranı lanet hadis-i şerifini nakleden müellif sonunda للتحسين kelimesindeki ل harfinin ta'lil için olduğunu belirtmektedir. Bunu zikretmekten kastı illeti güzellik olarak görmesidir. Nitekim dövme ile ilgili bölümün sonunda tedavi maksatlı yapılan dövmenin caiz olduğu bilgisi yer almaktadır.²⁶²

Mâlikî mezhebi fakihlerinin görüşlerini özetlemek gerekirse büyük çoğunluğu dövmenin haram olduğunu söylemiştir. Bu görüşler arasında dikkat çeken en önemli mesele ise dövmenin illetinin tedlis olarak belirlenmesidir. Ancak Karâfi'nin tedlis konusundaki tartışması önem arz etmektedir. Nitekim ona göre dövme ve beraberinde sayılan diğer uygulamalar insanlar tarafından bilinen, anlaşılan işlemlerdir. Dolayısıyla aldatma sayılabilecek bir durum yoktur. Karâfi'nin bu eleştirisine kendisinden sonra gelen Mâlikî alimler tarafından verilen herhangi bir cevaba rastlanmamıştır. Ancak dövmenin haram olmasının illetini tedlis olarak tespit eden alimleri anlamaya çaba gösterildiğinde dönemin güzellik anlayışıyla uyuşan işlemlerin dövme ile mümkün olduğu düşünülebilir. Sözelimi kaşın altındaki veya dudak üstündeki benin güzelliği artırdığını kabul eden bir kültürde dövme ile bu işlem rahatlıkla yapılabilir. Daha kompleks bir örnek vermek gerekirse günümüzde kalıcı makyaj diye bilinen dövmenin bir çeşidi olan uygulamanın ilkel halinin geçmişte uygulandığı durumlar tedlise yol açabilir. Kirpik diplerine yapılacak ilkel dövme işlemi bu işlemle aynı vazifeyi yerine getirmiş olabilir. Ancak dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda dövme yapımında kullanılan alet ve boya sebebiyle bu ihtimaller oldukça düşüktür. Dolayısıyla Karâfi'nin sorgulamasına ikna edici bir cevap bulmak henüz mümkün görünmemektedir.

3.1.4. Hanbelî Mezhebi

Hanbelî fıkıh eserlerine bakıldığında dövmenin hükmü ve illeti tartışılmıştır. Bazı Hanbelî alimler bizzat lanet ile yasaklanmış olmasını illet olarak görmüşlerdir. Bu alimlerin dövme yasağının nedenini rasyonelize çabası taşımadıklarını söylemek mümkündür. İbn Kudâme, *el-*

²⁶¹ İbn Rüşd el-Kurtubi, *el-Mukaddimâtü 'l-Mümeħhidât*, 3/459.

²⁶² Adevî, *Hâşiyetu'l Adevî*, 2/459.

Muğni'sinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kaş alan ve aldırana, saç eken ve ektirene, dişlerinin arasını açtırana lanet ettiği hadis-i şerifi vererek ardından bu fillerin haram olduğunu söylemiştir. Bu hadise ek olarak, dövme yapan ve yaptıranın da geçtiği metni vererek onu da bu kabilden görmüştür. Nitekim ona göre, failine lanet edilen şeyin mübah olması caiz değildir.²⁶³ Ahmed b. Hanbel'in dövmenin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) lanet etmesi sebebiyle haram olduğuna dair görüşü bulunmaktadır. Fâil ve mef'ûlüne lanet edildiği için dövme haramdır.²⁶⁴

Mâliki alimler gibi Hanbeli alimlerden bazıları da dövmenin haram olmasının illetini tedlis olarak belirlemişlerdir. Buna örnek olarak Merdâvi, *el-İnsâf*'ın'da dövmenin, saç ekletmenin ve kaş aldırmanın aldatma içermesi sebebiyle haram olduğunu söylemektedir.²⁶⁵ Merdâvî, haram olmadığını söyleyen zayıf bir görüşe de yer vermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) on şeyi yasakladı, dövme de bunlardan birisidir.²⁶⁶

Hanbelî mezhebinin ehl-i hadis olması ve amelde sahih hadisleri diğer delillere öncelemesi sebebiyle dövmenin hükmü konusunda kayda değer bir ihtilaf bulunmamaktadır. Dövme yaptırmak sahih hadislerde lanet lafzı ile yasaklanmış, Şâri tarafından haram kılınmıştır. Dövmenin haram olmasının illeti ise tedlis olarak tespit edilmiştir.

3.2. Klasik Fıkıh Metinlerinde Yer Alan Dövme ile İlgili Diğer Meseleler

3.2.1. Dövme Yapılan Yerin Necâseti ve Dövmenin Abdeste Etkisi

Dövmenin hükmü ile dövme yaptırılan yerin necis olup olmadığı tartışma konularından biridir. Dövme yapılan bölgede necis olan kan ve boya maddesinin birleşmesinden dolayı dövme yapılan organ da necis kabul edilmektedir.²⁶⁷ Gazzâlî, Nevevî, Râfi'î ve Mâverdi de dövme yapılan yeri necis kabul etmektedir.²⁶⁸ Dövme yaptırılan yerin necis kabul edilmesi abdest ve namaz

²⁶³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/107.

²⁶⁴ Mansur b. Yunus el-Buhûfî, *er-Ravdu'l-murbi bi şerhi Zâdi'l-müstaknî* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1/162; Buhûfî, *Umdetü't-tâlib*, 1/49.

²⁶⁵ Ebû'l-Hasan 'Alâüddîn 'Alî b. Süleymân b. Ahmed el-Merdâvî ed-Dımaşkî, *el-İnsâf fî ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilâf el-Matbû' me'a'l-Mukni' ve ş-Şerhi'l-Kebîr*, thk. 'Abdülfeţâh Muhammed el-Hulv - 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Türkî (Kâhire: Hıcr li't-Tabâ'ati ve'n-Neşr, 1995), 1/ 270.

²⁶⁶ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Muflih b. Muhammed er-Râmînî el-Hanbelî Şemsuddîn İbn Muflih (ö.763/1362), *el-Furu' ve tashîhu'l-furu'*, thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Türkî (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 2003), 4/150; Muhammed b. Ahmed b. Ebî Mûsâ eş-Şerîf Ebû 'Alî el-Hâşimî (ö.428), *el-İrşâd ilâ sebîli'r-reşâd*, thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Türkî (b.y.: Mü'essesetu'r-Risâle, 1998), 1/537; Ebû Muhammed Harb b. İsmâ'îl b. Halef el-Kirmânî (ö.280/894), *Mesâ'ilu Harb el-Kirmânî*, thk. Fâyiz b. Ahmed b. Hâmid Habis (by.: Câmîâtü Ummu'l-Kurâ, 2001), 808.

²⁶⁷ Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc*, 2/25.

²⁶⁸ Ebu Hâmid Hüccetü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *el-Vasît fî'l-mezheb* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2014), 2/169; Râfi'î, *el-Azîz*, 2/13; Nevevî, *Ravdatu't-tâlibîn*, 1/276; Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, 1/314.

konusunda problem teşkil etmektedir. Nitekim bedende bulunan bir necasetle namazın ve imametın geçerli olmadığı bilinmektedir. Bu konuya kısa da olsa değinmek dövme yaptırmış kimselerin namazı ve imameti konusunda yol gösterici olacaktır.

Dövme yapılan uzvu necis kabul eden alimlere göre necasetin giderilmesi gerekmektedir. Bu yüzden de dövmenin sildirilmesi gerekmektedir. Ancak dövme sildirilirken organın zarar görmesinden ya da kaybedilmesinden endişe edilirse zorunluluk ortadan kalkar ve bu necaset hem kişinin kendisi için hem de başkaları için mazur görülür. Bu hükmün getirisi olarak dövmesi olan kişinin abdesti, namazı ve imamlığı sahih kabul edilir. Organın zarar görme ihtimali bulunmamasına rağmen dövmesini sildirmeyen kimse için bedeninde necaset barındırdığı için abdestinin, namazının ve imamlığının sahih olmadığı görüşü de mevcuttur. Mükreh, çocuk ve mühtedi bu hükümden istisna tutulmuştur. Nitekim mükreh ve çocuk dövme yaptırmada rıza göstermemiş kabul edilir. Mühtedi ise dövme yaptırdığı zamanda mükellef olmadığı için şeriatın hükümlerinin de onu bağlamaması gerekir. Bu kimseler dövme mahallini yıkadıkları müddetçe necisliği özür kabul edilmekte ve abdesti, namazı ve imameti sahih kabul edilmektedir.²⁶⁹ Bu kimseler için dövme yapılan organı yıkandıktan sonra necasetin giderildiği görüşü de mevcuttur.²⁷⁰ İbn Âbidin, dövmenin necaseti konusunda sıcak su ve sabun gibi maddelerde dövme yapılan yerin yıkandıktan sonra necasetin ortadan kalktığı, kalan izin necis olmadığı görüşünü savunmaktadır. Ayrıca diğer alimlerden farklı olarak bu hükmü mükreh, çocuk ve mühtediye hasretmemiştir.²⁷¹

Dövmenin abdeste mâni olup olmadığı ise dövme hakkında tartışılan diğer bir meseledir. Yukarıda dövme yapılan yeri necis kabul eden alimlerin dövme silinmediği müddetçe abdestin geçerli olmadığı görüşlerine yer verilmiştir. Ancak bu konuda yaygın olan görüşün aksine dövme deri altına yapılan bir uygulama olduğu için abdeste engel teşkil etmemektedir. Deri üzerinde tabaka oluşturması halinde geçici dövmeler abdeste manidir.²⁷² Üzerinden uzun süre geçmiş, deri üzerinde tabaka oluşturmuş ve çıkarılması da mümkün olmayan dövmeler ise artık deri hükmünü almış olur.²⁷³ Burada kastedilen genel anlamda abdesttir ve gusül için de hüküm aynıdır.

²⁶⁹ Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc*, 2/23-25.

²⁷⁰ Kaffâl, *Hilyetu'l-ulemâ*, 1/250.

²⁷¹ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 1/330.

²⁷² İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 1/288.

²⁷³ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı”, (Erişim 5 Ocak 2022).

3.2.2. Bedeninde Dövmeye Bulunan Kişinin Namazı ve İmameti

Dövmeye yaptıran kimsenin dövmeleri bulunduğu halde namazının ve imametinin sahihliği hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Remlî, Nevevî, Râfî'î ve Mâverdi dövmeye yapılan mahalli necis kabul ettikleri için söz konusu necasetle namazının ve imametinin sahih olmadığı görüşündedirler. Ancak dövmeyi organa gelecek zarardan dolayı çıkaramayan ve dövmeye yapılırken mükellef olmayan kimseleri bu hükmün dışında tutmuşlardır. Bu kimseler için dövmeye mahallinde bulunan necaset mazur görülmektedir ve namaza engel teşkil etmemektedir.²⁷⁴ *Zahîra*'da organa verecek zarardan korktuğu için dövmesini sildirmeyen kimsenin imametinin caiz olmadığı geçmektedir. Allame el-Bîrî de dövmeli kişinin imam olamayacağı görüşündedir.²⁷⁵

Hanefî klasik eserlerinde dövmeli kimsenin namazı ve imameti hakkında ayrıntılı bilgiye rastlanmamıştır. Ancak mezhebe göre bedeninde dövmeye bulunan kimsenin namazının ve imametinin geçerli olması gerekmektedir. Nitekim namazı bozan durumların anlatıldığı bâblarda bu konu yer almamaktadır. Şayet namazın ve imametin geçerli olmasına engel teşkil etseydi ilgili bölümlerde ele alınması gerekirdi. Günümüz fetva kurullarından Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Din İşleri Yüksek Kurulu da dövmeli kimsenin namazının geçerli olduğunu söylemektedir.²⁷⁶

3.2.3. Dövmenin Sildirilmesi

Klasik fıkıh ve hadis eserlerinde dövmeye ile alakalı geçen önemli bir tartışma noktası da dövmenin vücuttan çıkarılması meselesidir. Deri altına yapılan bu işlemin organın telefinden korkulmadığı müddetçe çıkarılması gerektiğini söyleyen alimler,²⁷⁷ hâkimin organın zarar görmesinden endişe edilmediği sürece sildirmeye zorlaması gerektiğini savunurlar. Nitekim Nevevî, kişinin dövmeyi sildirilmeyi ertelediği sürece günaha girdiğini söylemektedir.²⁷⁸ Ancak kişi, dövmeye yaptıırken mükellef değilse bu vücubiyet ortadan kalkar.²⁷⁹ İlgili eserlerde ilaçla sildirilmesi mümkün ise sildirilmesi gerektiği, ameliyat gibi yaralayacak bir işlemle silinmesi

²⁷⁴ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/314; Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc*, 2/25.

²⁷⁵ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 1/330.

²⁷⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı".

²⁷⁷ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/ 314.

²⁷⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 106.

²⁷⁹ Heytemî, *el-Minhâcu'l-kavîm*, 113; *Tuhfetu'l-muhtâc*, 1/139; Kirmânî, *Mesâ'ilu Harb el-Kirmânî*, 2/808; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/406; Şîrbînî, *el-İkna*, 1/151.

gerekiyorsa çıkarılmasına gerek olmadığı ve tövbe ile yetinilmesi gerektiği söylenmektedir.²⁸⁰ Geçmişte incir yaprağının sütüyle dövmenin çıkarıldığına dair bilgiler mevcuttur.²⁸¹

Dövme yaptıran kimsenin öldükten sonra dövmesinin sildirilmesi mevzusunda alimlerin genel görüşü sildirilmemesidir.²⁸² Nitekim ölü de olsa insan bedenine faydasız tasarrufta bulunmak İslam hukuku tarafından yasaklanmıştır. Nefrâvi, yüzdeki dövmeler silinirken zarar verme olasılığı yüksek olduğu için silinmediği durumlarda buradaki necasetin mazur görülmesi gerektiğini söylemektedir.²⁸³ Nefrâvi'nin bu görüşü yüzü hassas bir organ olarak görmesinin yanı sıra sildirme işleminin bırakacağı leke, iz gibi hasarların görüntü bozukluğuna sebebiyet verme ihtimalini değerlendirdiğini de akla getirmektedir. Dolayısıyla Nefrâvi'nin insanın sağlığına önem vermesi kadar psikolojisini etkileyecek dış görünüşü de önemsedığı yorumu yapılabilir.

Dövmenin sildirilmesi yalnızca necaset kabul edilmesiyle ilişkili değildir. Dövmenin necis olmadığı görüşünü benimseyen alimler de dövmenin silinmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu alimlere göre dövme yasaklanmış olduğu için bedenden imkân dahilinde çıkarılmalıdır. Dövmenin çıkarılmasının zorunlu olmadığı ve tövbenin yeterli olduğu görüşünde olan alimler de mevcuttur.²⁸⁴

Değerlendirme

Klasik fıkıh eserlerine bakıldığında, dövme ile ilgili gelen rivâyetlerde dövmeyi yapan ve yaptıranı açıkça lanet edilmiş olması, dövmenin hükmünün haramlık olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Hatta bazı alimlerin dövmeyi büyük günahlardan saydığı görülmektedir. Bazı fakihler, dövme hadislerinin sahih olması ve sarıh lafızlarla yasaklanmış olması sebebiyle dövmeyi haram kabul ederek illet tespitinde dahi bulunmamıştır. Bununla birlikte bazı alimler, dövmenin hükmünün ne olduğu ve hangi illete binaen yasaklanmış olduğuna dair çeşitli görüşler beyan etmiştir.

Özetlemek gerekirse, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî eserlerinde dövmenin hükmünün haramlık olarak belirlendiği tespit edilmiştir. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî alimlerinden bazıları, illetini anlamaya

²⁸⁰ Gazzâlî, *el-Vasît*, 2/169; Râfi'î, *el-Azîz*, 2/13; Nevevî, *Ravdatu't-tâlibîn*, 1/276; Mâverî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/314; Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc*, 2/23-25.

²⁸¹ İbnu'l-Verdî el-Hafîd (852/1448), *Harîdetu'l-acâib ve ferîdetu'l-ğarâib*, thk. Enver Mahmûd Zenâtî (Kahire: Mektebetu's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 2008), 323.

²⁸² Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc*, 2/23-25; Demîrî, *en-Necmu'l-vehhâc*, 2/206.

²⁸³ Nefrâvî, *el-Fevâkihu'd-Devvânî*, 2/314.

²⁸⁴ Yenişehirli Abdullah Efendi, *Behcetü'l-fetâvâ*, 555'den akt. Özdemir, *Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp*, 66.

çalışmış; yaratılışı değiştirmesi, kalıcı olması, güzelleşme amaçlı bir işlem olması, karşı cinste şehvet uyandırması, aldatmaya yol açması gibi ihtimaller üzerinde durmuşlardır. Şâfiî alimler, diğer mezheplerden farklı olarak dövme yaptırılan uzvun necisliğini de tartışmıştır. Mâlikî mezhebinin bu konuda dikkat çeken yönü ise dövmenin illetinin çoğunlukla tedlis olarak belirlenmesidir. Hanbelî mezhebi alimleri dövmenin illeti konusunda Mâlikîlerle benzer görüşleri paylaşırken, bu hususta kayda değer bir tartışma ve farklı görüşe rastlanmamıştır.

Hanefî mezhebi eserlerinde dövmenin durumu detaylı bir şekilde ele alınmadığı için kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Ancak son dönem Hanefî fukahası İbn Âbidin, dövme yapılan yerin Şâfiî alimler tarafından necis kabul edilmesine cevap niteliğindeki tartışmaya eserinde yer vermiştir. Dövmenin hükmü ve illeti konusunda kendi görüşüne yer vermemiştir. Neticede, Hanefî mezhebinde dövmenin hükmü ve illeti konusunda yeterli bilgiye rastlanmamıştır.

Klasik fıkıh eserlerinde beden üzerindeki tasarruflar arasında sayılan dövmenin; bedene zarar vermesi, bedenin korunması ilkesine aykırı olması, acı vermesi gibi nedenlerin dövmenin hükmünün illetleri arasında zikredilmemesi dikkat çekicidir. Nitekim kanaatimizce dövmenin tedavi maksadı bulunmaksızın vücuda işlenmesi apaçık zarar vermedir. Dövmenin hükmü, illeti, sildirilmesi ve çeşitleri hakkında isabetli sonuçlara varmak için modern çalışmalara da yer vermek gerekmektedir. Geçmişten günümüze değişen dövme uygulamasının dövmenin hükmüne etkisini tartışmak illet tespiti açısından da fayda sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN DÖVME TARTIŞMALARI VE DÖVMENİN SEBEP OLDUĞU PROBLEMLER

İslâm hukukunda bedene yapılan bazı müdahalelerin hükmü bir illete dayanırken kimi hükümler ise taabbudîdir. Söz gelimi Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yapılan hacamat, sülük gibi tedavi yöntemleri, bugünkü tıbbi uygulamalara mesnet olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde dövme, kaş aldırma, dişlerin arasını açma ve saç ekletme gibi bedene yapılan müdahalelerin hükmü; saç ektirme, yüz gerdirme, burun estetiği, botoks gibi uygulamaların hükmünün belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Klasik dönem fıkıh alimlerinden bazıları dövmenin illetini hiç aramamış, hadislerde geçen lanet veya nehiy lafızlarının haramlığa delâlet ettiğini söylemişlerdir. Bu tutumun estetik müdahaleye ve dövmeye dair çağdaş Arapça akademik literatürde de çoğunlukla sürdürüldüğü tespit edilmiştir. Konuyla ilgili sahih hadislerin varlığı, dövme yaptırmanın hükmünü olduğu gibi kabul etme sonucunu doğurmuş, bu alimler dövmenin illetini arama ihtiyacı hissetmemiştir. Çağdaş dönemde illet tespiti için çaba gösterenler de sayıları az olmakla birlikte mevcuttur. Modern dönem bazı fıkıh otoriteleri, dövmenin bir illete dayalı olarak yasaklandığını varsaymışlar ve illet tespiti için klasik fıkıh ve hadis eserlerinden istifade ederek görüş beyan etmişlerdir. Çalışmanın bu bölümünde günümüz fıkıh alimlerinin dövmenin hükmü ve illeti konusundaki görüşlerine yer verilecektir. Klasik ve modern illet tartışmaları ayrı başlıklarda ele alınacaktır. Aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki dövme ile modern dövme kıyaslanarak hangi dövme türlerinin yasağa konu olacağı değerlendirilecektir.

1. MODERN DÖNEM FIKIH ALİMLERİNİN DÖVME HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ

Modern dönem fıkıh çalışmalarına bakıldığında estetik ve süslenme ile ilgili yazılmış eserlerde yer verilen dövmenin haram olduğu hakkında genel kabul olduğu söylenebilir. Özellikle Arapça kaleme alınan tez ve makalelerde dövmenin mevcut rivâyetler sebebiyle haram olduğu açıkça belirtilmiştir. Güncel bir mesele olan estetik ameliyatlar ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yasaklamış olduğu dövme, kaş alma, saç ekletme ve dişlerin arasını açma adetleri arasında yaratılışı

değiştirme ve güzelleşmeyi talep etmesi bakımından ilişki kurulmuştur. Dolayısıyla dövmenin hükmü haramlık olarak belirlenmiş ve güncel estetik müdahalelere mesnet kabul edilmiştir.²⁸⁵

İslam İşbirliği Teşkilatına bağlı Mecmau'l-Fıkhî'l-İslâmî ed-Düvelî, estetik operasyonlar hakkında verdiği kararda şer'i naslara muhalif uygulamaların caiz olmadığını belirtmiştir. Şer'i nas olarak, “yaratılışı değiştirmek maksadıyla” dövme yapan ve yaptıranı lanet edilen hadisi zikretmiştir. Ancak tedavi maksatlı dövmeyi bu kapsamın dışında tutan Ebu Dâvûd rivâyeti, dövme ile birlikte estetik ameliyatın da cevazını sağlamıştır.²⁸⁶ İlgili kararda, genel olarak estetik müdahalelerin hükmünden bahsedilirken tedlis (aldatma), yaratılışı zaruret ve ihtiyaç bulunmaksızın değiştirme, insan saygınlığının zedelenmesi, küfür ve fücür ehline benzeme, kadın erkeğin birbirine benzemesi gibi sonuçlara götürmesi gerekçesiyle estetik operasyonların caiz olmadığı belirtilmiştir. Kaş alma, dövme yaptırma, saç ekletme ve dişlerin arasını yontma adetlerinin de bu sebeplerle yasaklanmış olduğu kanaati ağır basmaktadır.²⁸⁷

Çağdaş bir Şâfiî ilmihal kitabı olarak da bilinen *el-Fıkhü 'l-menhecî*'de dövme, kaş aldırma ve dişlerin arasını genişletmenin haramlığı adıyla bir başlık açılarak bu uygulamaların tanımları yapılmıştır. Dövme yapılan yerin necis olduğu, büyük bir zarar söz konusu değilse çıkarılması gerektiği bilgileri verilmektedir. Bu üç uygulamanın (dövme, kaş aldırma ve dişlerin arasını genişletme) rivâyetlerde sarîh olarak geçmesi ve yaratılışı değiştirmek olarak görülmesi haram kılınmasının hikmetlerindendir. Nitekim bahsi geçen uygulamaların hepsi insanın olduğundan farklı görünmesine sebebiyet verdiği için aldatma ve kandırma kapsamında değerlendirilebilir.²⁸⁸

Estetik operasyonların durumunu çalışan Osman Şubeyr, âlimlerin dövmenin haram olduğuna dair icma ettiklerini aktarmaktadır. Alimlerin dövmeye haram demelerinin nakli delilleri olarak Kütüb-i Sitte'de yer alan hadisleri sıralar. Ayrıca Şubeyr'e göre lanet lafzı ancak haram olan fiiller için kullanılmaktadır ve dövme de bu fiillerdendir. Hatta lanet lafzı dövmenin büyük günahlardan olduğuna da delildir. Ona göre dövmenin haram olmasının akli delili ise zaruret ve ihtiyaç olmaksızın bedene acı çektirmesidir.²⁸⁹

²⁸⁵ İbn Ahmed Mezîd el-Cekenî, *Ahkâmu cirâhâtu't-tıbbiyye ve'l-âsâri'l-mütarattibe aleyhâ* (Cidde: Mektebetu's-Sahabe, 2006), 193.

²⁸⁶ Mecmau'l-Fıkhî'l-İslâmî ed-Düvelî, “Estetik Operasyonların Hükmü Kararı” (Erişim 29 Ocak 2022).

²⁸⁷ Komisyon, *Mecelletu Mecmai'l-Fıkhî'l-İslâmî* (Cidde: Munazzâmâtü'l-Mu'temeri'l-İslâmî, 1986), 4/ 905. (Karar no. 173).

²⁸⁸ Mustafâ el-Buğâ Mustafâ el-Hîn, *el-Fıkhü 'l-menhecî 'alâ mezhebi'l-İmâm eş-Şâfi'î* (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1992), 8/531.

²⁸⁹ Osman Şubeyr, *Ahkâmu cirâhâtu't-tecmîl fî'l-fıkhî'l-İslâmî* (Mektebetu'l-Felâh, Kuveyt, 1989), 27.

Mısır'daki Dâru'l-İftâ, dövmenin yaratılışı değiştirme ve necis olması sebebiyle haram olduğunu söylemiştir. Günümüz kozmetik sektöründe yer alan mikroblading yönteminin de kan çıkmasa da dövme kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ve haram olduğunu savunmaktadır. Rivâyetlerde müennes sığa kullanılması sebebiyle çoğunlukla kadınlarla ilgili başlıklarda ele alınmıştır. Ancak hüküm kadın erkek herkes için haramdır.²⁹⁰

Dünya Müslüman Alimler Birliği başkanı Yusuf el-Karadâvî, dövme yaptırırken acı çekilmesi ve vücuda eziyet vermesi sebebiyle dövmeyi haram görmüştür. Allah ve Resulü (s.a.v.) zaruret bulunmaksızın dövme yaptırarak yaratılışı değiştiren kimseleri lanetlemiştir. Karadâvî, dövme yapma ve yaptırmaya farklı bir yönden de bakarak israf olduğunu söylemiştir. Nitekim dövme yapan ve yaptıran kimseler ulvi bir amaç olmaksızın dikkat çekmek ve güzel görünmek uğruna bedenine zarar vermektedir. Araplar arasında oldukça yaygın olan dövme ile Arapların kendi ilahlarını bedenlerine resmettiklerini söyleyen Karadâvî, cildin doğal rengini değiştirmesi ve vücuda acı çektirmesi bakımından dövmenin haram kılındığını söylemektedir.²⁹¹ Bu görüşte, şeriatte muteber kabul edilecek bir maksat bulunmaksızın insan bedeninin eziyet ve zarar görmesi ön plana çıkmıştır. Gelişen tıbbi imkanlar sayesinde dövme yapımı esnasında anestezi kullanılarak acının ortadan kaldırılma ihtimali olsa da dövme yapıldıktan sonra dövme yerinin yaklaşık bir hafta kabuk tutarak yara olduğu göz önüne alınırsa bu görüşün yerinde bir tespit olduğu düşünülebilir.

Suudi Arabistan'ın meşhur alimi Abdullah b. Sâlih el-Fevzân'a göre ise dövmenin haram olmasının sebebi lanet lafzının haramlığa delâlet etmesidir. Hatta ona göre, Allah ve Rasulü'nün dövme yapan ve yaptırana lanet etmesi dövmenin büyük günah olduğuna da delâlet etmektedir.²⁹²

Mâkâsıd çalışmalarıyla bilinen Tunuslu alim Tahir b. Âşûr, insan bedenine yönelik bazı değiştirme, güzelleştirme ve düzeltmeleri İslam'ın izin verdiği sünnet, tırnak kesimi, belli bölgelerin tıraşı gibi tabii ve fitrî güzelliğe kavuşmayı sağlayan fiiller olarak betimlemiştir. Ona göre saç ekletme, kaş aldırma ve dövme yaptırma konusunda rivâyet edilen ve “sertlik ve ağır ceza tehdidi taşıyan” rivâyetler, yalnızca bu basit fiillere has olmamalıdır. Bu tür adetlerin dönemin iffetsiz kadınlarının veya müşrik ve kâfirlerin sıklıkla başvurduğu uygulamalar olması bunda etkili

²⁹⁰ Bk. _Abdumelik b. Habîb es-Sulemî (ö.238/853), *Edebu'n-nisâ'i'l-mevsûm bi-Kitâbi'l-İnâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdulmecid Türkî (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1992), 223.

²⁹¹ Yusuf el-Karadâvî, *İslam'da Helal ve Haram*, çev. Mustafa Varlı (Ankara: Hilal Yayınları, 1970), 98.

²⁹² Abdullah b. Sâlih el-Fevzân, *Zinetu'l-mer'ati'l-müslime* (Riyad: Dâru't-Tedmuriyye, 2008), 80.

olmalıdır.²⁹³ Tahir b. Âşur’a göre dövmenin lanet lafzı ile yasaklanması düşündürücüdür. İbn Âşur, Mümin kimseler lanete muhatap olamayacağından, bu yasak dövmenin Cahiliye dönemindeki kötü kadınlar tarafından sıkça yapılması sebebiyle esasında lanet edilen şeyin bu kötü işler olduğunu söylemektedir. Ancak yapılan taramada Sıbt İbnul-Cevzî’nin *Mir’âtu’z-zamân* adlı eseri haricinde bu bilgiye rastlanmamıştır.²⁹⁴ Bu tarih kitabında kötü işlerle meşgul olan kadınların süslenme aracı olarak dövme yaptırdığı geçmektedir. Ancak dövmenin bu kimselere hasredilmesine dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Ülkemiz Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Din İşleri Yüksek Kurulu, İslam dininde güzelleşmek ve dikkat çekmek amacıyla fitratı bozan uygulamaların yasaklandığı, dövmenin de fitratı bozan fiillerden olduğu gerekçesiyle dövme yapmanın ve yaptırmmanın caiz olmadığına dair fetva yayınlamıştır. Söz konusu kararda Cahiliye adetlerinden olduğu belirtilen dövmenin sağlık açısından riskler barındırdığı da yer almaktadır.²⁹⁵ Dövme yaptırmakla ilişkili diğer bir fetvada ise dövmenin tedavi maksadıyla yaptırılmasına cevaz verildiği görülmüştür.²⁹⁶

Günümüz Hanefî fıkıh alimlerinden Mehmet Savaş, dövmenin hükmünün tahrimen mekruh olduğu görüşündedir. Ona göre dövme hadislerinin mütevatir seviyesinde olmaması sebebiyle zannî olması, hükmünün tahrimen mekruh olmasını gerektirir. Delâleti kat’î olduğu için de tahrimen mekruh olduğu açıktır. Dövmenin abdeste etki etmesi mevzusuna gelince, dövme derinin altına yapılan bir işlem olması sebebiyle abdeste engel teşkil etmemektedir. Mehmet Savaş, yaratılışı değiştirme olduğu için dövmenin caiz olmadığı görüşünü benimsemektedir.²⁹⁷ Klasik Hanefî eserlerinde dövmenin hükmüne müstakil başlık açılmaması, bir münasebetle dövme yapan ve yaptıran kimselerin lanete uğrayacağı hadisine yer verilen başlıklarda kısaca tanımının yapılmasıyla yetinilmesi bu görüşü önemli kılmaktadır.

2. DÖVMENİN SEBEP OLDUĞU PROBLEMLER

İslami gelenekte, sosyal hayattaki olası problemler üç kategoride değerlendirilebilir. Bunlar itikâdi, ameli ve ahlâki olarak özetlenebilir. Esasında ilimler tasnifine ait olan bu kategorilendirme hayatın tüm alanlarına uyarlanabilir. Bu çalışmada dövme yasağının olası nedenleri bu tasnifle ele

²⁹³ Hayreddin Kahraman vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 5/205.

²⁹⁴ Sıbt İbnul-Cevzî, *Mir’âtu’z-zamân*, 1/441.

²⁹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı” (Erişim 11 Nisan 2022).

²⁹⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı” (Erişim 11 Nisan 2022).

²⁹⁷ 27 Kasım 2019 tarihinde yapılan bireysel görüşme.

alınacaktır. Bu sayede dövme yaptırmanın arka planı anlaşılmalı çalışılarak hükmü, illeti ve yasağa konu olan dövmenin günümüzdeki dövme uygulamalarıyla benzerlik ve farklılıkları ortaya konacaktır. Tezin ikinci bölümünde dövme yapmak ve yaptırmak ameli kategorisine dâhil olan fikhî açıdan detaylı bir şekilde incelendiğinden bu başlıkta yer verilmeyecektir. Ancak ameli kategoride değerlendirilebilecek dövmenin sıhhi problemleri ayrı bir başlıkta ele alınacaktır.

Bu bölümün inşasında klasik fıkıh ve hadis eserlerinde yer alan illet tartışmaları dikkate alınacaktır. Dövmenin neden yasaklandığına dair alimlerin tespit ettiği illetler itikâdi, ahlâki ve ameli olarak sınıflandırılacaktır. Söz konusu ihtimaller arasında illet olmaya en yakın sebep hakkında şahsi kanaate yer verilecektir.

2.1. İtikâdi Problemler

Tarihten günümüze dövme, çeşitli maksatlar doğrultusunda yapılmıştır. Dövmenin tarihçesinin ele alındığı birinci bölümde dövmenin İslâm'ın inanç esaslarıyla uyuşmayan birçok amaç doğrultusunda yapıldığı ortaya konmuştur. Sözelimi büyüden ve sihirden korunma, nazardan ve kötü ruhlardan korunma, çocuk sahibi olma ve ölümden korunma gibi sebeplerle yapılan dövme İslam itikâdına göre tevhid inancına aykırı unsurları içermektedir. Nitekim insanın dış dünyada ve gayb aleminde herhangi bir şeyden korunması sadece Allah'ın korumasıyla mümkündür.

Daha önce de vurgulandığı üzere, kimi klasik ve modern fıkıh alimleri, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövmeyi yasaklama nedenini anlamaya çalışmış ve illeti hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Dövmeyi haram kabul eden alimlerin ekserisi, itikadi yönü ağır basan “yaratılışı değiştirme ve fitratı bozma” illeti üzerinde durmuştur. Bedenin Allah tarafından insana bahşedilmiş bir nimet ve emanet kabul edilmesi, hatta zorunlu hallerde canın ve bedenin korunması için haram olan bazı fiillerin yapılmasına ruhsat verilmesi, bedeni koruma ve ona zarar vermeme sorumluluğunun itikâdi boyutuna da işaret etmektedir.

İnsana bedeni üzerinde sınırsız özgürlük hakkı tanınmamış olması, beden üzerindeki tasarrufların Allah hakkıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle Yaratıcının ruh ve beden olarak yarattığı insanın dış dünyada yansıması bedendir ve beden üzerindeki tüm tasarruflar Yaratan'a karşı büyük bir sorumluluk gerektirir. Bu anlamda Allah hakkının ağır bastığı, beden üzerindeki değiştirme, zarar verme ve fitratı bozma anlamı taşıyan tasarruflar yasaklanmıştır. Bu

yasağa konu olan eylemlerden biri de dövmedir. Bu kısımda, dövmenin yasaklanmasının muhtemel itikâdî nedenleri irdelenmeye çalışılacaktır.

2.1.1. Şirk Unsuru Barındıran Maksatlar

Dövmenin tarihsel serüveninin ele alındığı birinci bölümde çeşitli milletlerin hangi amaçlar doğrultusunda dövmeye başvurdukları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu amaçlar İslamî perspektiften incelenecek olursa neredeyse tamamının İslam inanç esaslarıyla uyuşmadığı görülmektedir. Özellikle Allah'ın varlığına ve birliğine ortaklık barındıran nedenler, şirk sebebiyet vermektedir. İslamiyet'e göre ise şirk unsuru taşıyan herhangi bir ritüelin Müslüman kimseler tarafından yapılabilmesi söz konusu değildir. Sözelimi İslam inancında nazar haktır ve Hz. Peygamber (s.a.v.) nazardan korunmak için çeşitli sûrelerin okunmasını tavsiye etmiştir. Ancak nazardan koruduğu düşüncesiyle nazar boncuğu takmak caiz değildir. Nazardan korumak yalnızca Allah'ın kudretindedir.²⁹⁸ İslamiyet'ten önceki Arap yarımadasında dövmenin nazardan korunma maksadıyla da yapıldığı bilinmektedir.²⁹⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.), “Nazar haktır (dedi) ve dövmeyi yasakladı.”³⁰⁰ rivayetinin şerhinde dövmenin nazardan korumasının mümkün olmadığı ve yasaklandığı belirtilmiştir. İbn Hacer'e göre bu hadis, dövmenin yasaklanma nedenlerinden birine işaret etmektedir.³⁰¹

Amerika bölgesinde dövmenin süslenme, Tanrı'ya kurban adama, tapınılan putların sûretlerini bedenlerinde sergileme maksatlarıyla yapıldığı bilinmektedir. Afrika bölgesinde ise kötü ruhlardan korunma, doğurganlığı artırma, yapılan büyü'nün tesirini artırma gibi nedenler doğrultusunda dövme yaptırılmıştır. Hindistan, Eski Mısır ve Pasifik Adalarında ise dövmenin çoğunlukla dini ritüel olarak yapıldığı dikkat çekmektedir. Nitekim bu bölgelerin halklarının güneş, ay, haç sembollerini dini inançlarının simgesi olarak vücutlarına işledikleri tespit edilmiştir. Özellikle Pasifik adalarında ergenliğe giren bireylerin dini bir ritüel olarak dövme yaptırdıkları bilgilerine rastlanmıştır. Tayland ve Samoa bölgelerinde de dövme dini bir ibadet niteliği taşımaktadır. Hatta Tayland'da her yıl dövme geleneği dini bir ritüel olarak kutlanır ve kutsanma amacı taşır. İnanışa göre dövmeler insanları mermilerden bile korumaktadır. Japonya'da yapılan arkeolojik kazılarda dövmeli küçük kil heykeller bulunmuştur. Uzmanlar, bu durumu dövmeli

²⁹⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı” (Erişim 19 Nisan 2022).

²⁹⁹ Cevâd Alî, *el-Mufasssal*, 8/215.

³⁰⁰ Buhârî, “Libâs”, 86; “Tıb”, 36.

³⁰¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bâri*, 10/379.

heykellerin mezar sahiplerine ölümden sonra eşlik edecekleri inancının bulunduğu yorumuyla değerlendirmişlerdir.³⁰²

Türk toplumundaki ilkel dövme konuları alan çalışmalara bakıldığında dövmenin Türkiye'ye Hint ve Arap milletlerinden geldiği görülmektedir. Yapılma amaçlarına bakıldığında ise nazardan korunma, ömrü uzatma, hastalıklardan korunma, uğur getirmesi, hastalıkları tedavi ettiğine inanılması, yılan, akrep gibi hayvanlardan koruması, doğurganlığı artırması, bereket getirmesi, güzelliği ve cazibeyi artırması, kötülüklerden koruması, cinlerden koruması ve öte dünyaya geçerken hayvanı vasıta olarak kullanma gibi maddelerle özetlenebilir. Ayrıca yaptırılan dövme figürleri de bu bölgede önem taşımaktadır. Yezidi inancının getirisi olan güneş, ay, yıldız gibi figürler dini bir figür olması bakımından dövme olarak yapılagelmiştir. Örnek verilecek olursa Güneş'i kutsal kabul eden Yezidiler alınlarına bu figürü yaptırmış ve bunun kendilerini ölüme kadar kötü ruhlardan koruduğuna inanmışlardır.³⁰³ Bu konuda dikkat çeken diğer bir husus ise Yezidilere ait bu figürler, zamanla diğer dinlere mensup kimseler tarafından da aynı maksatlarla yapılmıştır. Diğer bir deyişle dinî anlam taşıyan bu figürler zamanla örfî bir manaya dönüşmüş ve bölge halkı tarafından yaygın bir şekilde tercih edilmiştir.³⁰⁴

Dövme yaptırmanın itikadi olarak diğer bir problemi ise İslamiyet'in sûretlerle ilgili tutumuyla çelişmesi olabilir. İslam dininin vahyolunduğu bölge olan Mekke'de yaygın olan putperestliğin bir neticesi olan heykel, sûret yapımı ve bunlara karşı dini ritüeller yapılması İslamî inançla uyuşmamaktadır. Bu nedenle toplumdan ilga edilen âdetlerden biri de sûret ve heykeldir. Dolayısıyla çeşitli sûretlerin dövme ile bedene işlenmesi itikâdi olarak sorun teşkil etmiştir. Ancak bu durum, dövmenin yasaklanma nedenlerinden biri olarak sayılsa da sûret bulunmayan dövme bedene işlenmesinin yasak oluşu sebebiyle dövme yaptırma yasağının illetini yalnızca bu madde olarak görmek mümkün değildir.

İslam inancına göre yalnızca Allah'a kulluk etmek ve yalnızca ondan yardım istemek gerekir. Yukarıda özetlenen durumların tamamı bir bakıma, Allah'tan başka varlıkları tanrı kabul etme, Allah'tan başkasından korunma ve yardım dilenme manaları taşımaktadır. Dövme gibi vücuda işlenen şekillerin kötü ruhlardan, büyüden, nazardan, ölümden koruduğuna inanmak şirk manası

³⁰² Çerikan - Alanko, "Dövme'nin Tarihçesi", 179.

³⁰³ İlham Bakır, "Beden Ayetleri".

³⁰⁴ Çoruhlu, "Tendeki Desen Dövme", 32-53; Önal Çapık - Begiç, "Anadolu Kültüründe Dövme: Mardin Örneği", 161.

barındırır ve şirkin İslam inancında yeri yoktur. Dolayısıyla bu durum, dövme ve benzeri uygulamaların yasaklanma nedenleri arasında sayılabilir.

2.1.2. Yaratılışı Değiştirme

İslam düşünce geleneğinde insanın her yönüyle mükemmel bir varlık olarak yaratıldığı genel kabuldür. İnsanın fiziki olarak kusursuz yaratıldığına en büyük delili insan anatomisidir. İnsan bedeni eşsiz bir mekanizmaya sahiptir. Bu mekanizmanın sorunsuz işlemesine katkıda bulunan her organın çok önemli vazifeleri bulunmaktadır. Bu organların en önemlilerinden biri hiç şüphesiz tüm bedeni kaplayan deridir. İnsan zaman zaman derisi üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunmuştur. Bunlardan bazıları kına yakmak, boya yapmak, dövme yaptırmak, çeşitli bölgelerdeki tüyleri yolmadır. Bu tasarruflar kalıcı ve geçici olarak taksim edilebilir.

“Yaratılışı değiştirme” ve “fitratı bozma” arasında yakın bir ilişki vardır. Allah’ın yarattığı, tabii olan fitratı bozmak aynı zamanda yaratılışı değiştirmek kapsamına girmektedir. Ancak fitrat tabiri daha çok insanların doğuştan gelen özellikleri olarak kullanılırken yaratılış tüm mahlukatı haizdir. Dolayısıyla Nisâ sûresi 119. âyet-i kerimede;

وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيَغْيِرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا

“... ‘Şüphesiz onlara emredeceğim de Allah’ın yarattığını değiştirecekler.’ (dedi). Kim Allah’ı bırakır da şeytani dost edinirse elbette apaçık bir ziyana düşmüştür.” buyrulmaktadır. Burada yaratılışı değiştirenler³⁰⁵ kaydını tüm mahlukata hamletmek mümkün iken fitratı bozmak kaydını insana hasretmek mümkündür. Bu âyet-i kerimede Şeytanın Allah’ın yarattığını değiştirmek sûretiyle insanları saptıracağı bildirilmektedir. Âyetin tefsirine bakıldığında müfessirler çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. Özetle bu âyette geçen Allah’ın yarattığını değiştirmek ibaresini şu şekilde tefsir etmişlerdir.

- Yaratılışı değiştirmekten kasıt Allah’ın dinini değiştirmektir. Nitekim “Her doğan fitrat üzere doğar; ana-babası onu ya Yahûdileştirir, ya Hristiyanlaştırır, ya Mecûsileştirir.”³⁰⁶ Bu görüşteki müfessirler, yaratılışı değiştirme kaydını fitratı değiştirme manasında anlamış ve ilgili rivâyette fitratın İslam üzere olduğu bildirilmiştir. Bu sebeple bir kısım müfessirler

³⁰⁵ فَلْيَغْيِرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ lafzı çoğunlukla “yaratılışı değiştirirler” şeklinde tercüme edilmiştir.

³⁰⁶ Buhârî, “Tefsir”, 2.

ilgili âyeti bu hadisle tefsir ederek “Allah’ın dinini değiştirenler” kastedilmiştir görüşünü benimsemişlerdir.

- Müfessirlerin bir kısmı ise bu âyet-i kerimedeki yaratılışı değiştirenleri “hayvanları kısırlaştıranlar” şeklinde anlamışlardır.
- Diğer bir kısım müfessirler ise bu kaydı, “Allah, dövme yapan, dövme yaptıran; yüzlerinin tüylerini yolan, yoldurtan, güzellik için dişlerinin aralarını yontturup seyrekletiren, Allah’ın yarattığını değiştiren kadınlara lanet etti.”³⁰⁷ hadisiyle tefsir etmişlerdir. Abdullah bin Mes’ud, yaratılışı değiştirme kabul edilen tasarruflardan birinin de dövme olduğunu söylemiştir.³⁰⁸

Elmalılı Hamdi Yazır bu âyette geçen yaratılışı değiştirenlerden kastın, “insanların fitri özelliklerine müdahale ederek yaratılışın zıddına hasletler edinmesidir” şeklinde tefsir etmiştir. Kadınların erkeklere benzemesi, erkeklerin kadınlara benzemesi, uzuvlara fitrata aykırı olarak müdahale edilmesi, Allah’ın helal kıldığı amelleri terk edip haram işler yapılması bu kapsama girmektedir.³⁰⁹

Dövme, birçok alim tarafından yaratılışı kalıcı olarak değiştirdiği için haram kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle ulema, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) dövmeyi yasaklamasının sebebini yaratılışı değiştirmek olarak anlamışlardır. Kütüb-i Sitte şârihlerinden İbn Hacer ve Senedî’ye göre de dövmenin yasaklanmasının illeti yaratılışı değiştirmektir. Nevevî, Şâfiî hadis şârihlerinin dövmenin haram olmasının illetini necaset olarak belirlediklerini aktarmıştır.³¹⁰ Mâlikî fıkıh alimi Mevâk kitabında dövmenin haram olmasının illetinin yaratılışı değiştirmek olduğunu söylemiştir.³¹¹ Çağdaş Şâfiî eseri *el-Fıkhu’l-menhecî* de bu görüşü destekler.³¹² Ancak Mâlikî alim Karâfi yukarıdaki hadiste geçen uygulamaların yaratılışı değiştirmek olarak görülmesini tartışmıştır. Ona göre bu dövme yaptırmak deri üzerinde desenlerden ibaret olduğu için derinin rengi dışında bir değişiklik meydana getirmemektedir. Bu sebeple yaratılışı değiştirmek olarak değerlendirilmesini anlamlı bulmamıştır.³¹³ Yine Mâlikî mezhebi alimlerinden el-Adevî’nin,

³⁰⁷ Buhârî, “Tefsir”, 321; Müslim, “Libâs”, 119; Tirmizi, “Edep”, 44; İbn Mâce, “Nikâh”, 52.

³⁰⁸ Ebu’l-Fida İsmail İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’âni’l-Azim* (Beyrut: 1988), 5/1931.

³⁰⁹ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, ts.), 3/88.

³¹⁰ Nevevî, *el-Minhâc*, 14/106; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 10/373, 379.

³¹¹ Mevâk, *et-Tâc ve’l-İklîl*, 1/287.

³¹² Mustafa el-Hîn vd., *el-Fıkhu’l-menhecî*, 531.

³¹³ Karâfi, *ez-Zahîra*, 13/315.

Karâfî'nin bu tartışmasını kitabına alarak bu görüşü desteklediği görülmektedir.³¹⁴ Bunların yanında modern dönem fıkıh çalışmalarında da dövme yaptırmanın illeti, yaratılışı kalıcı olarak değiştirmek olarak belirlenmiştir.³¹⁵

Kanaatimizce yaratılışı değiştirme, dövme bahsi için oldukça önem arz etmektedir. Abdullah b. Mes'ud rivâyetindeki “yaratılışı değiştirenler” kaydı sebebiyle mezhep imamaları ve hadis şârihleri dövmenin haram olmasının illetini, kalıcı olarak yaratılışı değiştirmek olarak tespit etmişlerdir. Kalıcı olmayan kına yakmak ve boya kullanmak gibi süslenme adetlerinin şer'an mübah olması bu kaydı önemli hale getirmektedir. Ancak dövme ile birlikte yasaklanan kaş alma ve saç ekletme uygulamaları dövmenin aksine çoğunlukla kalıcı değildir. Dolayısıyla kalıcı olmasa da yaratılışı değiştirme kabul edilen beden üzerindeki bazı müdahaleler de yasaklanmıştır. Bu hadislerde dikkat çekilmesi gereken diğer bir unsur hadiste yasaklanan eylemlerin genellikle insanın yüzünde gerçekleşmesidir. Yüz/sima, sosyal bir varlık olan insanın iletişim için kullandığı en etkin araçtır. Saç ekletme de yüze yani insanın ifadesine etki etmesi sebebiyle bu kabilden değerlendirilebilir. Dövmenin diğer uzuvlarda yapıldığı da bilinmektedir. Ancak rivâyetler beraber değerlendirildiğinde yasağa konu olan muhatapların mezkur işlemlerin tümünü aynı zamanda yapması ihtimal dahilindedir. İnsan kimliği için en önemli uzuv olan yüzde bu denli değişiklik yapılması, hadiste geçen “yaratılışı değiştirenler” kaydını karşılaması mümkündür.

Dövme uygulamasında Allah'ın yaratmış olduğu deri kalıcı olarak başka bir renge ve şekle bürünür. Dolayısıyla dışarıdan dövme olduğu bilinse de uygulama Allah'ın insana verdiği nimeti, tabiri caizse, beğenmeyerek fitrata aykırı olarak yaratılışı değiştirmek olarak değerlendirilir. Bu durumun itikâdî olarak sorun teşkil ettiği söylenebilir. Nitekim bu anlayış, çeşitli âyet ve hadislerde bildirilen, insanın mükemmel bir varlık olarak yaratılmış olması ile çelişmektedir.

2.1.3. Yaratıcıya Karşı Sorumluluk

İslâm sosyal hayatı bireyin şahsından başlayarak düzenlemiştir. İslam düşüncesinin temelinde “Her şeyin sahibi onu Yaratan'dır” fikri yer almaktadır. İbn Ataullah, “Allah başkasına ait bir mülkü sahiplenmeyi yasaklamış olduğu halde kendisinin yaratıp insana emanet olarak

³¹⁴ Adevi, *Hâşiyetu'l-Adevi*, 2/459.

³¹⁵ Fevzân, *Ziynetu'l-mer'atu'l-Müslime*, 61; Ceffâl, *el-Mesailu't-tibbiyyeti'l-muâsıra*, 204.

verdiği bedeni sahiplenmesinden de hoşnut olmayacaktır” demiştir.³¹⁶ Bu nedenle insanın her şeyin sahibinin Allah olduğu bilincini sürekli hatırında tutarak tasarruflarını şekillendirmesi gerekir.³¹⁷ İnsanın bedeni üzerindeki tasarrufu, ancak elinde bulunan bir emanet üzerindeki tasarrufu kadar olmalıdır. Emanet üzerindeki tasarruf da emanetin aslını korumayı ve bozmamayı gerektirir. Dolayısıyla insan, Allah’ın emanet olarak verdiği bedenini korumalı, aslını bozacak eylemlerden kaçınmalıdır.

İslam hukukunda mezkûr anlayışın getirisi olarak Allah’ın kulu üzerinde haklarını ifade etmek üzere “hukûkullâh” kavramı geliştirilmiştir. Kulun diğer insanlar üzerindeki haklarını ifade etmek üzere ise “hukûku’l-ibâd” terimi kullanılmıştır. Hanefî usul kaynaklarında Allah hakları, “belirli birisinin inhisarında (ihtisas) olmadan tüm insanların umumi faydasıyla (kamu menfaati) alakalı olan haklar ve hükümlerdir.” şeklinde tanımlanmıştır.³¹⁸ Diğer bir tanımla mükellefin tercih hakkının bulunmadığı haklar, Allah hakları kapsamına girmektedir. Bu anlamda kul hakları mükellef tarafından devredilebilir ya da ıskat edilebilirken Allah hakları (hakkında özel hüküm olmadıkça) devredilemez ve ıskat edilemez. Kişinin dünyevi maslahatını içeren haklar kul hakkına girerken ahirete yönelik maslahatları Allah hakkı ile ilişkilidir. Bu ayrım, eylemlerin sonucunun kazâî ve diyânî olması açısından da farklılık göstermektedir.³¹⁹ Dövme yaptırmakla ilgili fıkıh eserlerinde yer alan bilgiler neticesinde alimlerin dövme yapan ve yaptırana dünyada bir yaptırım uygulamadığı tespit edilmiştir. Dövme yaptıran kimsenin imametinin ve namazının sahih olması, sildirilmediği takdirde tövbe ile yetinilmesi, dövme yapan kimselere herhangi bir ceza verildiğine rastlanmaması bu görüşü destekler niteliktedir. Bu açıdan fıkıh alimlerinin büyük çoğunluğunun dövme yaptırmayı Allah hakkını içeren fiiller kapsamında gördüğü çıkarımı yapılabilir.

Hanefî usulcüler genel olarak mükellefin yaptığı davranışları “sırf Allah hakkı, sırf kul hakkı, Allah hakkı ağır basanlar, kul hakkı ağır basanlar” olarak dört kısma ayırmaktadır. Şâfiî ve Hanbelî fıkıh alimleri ise bu ayrımı usul problemi olarak görmeyip fûru meselelerinde tikel olarak

³¹⁶ İbn Atâullah el-İskenderî, *Hikem-i Atâiyye*, çev. Abdülaziz Hatip (Nesil Yayınları, İstanbul, 2011), 176’dan akt. Erkan Taşdelen, *İslâm Hukukunda Kişinin Bedeni Üzerindeki Tasarrufları* (Bartın: Bartın Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 12.

³¹⁷ Erkan Taşdelen, *İslâm Hukukunda Kişinin Bedeni Üzerindeki Tasarrufları*, 12.

³¹⁸ Sa’düddin Mes’ud b. Ömer et-Taftâzânî, *Şerhu’t-Telviḥ ale’t-Tavziḥ li-metni’t-Tenkîḥ fi usûli’l-fıkh*, thk. Zekeriya Umeyrât (Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, ts.), 2/151; Seda Zorbozan, *İslâm Hukukunda Hakların Allah Hakkı ve Kul Hakkı Olarak Ayrılması ve Bu Ayrımın Muamelata Yansımaları* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 39.

³¹⁹ Özdemir, *Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*, 60.

gündemlerine almışlardır.³²⁰ Hanefî mezhebi eserlerinde dövme ile ilgili yeterli veri bulunmadığı için dövme yaptırmayı hangi kategoride değerlendirdiklerine dair tahminde bulunmak mümkün gözükmemektedir. Ancak sırf Allah hakkı ve sırf kul hakkı olarak değerlendirilen örneklerle bakıldığında dövmenin bu iki kapsamda bulunmayacağı muhtemeldir. Dövme yapan ve yaptıran kimselere uygulanmış dünyevi bir cezaya rastlanmaması ve dövmenin sadece muhataplarını bağlayacak bir eylem olması Allah hakkı ağır basan kategorisine dahil olma ihtimalini akla getirmektedir. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî fıkıh eserlerindeki bilgiler göz önünde bulundurulduğunda dövmenin yasak olmasının illetini yaratılışı değiştirmek olarak belirleyen alimlerin dövmeyi Allah hakkı kapsamında değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Zira dövme, beden üzerinde değişime sebebiyet vermektedir ve insanın Allah'ın mülkü olarak kabul edilen beden üzerinde böyle bir değişim yapma hakkı yoktur. Dolayısıyla bu işlemle Allah hakkını ihlal etmiş sayılır. Ancak Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî alimlerin bir kısmı dövmenin haram olmasının illetini tedlis olarak belirlemişlerdir. Kanaatimizce dövme yaptıranın illetini aldatma olarak belirleyen bu alimlerin dövmeyi daha çok kul hakkı kapsamında değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Onlara göre Hz. Peygamber (s.a.v.), dövme yaptıрма ve ona benzer birtakım adetleri insanları aldatmaya sebebiyet vermesi açısından yasaklamıştır. Dolayısıyla bu görüş dövme ve ona benzer uygulamaların kul hakkı çerçevesinde değerlendirilmesini zorunlu kılar. Dövme yaptıran kişinin hâkim tarafından sildirilmeye zorlanması gerektiği görüşü bu argümanı destekleyen başka bir örnektir. *Fethu'l-bâri* ve *Nihâyetu'l-muhtâc* eserlerinde bu durum, dövme yaptıran kişinin günaha girmesi ile ilişkilendirilir. Dolayısıyla kulun uhrevî maslahatı için hâkimin dövmeyi silmeye zorlaması gerekir. Nitekim bu durum haricinde dövme yaptıрма konusunda herhangi bir kazâî hükme rastlanmamıştır.

Allah hakları ve kul hakları tasnifinde zikredilmesi gereken önemli yaklaşımlardan biri, Maliki âlim Şâtıbî'ye aittir. Şâtıbî bu taksimi üçe indirgeyerek “sırf Allah hakkı, Allah hakkı ile kul hakkının birlikte bulunduğu ancak Allah hakkının daha baskın olduğu haklar ve Allah hakkı ile kul hakkının birlikte bulunduğu ancak kul hakkının ağır bastığı haklar” olarak tasnif etmiştir. Şâtıbî bu ayrımı yaparken sırf kul hakkı diye bir kategorinin fiillerin sonucu bakımından imkânsız olduğu düşüncesini savunmuştur. Nitekim ona göre kul hakkını içinde barındıran tüm fiiller, aynı zamanda Allah hakkını da içermektedir. Bu tasnifte ibâdâtın sırf Allah hakkı, muâmelâtın kul

³²⁰ Zorbozan, *İslâm Hukukunda Allah Hakkı ve Kul Hakkı*, 38.

hakkının ağır bastığı grupta değerlendirildiği görülmektedir.³²¹ Bedene müdahalenin ise bu tasnifte ikinci kategoriye dahil edilmesi gerektiği kanaati ağır basmaktadır. Nitekim Şâtîbî'ye göre insanın sahip olduğu tüm hakların kaynağı Allah haklarıdır. Dolayısıyla kişi her eyleminde yaratıcıya karşı sorumludur. Bu açıdan Şârii tarafından muteber görülen müdahaleler dışında bedeni üzerinde herhangi bir davranışta bulunması sorun teşkil etmelidir. Örnek vermek gerekirse sünnet işlemi Şâri'nin onayından geçmiş bir uygulamadır. Dolayısıyla insanın sünnet olmasında icmayla bir sakınca yoktur. Ancak dövme yaptırmak, kaş aldırarak, dişlerin arasını açtırmak ve saç ekletmek gibi tasarruflar Şâri tarafından yasaklanan uygulamalardır. Bu sebeple mükellefin bu tasarruflarda bulunması yaratıcının verdiği beden üzerinde haddi aşmaktır.

Özetlemek gerekirse, Allah bedeni insana emanet olarak vermiştir ve bedenin esas sahibi, yaratıcısı olan Allah'tır. Bu yüzden beden üzerinde yapılacak müdahaleler belli kurallara bağlanmıştır. Bu kuralların gereğini yerine getirmek Allah hakkının ağır bastığı eylemler arasında değerlendirilebilir. Dövme yaptırmak, kaş aldırarak, dişlerin arasını seyreltmek ve saç ekletmek insanın, Allah hakkının içkin olduğu beden üzerinde yaratıcıya karşı sorumluluğuna riâyet etmediği eylemlerdendir.

Kısaca, dövme yaptırmak birçok yönden İslam inanç esaslarıyla çelişmektedir. Dövmenin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklanmasının temel nedenleri arasında itikâdi problemler teşkil etmesinin yer aldığı söylenebilir.

2.2. Ahlaki Problemler

Dövmenin tarihi ve güncel örnekleri göz önüne alındığında itikâdi problem kadar ahlâki problemler içerdiği de görülmektedir. Dövmenin tarihçesine bakıldığında kimi zaman sosyal statüyü anlatan cesaret, kahramanlık ve güzelliği artıran bir simge olarak değerlendirilse de çoğunlukla toplumda dışlanan ve kabul görülmeyen kesimin dövmeyle başvurduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle kültürel farklılıkların getirisi olarak kimi toplumların dövmeyi suçlulara ve kölelere kimlik olarak kullandığı, kimi toplumların ise dövmeyle olumlu mana yüklediği ve toplumun ileri gelenlerinin dövme yaptırmayı tercih ettiği görülmüştür.

³²¹ Özdemir, *Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*, 60; Zorbozan, *İslâm Hukukunda Allah Hakkı ve Kul Hakkı*, 38.

Çalışmanın bu bölümünde dövme yaptırmanın ahlâki olarak barındırdığı problemler İslamî perspektiften ele alınacaktır. Ardından günümüz tıp problemlerini ele alan biyoetiğin otonomi prensibi bağlamında dövme yaptırmak ve insanın özerkliği tartışılacaktır.

2.2.1. İnsanın Saygınlığı

İslâm dininde insan değerli ve kutsal kılınmıştır. İnsanın hayatı ve malı henüz anne karnındayken güvence altına alınmıştır. Allah, insanı akıllı, irade sahibi bir varlık olarak yaratmış ve alet yapma gibi birçok yeteneklerle donatarak onu diğer yaratılmışlara üstün kılmıştır.³²² Kur’ân-ı Kerîm’de geçen birçok âyet-i kerîme insanın en güzel şekilde yaratıldığını haber vermektedir. “Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı. Dönüş yalnız O’nadır.”³²³ ve “Şüphesiz ki biz insanı en güzel biçimde yarattık”³²⁴ âyetleri insanın mükemmel yaratılışına işaret etmektedir. Nitekim insanın saygınlık sahibi, onurlu, haysiyetli oluşu Allah’ın yeryüzündeki halifesi olmasıyla ilişkilidir.³²⁵ Aynı zamanda Allah’ın insan için “kendi ruhumdan üfledim.”³²⁶ buyurması insanın ne denli saygın olduğunu gösteren diğer bir işarettir. Fıkıh eserlerinde de insanın sûret ve akıl yönünden en güzel şekilde yaratıldığına dair ifadelere rastlamak mümkündür.³²⁷

İnsanın fizyolojik yönünün yanı sıra teolojik yönüne de vurgu yapan İslam, insanın diğer yaratılmışlara olan üstünlüğünün iç katmanlı olduğunu belirtir. Birinci katman tüm insanlığı kapsayan yaratılış yönünden üstünlüktür. İnsanın en güzel şekilde yaratılması manasına gelen ahsen-i takvim bu basamağın delilidir. İkinci katman imana ilişkin katmandır. Mümin kimselerin diğerlerine üstün olduğunu göstermektedir. Üçüncü katman ise salih amel işleyen kimselerin diğerlerine üstün kılınmasını ifade eder.³²⁸

İslam hukukunda insan onuru *keramet* ve *hurmet* terimleriyle ifade edilmiştir. Bu iki terim zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da esasında bazı farklılıklar barındırmaktadır. Keramet insanın doğuştan kazandığı soyut bir anlam içerirken hurmet canın korunması, bedeninin korunması, başka bir açıdan da insan onurunun korunması manasına gelmektedir. Hukuki bir terim olan

³²² Özdemir, *Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*, 21

³²³ et-Teğabun, 64/3.

³²⁴ et-Tin, 95/3.

³²⁵ el-Bakara 2/30-39.

³²⁶ el-Hacc 22/47.

³²⁷ Erkoç Baydar, *Fıkhi Açıdan Ötanazi ve Tedavinin Esirgenmesi*, 72.

³²⁸ Erkoç Baydar, *Fıkhi Açıdan Ötanazi ve Tedavinin Esirgenmesi*, 76-77; Şahin, *İslâm Hukuku ve Biyoetik*, 63.

hurmet kavramının aksine keramet daha çok ahlaki bir anlamı haizdir. Bu kelimelerin klasik fıkıh eserlerinde terimleşmesi Kur’ân-ı Kerîm’deki âyetlere dayanmaktadır.³²⁹

İnsan, Yaratıcısı olan Allah tarafından değerli ve onurlu bir varlık olarak kabul edilse de sınırsız bir özgürlük ile tanımlanmamıştır. İnsan, dinin emrettiği kuralları yerine getirerek, yasaklardan kaçınarak ve salih ameller işleyerek en üstün seviyeye çıkmayı hedefler. Bu çerçevenin dışına çıkan davranışlar ise insan onurunu zedeleyen ve hoş görülmeeyen davranışlardır. Bu anlamda kaş aldırma, saç ekletme, dişlerin arasını seyreltme gibi bedene yapılan bazı müdahaleler yasaklanmıştır. Bazı fıkıh alimleri ise dövme yaptırmanın haram olmasının illetini insanın saygınlığına zarar vermesi olarak tespit etmiştir.³³⁰ Dövme yaptırmak özel olarak değerlendirilecek olursa, Şeriat tarafından muteber görülen bir maslahata hizmet etmediği ve insan bedeninde kalıcı olarak değişikliğe sebep olduğu için fail ve mefulleri Allah’ın rahmetinden uzaklaşmak ile tehdit edilmiştir.

Dövmenin tarihçesine bakıldığında sosyal statü simgesi olarak yapıldığına dair birçok örneğe rastlanmaktadır. Hunlarda asil kimseler dövme yaptırırken Romalılarda suçlu ve kölelere has bir uygulama olduğu görülmektedir. 19. yüzyılda İngiltere ordudan kaçanlara, ABD mahkumlara, Almanya’daki Naziler Yahudilere, Çarlık Rusyası ise Sibiry mahkumlarına dövme yaptırmıştır. Çin kültüründe suçluların cezalandırılması ve kölelerin ayırt edilmesi için vücuda dövme işlendiği görülmektedir.³³¹ Bir dönem Japonya’da da dövme, suçluları ayırt etmek ve kastları birbirinden ayırmak maksadıyla yüze işlenmiştir. Hatta suçların çeşidine göre dövme şekilleri farklılık göstermiş ve bu sayede suçluların halk arasında hangi suçu işlediği bilinir hale gelmiştir.³³² Bu uygulamaların tümü İslam’ın reddettiği sosyal tabakalaşmaya hizmet etmektedir. İslami anlayışta kimsenin kimseye üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir. Aynı zamanda suçluların ya da bir anlamda günah işlemiş kimselerin dövme ile damgalanması da İslamiyet’teki günahı yaymamak anlayışıyla çelişmektedir. Başka bir açıdan ise bu uygulamalarda bir otorite tarafından insan bedenine kalıcı olarak bir müdahalede bulunulduğu görülmektedir. Söz konusu

³²⁹ Şahin, *İslâm Hukuku ve Biyoetik*, 63; Erkoç Baydar, *Fıkhi Açından Ötanazi ve Tedavinin Esirgenmesi*, 76-77.

³³⁰ Komisyon, *Mecelletu Mecmai’l-Fıkhi’l-İslâmî*, 4/ 905.

³³¹ Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 179; Yücel- Çevik, “Kimlik İfadesi Olarak Dövme”, 19; Mehmetçik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadis-i şerifler*, 12.

³³² Çerikan - Alanko, “Dövme’nin Tarihçesi”, 179; Akarsu, *Türkiye’de Dövme Sanatı*, 36; Mehmetcik, *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadis-i şerifler*, 7.

örneklerde dövme yapılan kişinin hoş görmeyeceği şekilde bedeni üzerinde tasarrufta bulunulması hem İslam düşüncesine hem de evrensel ahlak yasasına uygun görünmemektedir.

Kanaatimizce tarih boyunca çeşitli kültürlerde dövme; kölelere, suçlulara, azınlıklara ve çeşitli grup insanlara çeşitli amaçlarla yapılan bir uygulamadır ve bu şekilde kişilerin insanlık onurunu zedelemektedir. Geçmişte ve günümüzde hayvanlar için yapılan damgalamanın benzeri olarak karşımıza çıkan bu uygulamanın toplumda kabul görmeyen ve dışlanan grup için kullanılması, İslam'ın insana verdiği değer ile çelişmektedir. Cahiliye döneminde hayat kadınlarının da dövme yaptırdığı bilinmektedir. Allah Resulü'nün (s.a.v.) Müslüman toplumda bu denli kötü alışkanlıkları bulunan grupları, yaptıkları işler ve kendilerini tanımladıkları simgelerle beraber ortadan kaldırmayı amaçladığı yorumu yanlış olmayacaktır.

2.2.2. Teberrüc ve Karşı Cinse Cazip Gelme

İslam dini, insan fitratının güzeli sevmeye ve güzel görünmeye yatkın olduğu kabul etmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) saç boyamaya izin vermesi, sürme ve kına gibi süslenme çeşitlerini tavsiye etmesi, eşler arasında muhabbeti artıracak süslenmeleri teşvik etmesi, kokunun kendisine dünyada sevdiren nimetlerden olduğunu belirtmesi bu kabulün getirisiidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde *إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ* “Allah güzeldir, güzelliği sever.”³³³ buyurmaktadır. Ancak bu süslenmelere bazı sınırlamalar getirilerek vücuda zarar veren, kalıcı olarak değişikliğe neden olan uygulamalar İslam tarafından kabul görmemiştir.

Dövme âdeti bu bağlamda değerlendirilecek olursa Abdullah b. Mes'ud'dan gelen rivâyette “güzellik” kaydı sebebiyle dövme yaptırma yasağının illetini “salt güzelleşme amaçlı bir müdahale olması” şeklinde belirleyen müçtehitler vardır. İslam'da fitrata uygun boyanma ve süslenme konusunda asıl hüküm caiz olmasıdır. Ancak dövmenin kadına duyulan şehveti artırması, vücudun görünen organlarında yapılması ve bu sebeple erkekler tarafından daha dikkat çekici hale gelmesi açısından dövme ve ona benzer uygulamalar bu cevazın dışındadır.³³⁴ Nitekim kadınların ziynetlerini eşleri, çocukları, kardeşleri gibi yakın akrabalar dışında kalan erkeklerden sakınması gerekmektedir. Fitri ve toplumsal nedenler doğrultusunda getirilen bu sınırlamalar, esasında seddi zera'i kabilinden görülebilir. Dövme yaptıran kimselerin güzellik maksadıyla bu acılı işleme

³³³ Müslim, “İmân”, 41.

³³⁴ Zerrûk, *Şerhu Zerrûk alâ metni'r-Risâle*, 2/1055; Ezherî, *es-Semeru'd-dânî*, 1/689.

başvurduğu örnekler mevcuttur.³³⁵ Dolayısıyla dövmenin yasaklanmasının sebepleri arasında sayılabilecek bu maksat, illet olmak için yeteri kadar kuvvetli olmasa da dövme yaşağının hikmetlerinden olduğu söylenebilir.

2.2.3. Tedlise Sebep Olma

“İslam’da aldatma yoktur”³³⁶ hadis-i şerifi uyarınca Müslümanların hiçbir alanda aldatmaya yol açacak eylemde bulunmamaları gerekir. Bu alanlardan biri de bizzat insanın kendisi, diğer bir deyişle insan bedenidir. Günümüzde gelişen tıp teknolojisi sayesinde insanların olduklarından çok daha farklı bir görünüme kavuşmaları mümkün hale gelmiştir. Bu amaca hizmet eden estetik operasyonların yanı sıra cerrahi işlem gerektirmeyecek şekilde uygulama yapan güzellik merkezleri de mevcuttur. Bunların yanı sıra çeşitli makyaj teknikleriyle de insan bedeni, özellikle yüzü olduğundan çok farklı bir görünüme bürünebilmektedir. Fakihler, bu güncel uygulamaların hükmünü çoğunlukla dövme, saç ekletme, dişlerin arasını seyreltme gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde güzelleşmek amacıyla yapılan müdahalelere kıyas ederek belirlemeye çalışmışlardır.

Özellikle Mâlikî ve Hanbeli alimler, bu uygulamaları insanı olduğundan farklı gösteren, yaratılışı ve fitratı değiştiren âdetler olarak görmüş ve insanları aldatmaya yol açtığı için yasaklandığını söylemişlerdir.³³⁷ Hadis şârihlerinin bu konudaki görüşü ise, dövme yaptırmanın, dişlerin arasını seyreltmenin ve saç ekletmenin yaratılışı değiştirdiği ve insanın olduğundan farklı görünmesine sebep olduğu gerekçesiyle haram olduğu yönündedir. Klasik fıkıh eserlerinde ve hadis şerhlerinde insanın olduğundan farklı görünmesi tedlis terimi ile ifade edilmiştir.³³⁸

Aldatma konusunda zikredilmesi gereken önemli bir yaklaşım da Karâfî’nin görüşüdür.³³⁹ Karâfî’nin yaklaşımı ilkel dövme için anlamlı görünse de saç ekletme ve dişlerin arasını seyreltme konusunda haklı olduğu kanısı uyandırmamaktadır. Nitekim saçı az olan kadınlar başka insanların saçını ekletmek sûretiyle saçlarını olduğundan gür, uzun ve güzel gösterebilir. Hayvan kılından ve ipek gibi diğer mamullerden saç ekletmeye cevaz verilmesi, saç ekletmenin aldatma sebebiyle yasaklanmış olma ihtimalini akla getirmektedir. Dişlerin arasını seyreltme meselesine gelince

³³⁵ Hazar, "Mardin ‘Kızıltepe-Bozhöyük’ Yöresinde Beden İşaretleri", 297; Güler, "Mardin’in Kızıltepe Yöresinde Dak ve Dövmeler", 7334.

³³⁶ Buhârî, "Buyû" 48; "İstikrâz" 19, "Husûmât" 3; "Hiyel" 7; Müslim, "Buyû" 48. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, "Buyû" 66; Tirmizî, "Buyû" 28; Nesâî, "Buyû" 51.

³³⁷ Kâdî Abdulvehhâb, *el-Ma’ûne*, 1/1724; Haccâvî, *el-İknâ*, 1/22; Merdâvî, *el-İnsâf*, 1/270.

³³⁸ Aynî, *Umdetu’l-kârî*, 19/324; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 10/380.

³³⁹ Karâfî, *ez-Zehîre*, 13/ 315.

Cahiliye döneminde genç kadınların dişlerinin arasının seyrek olduğu ve yaş almış kadınların yaşlarını gizlemek ve kendilerini olduklarından daha genç göstermek amacıyla dişlerin arasını açtığı bilinmektedir. Bu durum da aldatma olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Karâfi'nin bu sorgulaması bu iki uygulama için haklı görünmemektedir.

Karâfi'nin söz konusu yaklaşımı dövme özelinde değerlendirilecek olursa Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde dövmenin mahiyetine dair elimizde bulunan bilgiler neticesinde dövmenin aldatmaya sebebiyet verecek türlerinin varlığı meçhuldür. Ancak günümüzde dövmenin birçok çeşidi bulunmaktadır ve bunlardan bazıları aldatma içermektedir. Modern dövmenin bir çeşidi olan kozmetik dövme, kişinin olduğundan çok daha farklı görünmesine hizmet etmektedir.³⁴⁰ Kaş kontür uygulaması ve kalıcı makyaj buna örnek gösterilebilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi daha sonraki başlıklarda ele alınacaktır. Ancak Cahiliye döneminde dudağa yapılan dövmenin bir açıdan kalıcı dudak makyajı uygulamasına benzetilmesi mümkündür. Dolayısıyla geçmişte ve günümüzde dövmenin bazı çeşitleri aldatmaya sebebiyet verebilir. Kanaatimizce dövmenin yasaklanmasının nedenlerinden biri olarak aldatma belirtilmiş olsa da illeti olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

2.2.4. Tıp Etiği Açısından Dövmenin Değerlendirilmesi

Dövme uygulamasının tıbbi endikasyon bulunmaması sebebiyle tıbbi müdahale olarak değerlendirilemeyeceği daha önce belirtildi. Ancak dövme, insan bedeninde gerçekleşmesi, sağlık açısından riskler barındırması ve deri altına çeşitli tıbbi alet kullanılarak işlenmesi sebebiyle tıp bilimiyle dolaylı olarak ilişkili görünmektedir. Bu açıdan tıp etiği ilkeleri göz önünde bulundurularak dövme uygulamasının değerlendirilmesi güncel bir yaklaşım sağlayacaktır. Tıp etiği temelde yararlı olma, zarar vermeme, otonomi ve adalet olmak üzere dört ilkeye dayanmaktadır.

Yararlılık ilkesi, kişiye başkalarına zarar vermekten sakınmanın yanı sıra insanların esenliği için yarar sağlamayı da gerekli görmektedir. Bu prensip, *pozitif yararlılık* ve *ütilite* olmak üzere iki ilke üzerinden ele alınmaktadır. “Pozitif yararlılık, öznenin başkalarına birtakım yararlar sağlamak üzere eyleme geçmesini gerektirir. Ütilite ise öznenin genele yönelik en iyi sonuçları elde etmek için yararlar, riskler ve bedeller arasında bir denge kurmasını gerektirir.” Yararlılık prensibinde bazı eylemlerin gerçekleşmesi zorunludur.³⁴¹ Sözgelimi bir canlının hayatını kurtaracak fiili

³⁴⁰ Mustafa el-Hîn vd., *el-Fıkhu 'l-menhecî*, 531; el-Fevzân, *Ziynetu 'l-mer'atu 'l-Müslime*, 61.

³⁴¹ Beauchamp- Childress, *Biyomedikal Etik Prensipleri*, 307-309.

yapabilme potansiyeli olan tek kimseye bu fiili gerçekleştirmek zorunlu hale gelmektedir. İslâm hukuku normalde farz-ı kifâye kabilinden olan bu fiilleri bu tür durumlarda kişiye zorunlu bir görev (farz-ı ayn) kılmaktadır. Kişinin başkalarına yarar sağlama zorunluluğu, esasında öncelikle kendisine yarar sağlamasıyla mümkündür. İnsanın, başkalarının alanına girmediği müddetçe kendisi için fayda sağlayacak fiilleri öncelemesi beklenir. Dövme uygulaması bu bağlamda değerlendirildiğinde, kişinin derisinin kalıcı olarak şekil ve renk bakımından değişiminin, onun bu isteğini karşılamak dışında bir faydası bulunmamaktadır. Çoğu zaman estetik arzularla yapılan dövmenin, yaptıran kişi bakımından bu talebe hizmet etse de, genel geçer bir estetik algısının bulunmaması sebebiyle diğer insanlara fayda sağladığı söylenemez. Ancak tedavi maksatlı yapılan dövme uygulamaları vücuda kesin bir fayda sağladığı için yararlılık prensibi gereğince tercih edilebilir. Sözelimi hastalık sebebiyle kaşları dökülen hastaya dövme ile doğal kaş görünümü verilmesi psikolojik tedavi olarak değerlendirilebilir ve bu uygulamanın yarar sağlaması muhtemeldir.

Tıp etiğinin zararsızlık ilkesi, en temel ilke olarak telakki edilmektedir. Nitekim tıp etiğinin mutlak yarar sağlama görevi bulunmamakla birlikte zarar vermemesi zorunlu bir görevdir. Zararsızlık prensibinin bazı kuralları vardır. Bunlardan bazıları “Öldürmeme, acı veya ağrıya sebep olmama, yeti yitimine neden olmama, incinmelere yol açmama, insanların hayatın güzelliklerinden mahrum kalmasına sebep olmamadır.” Bu kuralların tümü genel geçer doğrular olmaktan ziyade yapılması gereken ilksel kurallardır.³⁴² İslâm hukuku da zararsızlık ilkesini tüm insanlara zorunlu kılmaktadır. Bu prensip “Zarar vermek de zarara zararla karşılık vermek de yoktur.” kuralıyla özdeşleşmektedir.³⁴³ Bedene zarar verdiği için, bu ilke gereğince kişinin dövme yaptırmaması gerekmektedir. Nitekim dövme yapılışı esnasında dermise içerisinde çeşitli kimyasalların bulunduğu boya partikülleri enjekte edilir ve deri bu partikülleri yabancı cisim olduğu için vücut onları atmak ister. Ancak boya partikülleri boyutu sebebiyle parçalanamaz ve deride yaralar meydana gelir. Bu yaralar çoğu zaman geçici olsa da kimi zaman ciddi deri hastalıklarına yol açar. Vücutta kalıcı hasarlara da neden olabilen bu uygulama sağlık açısından riskler taşıdığı için zarar vermeme ilkesi gereğince problem teşkil etmektedir.

³⁴² Beauchamp- Childress, *Biyomedikal Etik Prensipleri*, 228.

³⁴³ Mustafa Yıldırım, *Mecelle'nin Külli Kaideleri* (İzmir: Tibyan, 2015), 73.

Modern dünyada gelişen teknolojiye rağmen insanların bir kısmı temel tedavi imkânlarına erişme problemi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu problem esasında tıbbi imkânların kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır. Tıp etiği ilkelerinden olan adalet prensibi, kısıtlı tıbbi kaynakların hakkaniyetli bir şekilde hastaların hizmetine sunulması anlamına gelmektedir.³⁴⁴ Bu anlamda dövme yapımı esnasında tıbbi malzemeler kullanılmakta ve israfa yol açmaktadır. Dolayısıyla temel tedavi imkânlarına dahi ulaşamayan insanların varlığını bildiğimiz bu zamanda dövme işlemi için tıbbi malzemelerin kullanılması oldukça lüks görünmektedir. Modern dönem fıkıh âlimlerinden Yusuf el-Karadâvî, dövmenin israfa neden olması sebebiyle haram olduğunu belirtmiştir.³⁴⁵

Tıp etiğinin ilkelerinden bir diğeri ise otonomidir. Otonomi prensibi diğer tıp etiği ilkelerine nazaran daha karmaşık bir anlam dünyasına sahiptir. Çalışmanın konusu olan dövme, genellikle insanların kendi rıza ve istekleri doğrultusunda yapılmaktadır. Kişinin kendi bedeni üzerinde karar verme yetkisi anlamına gelen otonomi ilkesi ve İslam hukukunda insanın bedeni üzerinde müdahale hakları açısından dövmenin konumunun belirlenmesi dövmenin neden yasaklandığı sorusunun cevabını bulmada farklı kapılar aralayabilir.

Otonomi, “kişinin başkalarının kontrolü altında olmaksızın ve anlamlı seçimler yapabilmesine engel bir durum bulunmaksızın kendi üzerinde yine kendisinin söz ve erk sahibi olması” anlamına gelmektedir.³⁴⁶ Bir başka deyimle otonomi, kişinin kendi kaderini yine kendisinin belirleme yetisi olarak tanımlanabilir.³⁴⁷ Otonomi prensibini kimi etikçiler “özerklik” olarak ifade etmektedir.

Geçmişte hekimin bilgi ve tecrübesi ışığında hasta için mutlak yarar sağlayacak eylemleri uygulaması gerektiği savunulmuştur. Zamanla bu tutum yerini hastanın kendisi hakkında karar verme merciinin yine kendisi olduğu düşüncesine bırakmıştır. Bir başka deyişle, tarihte yararlılık ilkesinin diğer ilkelere öncelenmesi sebebiyle karar verme yetkisi doktorda iken günümüzde otonomi ilkesi gereğince bu yetki hastaya devredilmiştir. Biyomedikal anlamda özerklik, hekimin mevcut şartları tüm açıklığıyla hastaya sunmasını ve hastanın bu ihtimaller arasında seçim

³⁴⁴ Şahin, *İslâm Hukuku ve Biyoetik*, 19.

³⁴⁵ Yusûf el-Karadâvî, *İslam'da Helal ve Haram*, 98.

³⁴⁶ Beauchamp- Childress, *Biyomedikal Etik Prensipleri*, 154.

³⁴⁷ Komisyon, *Dünya Tabipler Birliği Tıp Etiği El Kitabı*, çev. M. Murat Civaner (Ankara: Türk Tabipleri Birliği, 2015), 21.

yapmasını gerektirir.³⁴⁸ Dövmeye yaptıran kimseleri bu bağlamda değerlendirmek gerekirse kişinin işlem esnasında ve sonrasında karşılaşılacak sağlık sorunları hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Dövmeye yapılan yerin yara olması, bakımı ve süresi hakkında bilgilendirilen kişi bu bilgiler neticesinde dövmeye yaptırmaya karar vermelidir. Aynı şekilde sildirme işlemi esnasında ve sonrasında karşılaşılacak komplikasyonlar hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu işlemde sonuç alma oranı, üzerinde durulması gereken diğer bir husustur. Nitekim her sildirme işlemi yüzde yüz sonuç vermemektedir.

Otonomi prensibinin kademeli bir kuram olduğunu savunan filozoflara göre kişinin özerk olabilmesi için yüksek istek ve tercihleri sayesinde alt kademedeki istek ve tercihlerini benimseme, denetleme ya da bastırma yetisine hâkim olmalıdır. Bu kurama göre bir alkolik içki içme isteğini daha üst kademedeki içkiyi bırakma arzusu doğrultusunda bastırma yetisine sahip olmalıdır. Bu kuram sürekli olarak ikinci kademedeki isteklerin daha basit birinci kademedeki isteklere öncelenmesi sayesinde özerkliği gerçekleştirmeyi gerektirir. Pratikte bu şartın sağlanması her zaman mümkün olmadığı için sorunlu bir kuram olduğu söylenebilir. Nitekim kimi zaman birinci kademedeki basit istek ve tercihler ikinci kademedeki isteklere tercih edilebilir. Bu durumda bu kimselerin özerkliği gerçekleştirmediğini savunmak problemlili bir ilke olacaktır.³⁴⁹ Bu kurama göre kişinin birinci kademe olan farklı görünmek amacıyla dövmeye yaptırmaya isteği, daha yüksek kademedeki kasıtlı olarak bedene zarar vermeme ilkesiyle çakışmaktadır. Bu durumda dövmeye yaptıran kimselerin özerkliği tam manasıyla yerine getirmediğini iddia etmek gerekir.

Biyomedikal Etik Prensipleri yazarları, özerklik kuramını üç eyleme dayandırmaktadır. Kişinin özerk olabilmesi için belli bir amaca binaen eylemde bulunması, kendisine sunulan tercihleri anlayabilmesi, eylem ve seçimlerinde kendi iradesi dışında otorite kabul etmemesi eylemleri sıralanabilir. Bu sayılan eylemler zihnen yeterli normal insanlar temel alınarak tutarlı biçimde geliştirilmiştir. Özetlemek gerekirse, kişinin özerklik ilkesini gerçekleştirmesi için kasıt, anlama kapasitesi ve kontrol altında bulunmaması koşulları yeterlidir.³⁵⁰ Bu anlayışa göre dövmeye yaptıran kimsenin dövmeye yaptırmayı kastetmesi ve neyi talep ettiğinin bilincinde olması gerekir. Ancak kendi iradesi dışında otorite kabul etmemesi şartı, dini değerlere göre yaşayan insanlar için problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim kendisini Müslüman olarak niteleyen bir kimsenin

³⁴⁸ Erdem Aydın, “Tıp Etiğinde Hasta Özerkliğine Saygı İlkesi”, *Erciyes Tıp Dergisi* 25/2 (ts.), 92.

³⁴⁹ Beauchamp- Childress, *Biyomedikal Etik Prensipleri*, 156.

³⁵⁰ Beauchamp- Childress, *Biyomedikal Etik Prensipleri*, 158.

üzerinde başka otoritenin varlığını kabul ettiğini varsaymak gerekmektedir. Dolayısıyla herhangi bir dine, gruba, akıma mensup olan birçok insanın yukarıda zikredilen özerklik şartlarını taşımadığı kabul edilmelidir.

İslam hukuku açısından mükellefin otonom olup olmadığı, eylemlere göre değişiklik göstermektedir. Diğer bir deyişle mutlak manada bir otonomi kabulünden bahsedilmezken Şâri'nin çizdiği sınırlar dahilinde eylemlere göre bir özerklik söz konusudur. Örnekle açıklamak gerekirse, dişlerin arasını seyreltmek Müslümanın kendisi üzerinde otorite kabul ettiği Şârii tarafından çeşitli nedenler neticesinde yasaklanmıştır. Dolayısıyla kişinin dişlerini seyreltme fiilinden kaçınması gerekmektedir ve bu eylemi gerçekleştirmede özerk olarak değerlendirilmemelidir. Yüzünde sakal, bıyık gibi tüy bulunan bir kadının bunları gidermesi konusunda ise herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır ve insanın kendi tercih ve kararlarına bırakılmıştır. Başka bir örnek üzerinden mesele incelenirse İslam dini, hayati tehlike bulunan durumlarda tedaviyi ve tıbbi müdahaleyi zorunlu tutar. Bu durumda da mükellefin tercih hakkı bulunmadığı için mutlak manada otonom olduğu söylenemez. Ancak yüzündeki beni aldırma konusunda kendi kararı esastır, bu gibi durumlarda özerk olduğu kabul edilebilir. Özetle İslam hukukunda bedene müdahale bağlamında kişinin tasarrufun mahiyetine göre kısıtlı özerklik hakkı olduğu teorisi kurulabilir.

Otonomi prensibi hakkında verilen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda dövme, insanın kendi özerk kararı neticesinde yapılan eylemlerden biridir. Ancak insanın, dövme kararını verirken kendi üzerinde varlığını kabul ettiği otoritelerin bu konudaki emir ve yasaklarını göz ardı ettiği varsayılmalıdır. İnsan, dövme işlemi ile farklı ve güzel görünme arzusunu bedene zarar vermeye tercih etmektedir. Dolayısıyla kendi rızası ve tercihinin söz konusu olduğu bu eylem, ancak onun otonom olduğu kabulüyle mümkün hale gelmektedir.

2.3. Sıhhi Problemler

Dövmenin itikâdi ve ahlâki olarak çeşitli sorunlar teşkil etmesinin yanı sıra insan sağlığı açısından da problem oluşturduğu âşikârdır. Dövmenin sağlık açısından riskleri birinci bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde dövmenin yasaklanma nedeni arasında bedene zarar vermesi ve tıbbi endikasyonun bulunmaması ele alınacaktır. Başka bir deyişle dövmenin hükmünün illeti bakımından bedene zarar vermesi ve tıbbi endikasyonun yokluğu tartışılacaktır.

2.3.1. Tıbbi Endikasyonun Yokluğu

İnsanın hayatını, sağlığını ve bedenini koruması gerekmektedir. Bu değerlere zarar verecek davranışlardan kaçınarak bedene gelebilecek her türlü zararı bertaraf etmek için çaba göstermesi İslam dininde zorunlu görülmüştür. Gerektiğinde tedaviye rıza gösterme zorunluluğu da bu anlayışın getirisiidir.³⁵¹ İslam hukukunda tıbbi müdahalelere ancak bir gereklilik söz konusu olduğunda izin verilmektedir. Günümüzde kullanılan tıbbi endikasyon terimi de tıbbi gerekliliğin bulunduğu durumlar için kullanılmaktadır.³⁵² İslam hukukunda tıbbi müdahalenin endikasyon olarak kabul edilmesi için zarûriyyât ve hâciyât derecesinde olması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yaygın bir şekilde yapılan dişlerin arasını açma ve dövme yaptırma gibi uygulamaların, herhangi bir tıbbi endikasyon bulunmadığı gerekçesiyle yasaklandığı söylenebilir. Nitekim o dönemde tedavi çeşitlerinden biri olan dağlamaya karşı Hz. Peygamber'in (s.a.v.) olumsuz bir tutumu bulunmasına rağmen tıbbi endikasyonun bulunduğu durumlarda yapılmasına müsaade ettiği görülmektedir.³⁵³

Günümüzde, bir kusuru gidermek veya işlevini kaybetmiş uzvun tekrar o işlevi kazanması amacıyla yapılan estetik müdahalelerin, tıbbi gereklilik derecesine göre hükümleri farklılaşır. Hasta hayatında bir meşakkati giderecek tedavi maksatlı estetik operasyonlara cevaz verilirken sadece güzelleşmek amacıyla yapılan operasyonlara izin verilmemektedir. Bu aşamada dövme ve benzeri uygulamaların güzelleşmek maksadıyla vücut üzerinde yapılan müdahaleler olması güncel meselelere kaynak kabul edilmektedir. Dolayısıyla tedavi amacı taşımayan tıbbi müdahalelere genel olarak cevaz verilememektedir.

Dövmenin deri altına işlenen bir uygulama olması açısından tıbbi yönü bulunmakla birlikte herhangi bir gereklilik bulunmaması sebebiyle İslam hukuku açısından hukuka uygun bir tıbbi endikasyon olarak görülmemektedir. Dolayısıyla bedene çeşitli zararlarının olduğu bilinen dövmenin bu gerekçeyle yasaklanmış olma ihtimali söz konusudur.

³⁵¹ Özdemir, *Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*, 24.

³⁵² Utkan Kocatürk, *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü* (İstanbul; Nobel Tıp Kitabevi, 2005), 424'den akt. Şeyma Akartepe, *Hekim Hatalarının Hanefî Mezhebi Açısından Değerlendirilmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 73.

³⁵³ Ahmet Ekşi, *İslam Tıp Hukuku Çağdaş Tıp Problemlerine İslam'ın Getirdiği Hukuki Çözümler* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011), 77, 84.

2.3.2. Bedene Zarar Vermesi

İslam hukukunda kişinin öncelikli hakları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi yaşam hakkıdır. İnsanın anne karnında var oluşundan itibaren hayatı koruma altına alınmıştır. Hayatın korunması ise insan bedeninin korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. İslami anlayışa göre insan, bedeni üzerinde sınırsız tasarruf hakkına sahip değildir. Allah, insan bedenini insanın kendisine karşı da koruma altına almıştır. Bu anlamda dinin korunmasını hedeflediği ilkelerden canın korunması bir anlamda bedenin korunması şeklinde anlaşılabilir.³⁵⁴ İnsanın kendi bedeninin mutlak sahibi olmadığı düşüncesi çeşitli sınırlamalarla neticelenmiştir. Kişinin kendi bedenine Şâri tarafından muteber görülen maksatlar dışında herhangi bir müdahalede bulunması yasaklanmıştır.

Allah Teâla'nın ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) lanet ettiği kaş aldırma, dövme, saç ektirme, dişlerinin arasını açma gibi güzellik için yapılan müdahaleler, zaruret ve ihtiyaç olmaksızın insan bedenine eziyet etmek ve insana acı çektirmek olması sebebiyle de haram kabul edilmektedir.³⁵⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde keskin boynuz, ağaç diken ve kesici metal aletler ile dövme işleminin yapıldığı bilinmektedir. Steril olmayan bu aletlerle derinin alt tabakasına yabancı boya maddesi zerk edilerek oluşturulan dövmenin sağlık açısından riskler barındırdığı söylenebilir. Ayrıca boyanın kalıcı olması için derin darbeler neticesinde deri altına işlenmesi gerekir ki bu da oldukça acı vericidir. Fiziki şartlar dikkate alındığında Cahiliye döneminde yapılan dövmenin insan bedenine eziyet verdiği ve sağlık açısından riskler taşıdığı yorumları yapılabilir.

İslami düşüncede bedenin insana Allah tarafından emanet olarak verildiği düşüncesi onu dışarıdan ve içeriden gelecek zararlara karşı korumayı gerektirmektedir. Ancak dövme uygulaması, korumanın aksine bizzat zarar vermenin kendisidir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövme yasaklama nedenleri arasında sayılabilecek bedene ciddi zararlarının bulunması, kanaatimizce aynı zamanda dövmenin hükmünün illeti olma vasfını da taşımaktadır. Ancak klasik dönem İslam alimlerinden bedene zarar vermeyi dövmenin hükmünün illeti olarak tespit eden olmadığı için burada tevakkuf etmek daha doğru bir tavır olacaktır.

Değerlendirme

Dövme yaptırmanın çeşitli yönlerden problem teşkil ettiği görülmüştür. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yapılan dövmenin İslam inanç esaslarıyla bağdaşmayan maksatlar neticesinde

³⁵⁴ Özdemir, *Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*, 25.

³⁵⁵ Yusûf el-Karadâvî, *İslam'da Helal ve Haram*, 98.

yapılması, Allah tarafından insana emanet olarak verilen bedene zarar vermesi, yaratılışı kalıcı olarak değiştirme vasfının bulunması, toplum ahlakını zedeleyecek neticelerle sonuçlanması, insanlar arasında aldatmaya sebep olması, belli bir sosyal grubu simgelemesi, diğer din mensuplarına benzetmeye yol açması gibi birçok problem barındırdığı tespit edilmiştir. Bu problemlerden tümü dövmenin yasaklanmasının gerekçeleri olarak gösterilebilir.

Kanaatimizce dövme yasağının illeti olmaya en yakın neden insanın emanet olan beden üzerinde tıbbi endikasyon gibi muteber bir maksat bulunmaksızın yapılan tasarruf olmasıdır. Nitekim dövmenin yasaklandığı hadislerde geçen unsurlar göz önünde bulundurulduğunda tümünün beden üzerinde değişikliğe sebep olan, fıtratı bozma vasfı bulunan işlemler olduğu dikkat çekmektedir. Bu uygulamaların her biri farklı bir illete dayansa da hepsinin ortak noktasının insan bedeni üzerinde muteber bir maksada hizmet etmeyen müdahaleler olmasıdır. Aynı zamanda dişlerin arasını seyreltme, saç ekletme, kaş aldırma ve dövme yaptırma işlemlerinin diğer bir ortak yönü, tedavi gibi bir amaç bulunmaksızın, sadece var olan durumu beğenmeyerek daha güzel görünüme kavuşmak arzusuyla Allah'ın yarattığı sûreti değiştirme vasfını taşımasıdır.

Dövmenin ne zaman yasaklandığına dair kesin bir bilgi bulunmasa da İslamiyet'in ikinci periyodu olan Medine döneminde yasak olan bir uygulama olarak bilindiği açıktır. Zira dövmenin yasaklandığını haber veren rivayetlerden biri de Hayber Savaşı zamanında vârid olmuştur. Hayber Savaşının Yahudilerle Medine döneminde yapıldığı bilinmektedir.³⁵⁶ Ancak yine de Mekke döneminde İslamiyet'in ilk yıllarında yasaklanmış olması da muhtemeldir. Dövmenin kesin olarak Mekke döneminde yasaklandığına dair bir bilginin bulunması, inanç problemleri neticesinde yasaklanmış olma ihtimalini kuvvetlendirirdi. Yine de İslam inanç esaslarıyla bağdaşmayan maksatlar neticesinde yapılması illet olmaya yakın bir diğer nedendir. Özellikle şirk unsuru barındırması sebebiyle imânî açıdan büyük problem teşkil eden dövme salt bu nedene binaen bile yasaklanmış olabilir.

İllet tespiti konusunda, klasik ve modern dönem İslam alimlerinin çoğunun illeti “yaratılışı değiştirme” olarak telakki ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak bu illeti detaylı bir şekilde şerh etmemeleri yaratılışı değiştirmeden neyi kastettiklerini anlamada güçlüğe sebep olmaktadır. Bu illet, Allah'ın yarattığı ve sahibi olduğu beden üzerinde farklılığa neden olmasını ifade etmekle birlikte, bedene zarar vermek olarak da telakki edilebilir. Dolayısıyla bizim illet olmaya en yakın

³⁵⁶ Zübeydî, *el-Cevheretü'n-neyyira*, 443.

gördüğümüz muteber maksat bulunmaksızın beden üzerinde kalıcı bir değişikliğe sebep olması durumu bu başlık altına dahil edilebilir.

3. MODERN DÖVME TÜRLERİ HAKKINDA DEĞERLENDİRME

Çağdaş pek çok fıkıh çalışmasında dövme yaptırmak, estetik müdahale kapsamında görülmektedir. Bir anlamda günümüz estetik operasyonlarının bir türü olarak karşımıza çıkan dövme, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen rivayetler sebebiyle diğer estetik operasyonlar için bir kıstas oluşturmaktadır. İslam hukukunda cevaz verilen estetik müdahalelerde, tedavi maksatlı yapılan dövmenin cevazına bir nevi kıyas yapılarak hükmü belirlenmektedir. Bu şekilde kapı aralanan estetik operasyonların, zarûriyyât, hâciyât ve tahsiniyât dengesinde türleri ve hükümleri değerlendirilmektedir.

Geçmişten günümüze gelişen teknolojiyle birlikte birçok alanda köklü değişimler meydana gelmiştir. İnsanın güzellik algısında da bu gelişime paralel olarak çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Sübjektif olan güzellik kavramı, kültürel farklılıklara da açıktır. Ancak modern dönemde insan bedeni için tek tip güzellik algısı ortaya çıkmıştır. Modanın da etkisiyle estetik operasyonlar, makyaj, dövme gibi çeşitli uygulamalar güzelliği artıran unsurlar olarak kabul edilmektedir. Özellikle genç nesil tarafından güzel ve farklı görünme çabası dövme yaptıran kişilerin sayısının hızla artmasıyla neticelenmektedir.

Teknolojinin gelişmesi, dövmenin profesyonelleşmesine de katkı sağlamıştır. İlkel dövme ile profesyonel dövme arasında derinin altına desen oluşturma bakımından farklılık görülmesine de dövme makinasının icadıyla birlikte dövme figürleri oldukça çeşitli hale gelmiştir. Günümüzde dövme figürlerinin kendi terminolojisini oluşturduğu söylenebilir. Söz gelimi Maori dövmesi, Samoa dövmesi başta kültürel dövmeler iken şimdilerde özellikle erkeklerin omuzlarına yaptırdıkları dövme figürleri için kullanılmış ve tüm dünya için anlam ifade etmeye başlamıştır.

Mecmau'l-Fıkhi'l-İslâmî, estetik operasyonların cevazını şer'an muteber maksatlara hizmet etmesine bağlamıştır. Bu maksatları kısaca özetlemek gerekirse; uzvun işlevini geri kazandırma, bir kusuru giderme ve aslı olan tabii görünümüne kavuşturma zikredilebilir.³⁵⁷ Bu açıdan bakıldığında dövme bu maksatlara hizmet ettiği durumlarda caizdir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) dövmeyi mutlak olarak yasaklamamış, tedavi maksatlı yapılan dövmelere müsaade etmiştir.

³⁵⁷ Komisyon, *Mecelletu Mecmai 'l-Fıkhi 'l-İslâmî*, 18/904.

Günümüzde birçok çeşidi bulunan dövmei de bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Dövmenin çeşitlerine göre hükümleri farklılık arz etmektedir.

Dövme uygulamasını ele alan çalışmalarda dövme, kullanılan materyale göre ilkel, amatör ve profesyonel olarak başlıklandırılmıştır. Deri üzerinde kaldığı süre bakımından ise kalıcı, geçici ve yarı kalıcı olmak üzere üç kategoride incelenmiştir. Yapılış amacına göre de dekoratif, kozmetik ve paramedikal olmak üzere üç grupta ele alınmıştır. Bu bölümde, bahsi geçen dövme türlerine göre hükümlerinin tespiti yapılacaktır.

Genellikle kına, keten ve çivit bitkisi gibi boya veren maddelerle yapılan, deri yüzeyine rengini veren kısa süreli dövmeler, geçici dövme olarak isimlendirilir. İslam hukukunda kına gibi maddelerle süslenmek caiz görülmüştür. Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) görünen uzuvlarda desenli kınayı kerih gördüğü ve desensiz yapılmasını tavsiye ettiği rivayetler de mevcuttur.³⁵⁸ Deri yüzeyinde tabaka oluşturmeyen kına, yaratılışı kalıcı olarak değıştirmedığı ve bedene zarar vermediği için caiz görülmüştür.³⁵⁹ Ancak Hint kınası olarak bilinen ve günümüzde genellikle geçici dövmelerin kendisiyle yapıldığı boya maddesi, içerisinde bulunan kimyasallar sebebiyle deri üzerinde tabaka oluşturmaktadır. Özü itibariyle kına ile benzerlik göstermesi açısından yapılmasında bir mahzur bulunmazken deri üzerinde tabaka oluşturma abdeste engel teşkil etmektedir.³⁶⁰

Kalıcı dövme yapılaş amacına göre ele alınacaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklanan dövmenin kalıcı ilkel dekoratif dövme olduğı anlaşılmaktadır. Nitekim deri altına kalıcı olarak desenler çizildiğı çeşitli kaynaklarda geçmektedir. Dolayısıyla profesyonel veya amatör olarak deri altına işlenen kalıcı dekoratif dövmelerin yasaklanan dövmeden bir farkı bulunmamaktadır. İlkel dövme iğne gibi delici bir aletle deriye işlenirken profesyonel dövme, birden fazla iğnenin makine aracılığıyla deriye işlenmesini ifade etmektedir. Dekoratif amaçlı yapılan dövmeler, şer'an muteber bir maksada hizmet etmediğı gerekçesiyle yasaklanan dövme ile aynı kategoridedir. Bu tür dövmeleri yaptırmanın hükmü ise, fıkıh alimlerinin büyük çoğunluğuna göre kalıcı olarak yaratılışı değıştirme, bedene eziyet etme ve tıbbi bir zorunluluk bulunmaksızın bedene zarar vermesi bakımından haramdır. Dövmenin haram olmasının illetini aldatma olarak

³⁵⁸ Kamacı, Hz. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi, 52.

³⁵⁹ İbn Nüceym, Bahru'r-râik, 8/335.

³⁶⁰ İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr, 1/288; Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı" (Erişim 29 Ocak 2022); Egypt's Dar Al-Ifta, "Men getting tattoos" (Erişim 30 Ocak 2022).

tespit eden alimlerin görüşlerinin profesyonel dekoratif dövme açısından değerlendirildiğinde daha haklı ve anlaşılır bulunması mümkündür. Zira bazı dekoratif dövmeler tüm yüzü kaplarken bazı dövmeler ise tüm sırtı kaplamaktadır. Bu da kişinin olduğundan farklı görünmesi ve fitrata uygun görüntüyü kaybetmesi demektir.

Kozmetik dövme, yüz bölgesinde mikropigmentasyon yöntemi ile kalıcı olarak değişikliğe sebebiyet veren bir uygulamadır. Mikroblading kıl tekniği ile kaşların doldurulması, kalıcı dudak makyajı ile dudağın renklendirilmesi, kalıcı eyeliner ve dipler, bu gruba dahil olan uygulamalardır. Kozmetik dövmenin yapılış bakımından dekoratif dövmeden bir farkı yoktur. Ancak dekoratif dövme derinin dermis tabakasına yapılırken kalıcı makyaj yüz bölgesinde hassas bölgelere yapıldığı için epidermise uygulanır. İnce deri tabakası kendisini sıklıkla yenilediği için boya partikülleri zamanla deri dışına atılır. Dolayısıyla da dekoratif dövme kadar uzun süreli değildir. Bu açıdan yarı kalıcı dövme uygulamasına da dahil edilebilir. Kozmetik dövme kişinin olduğundan farklı görünmesine sebep olduğu için yaratılışı değiştirme ve tedlis olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda salt güzellik maksadıyla vücuda eziyet verdiği için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yasakladığı dövme ile aynı kategoride değerlendirilmelidir. İslam hukukunda tedavi maksatlı yapılanların haricindeki dövmelerin hükmü dekoratif dövme gibidir ve caiz değildir.³⁶¹

Kalıcı dövmenin bir çeşidi olan medikal dövme, yapılış amacı bakımından dekoratif dövmeden ayrılmaktadır. Medikal dövme tedavi maksatlı kullanıldığı için İslam hukukunda yapılmasına cevaz verilmiştir. Özellikle dövme ile yapılan rekonstrüktif uygulamalar hastalık veya kaza sonucu organda meydana gelen eksiklik ve kusurları doğal görünüme kavuşturmak üzere yapıldığı için tedavinin bir çeşidi olarak görülmüştür. Klasik hadis ve fıkıh eserlerine bakıldığında geçmişte de dövmenin tedavi maksadıyla kullanıldığı ve yasak kapsamına alınmadığı görülmektedir. Mikropigmentasyon tedavi maksatlı kullanıldığında medikal dövmenin altına dahil olur. Bu uygulama ile vitiligo³⁶² hastalarında problemlili deri kamufle edilebilir, alopsi³⁶³ hastalarına kaş çizilerek yüzü şekillendirilebilir, mastektomi³⁶⁴ hastalarına meme ucu çizilerek doğal görünüm kazandırılabilir ve yanık sebebiyle hasar gören deri doğal görünüme kavuşabilir. İnsanın beden

³⁶¹ Şubeyr, *Ahkâmu cirâhâtu't-tecmîl fi'l-fıkhi'l İslâmî*, 27.

³⁶² Pigment eksikliğine bağlı deri hastalığı.

³⁶³ Kalıcı kıl kaybı hastalığı.

³⁶⁴ Göğsü alınan hastalar.

sağlığı kadar psikolojik sağlığı da önem arz etmektedir. Yukarıda sayılan yöntemler sayesinde hasta hem fiziki hem mental sağlığına kavuşabilir. Bu durum İslam hukukunda caiz görülmüştür.³⁶⁵

Dövme türlerinin hükmü hakkında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Din İşleri Yüksek Kurulu'nun görüşü de şu şekildedir;

“Kalıcı kaş uygulaması (kaş kontürü, microblading), uzun süre kalıcı bir makyaj olup ince iğnelerle deri altına yapılan bir nevi kalıcı dövme yöntemidir. Bu itibarla herhangi bir zaruret olmadığı sürece dövme yaptırmak caiz değildir. Nitekim İslam'da, yaratılıştan getirilen özellikleri (fitrat) değiştirmeye yönelik tasarruf ve müdahaleler yasaklanmış (Nisa, 4/119; Rum, 30/30); Hz. Peygamber (s.a.v.) de, güzelleşmek maksadıyla vücuda dövme yapmak, dişleri inceltirek seyrekleştirmek gibi işlemleri, yaratılışı değiştirmek kapsamında değerlendirmiş ve bunu yapanların Allah'ın rahmetinden uzak olacağını ifade etmiştir (Buhârî, Libas, 83-87; Müslim, Libas, 120). Dolayısıyla daha güzel görünmek gibi estetik kaygılarla kalıcı kaş uygulaması yaptırmak caiz değildir. Ancak kişinin kaşlarının tamamen veya kısmen dökülmesi ya da yadırganacak bir halde olması nedeniyle bir tedavi işlemi olarak kalıcı kaş uygulamasıyla kaşların tabii haline getirilmesinde dinen bir sakınca yoktur. Nitekim dinimizde vücudun herhangi bir organında, insanlar tarafından yadırganan, kişinin psikolojik olarak etkilenmesine sebep olabilecek bir anormallik bulunması durumunda bunun düzeltilmesi, fitratı bozmak değil, bir tedavi işlemi olarak değerlendirilmektedir (Ebu Davud, Hatem, 7; Tirmizi, Libas, 31). Öte yandan tedavi amaçlı yapılan kalıcı kaş uygulamasında su deriye ulaşmasa bile gusül ve abdest geçerlidir. Söz konusu yöntemin estetik amaçla yapılması halinde bunun mümkünse deriden silinmesi gerekir.”³⁶⁶

Ülkemizde Müge Anlı ve ekibinin geliştirdiği proje kapsamında “*Sevgi İzi*” dövmeleri gündeme gelmiştir. Bu dövme türü, zihni engelliler veya aklî melekeleri yerinde olmayan demans hastaları için olası bir kaybolma durumunda kimlik vazifesi görmeyi amaçlamaktadır. Esasında tedavi olmasa da kişinin canını, ırzını ve malını korumaya yönelik bir uygulama olması açısından İslam hukukunun cevaz verdiği dövme türlerine dahil edilmektedir.³⁶⁷

³⁶⁵ Ekşi, *İslam Tıp Hukuku Çağdaş Tıp Problemlerine İslam'ın Getirdiği Hukuki Çözümler*, 109.

³⁶⁶ 695644 no'lu sorunun cevabı. 22.03.2022 tarihli karar.

³⁶⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı” (Erişim 22 Mart 2022).

SONUÇ

Dövmenin tarihi seyrine bakıldığında dövme yaptırma nedenlerinin İslâmiyet ile bağdaşmayan unsurlar barındırdığı göze çarpmaktadır. Kaynaklardan anlaşıldığı üzere tarihte dövme, nazardan, hastalıklardan, yılan, akrep gibi hayvanlardan, kötülüklerden koruması, ömrü uzatması, uğur getirmesi, hastalıkları tedavi etmesi, doğurganlığı artırması, bereket getirmesi, güzelliği ve cazibeyi artırması, cesaret göstergesi olması, cinlerden koruması, savaşta düşmana karşı başarı kazanma ve öte dünyaya geçerken hayvanı vasıta olarak kullanma düşüncesi doğrultusunda yapılmaktadır. Dövme yaptırılırken tercih edilen figürlere bakıldığında güneş, ay, haç gibi bazı din veya inanç unsurlarının sıkça kullanıldığı görülmüştür. Bazı kaynaklarda Yahudi dininde dövme yasağının pagan âdetiyle ilişkili olduğu yer almaktadır. Konu hakkında kısıtlı tarihi bilginin bulunması sebebiyle Câhiliye döneminde dövmenin durumu tüm yönleriyle ortaya konamamıştır. Ancak var olan bilgiler ışığında bu dönemde dövmenin kadınlar tarafından yaygın bir şekilde süslenme aracı olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Putperestliğin de bu dönemde hâkim olması neticesinde dövme figürlerinin bu inanıştan izler taşıdığını düşünmek olanaksız değildir. İslamiyet'in gelişi ile Câhiliye adetlerinden olan dövmeye rağbetin oldukça azaldığı görülmüştür. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövmeyi yasakladığına dair rivayetler sebebiyle Asr-ı Saadet döneminde Müslümanlar arasında dövmenin neredeyse ortadan kalktığı anlaşılmaktadır.

Hadis literatüründe yer alan dövme ile ilgili bilgiler değerlendirildiğinde, sahih hadislerde dövmenin sarîh lafızla ve lanet gibi ağır tehdit içeren bir unsurla yasaklanmış olması, hükmünün alimlerin büyük çoğunluğu tarafından haram olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. İslam âlimlerinin bir kısmı rivayetlerdeki sarîh nehy ve lanet lafızları sebebiyle dövmeyi haram kabul etmiştir. Bu alimler dövmenin haram olmasının illetini tespit çabasına girişmemiş, Şâri tarafından yasaklanmış olmasına binanen hükmünü haram olarak belirlemişlerdir. Dolayısıyla bu âlimlerin dövmenin hükmünün taabbudi olarak haram olduğu görüşünü savundukları yorumu yapılabilir. Diğer bir kısım İslam âlimleri ise dövmenin bu rivayetler neticesinde haram olduğunu kabul etse de illet tespiti için çaba göstermişlerdir. Dövmenin hükmünün muhtemel illetlerini tartışarak rasyonelleştirmeye çalışan alimlerin zikrettiği maddeleri özetlemek gerekirse; dövme yapılan organın necis hale gelmesi, bedene zarar vermesi, teberrücü artırması, Allah'ın yarattığını değiştirmesi, aldatma içermesi ve nazardan koruduğu inancıyla yapılması sayılabilir.

Dövme bahsi modern fıkıh metinlerinde, estetik ameliyatlar ve süslenme bahislerinde konu edilirken klasik fıkıh eserlerinde belli bir başlık altında ele alınmamıştır. Kerih görülenler/

Mekruhlar (*kerâhiyye*) ya da haramlar (*muharremât*) babında ele alınması beklenen dövmenin birbirinden farklı bablarda ele alınması dövmenin müstakil bir konu olarak değerlendirilmemesi ile ilişkili olabilir. Özellikle Hanefî fıkıh eserlerinde dövmenin mahiyeti, hükmü ve illeti konusunda beklenenin aksine yeterli veriye ulaşılamamıştır. Klasik fıkıh alimleri dövmenin hükmünü haram olarak belirlemişlerdir. Sayıları oldukça az olmakla birlikte dövmenin tahrimen mekruh olduğunu söyleyen fıkıhçılar da mevcuttur. Ancak çoğunluk dövme yaptırmayı haram, hatta büyük günah olarak nitelemiştir. Modern dövme türlerinden kalıcı ilkel dövmenin klasik dönem dövmesini karşıladığı tespit edilmiştir. Bu açıdan hüküm benzerlik göstermektedir. Ancak yapılış amacına göre hükmünün değişmesi, dövme yaptıran kişiye özel fetva verilmesini gerektirir. Tedavi amaçlı yaptırılan dövmeye izin verilmesi sebebiyle konuyla alakalı kimseler özel olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın neticesinde klasik dönem fıkıh alimlerinin çoğunun, hükmün illetini yaratılışı kalıcı olarak değiştirmek olarak tespit ettiği anlaşılmaktadır. Dövme yapılan organın necis olması, güzellik arzusu, aldatmaya yol açması maddeleri illet için zikredilen diğer hususlardır. Klasik fıkıh eserlerinde beden üzerindeki tasarruflar arasında sayılan dövmenin bedene zarar vermesi, bedenin korunması ilkesine aykırı olması, acı vermesi gibi aklımıza gelebilecek nedenlerin dövmenin hükmünün illetleri arasında zikredilmemesi dikkat çekicidir. Oysa dönemin fiziki şartları dikkate alındığında dövme yapılan alet, boya maddesi ve yarayı iyileştirecek ilaçların ilkel olması sebebiyle dövmenin insan bedenine eziyet verdiği ve sağlık açısından riskler taşıdığı yorumları yapılabilir. Kanaatimizce, açıkça belirtilmese de fakihlerce yaratılışı kalıcı olarak değiştirmesi ve emanet hükmündeki beden üzerinde Şari' tarafından muteber görülen bir amaca hizmet etmemesi nedenlerinin illet olarak tespit edilmesi; dolaylı olarak tıbbi bir zorunluluk bulunmaksızın beden üzerinde kalıcı değişikliğe sebep olması şeklinde de anlaşılabılır.

Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî mezheplerinin öncü imamlarının ağırlıklı olarak Ehl-i hadisin görüşlerini benimsemesi, bu mezheplerin eserlerindeki ibareler ile hadis literatüründe yer alan bilgilerin benzerlik göstermesi ile sonuçlanmıştır. Ehl-i reyin temsilcisi Hanefî mezhebinde ise dövmeye dair yeterli bilgiye rastlanmamıştır. Dolayısıyla dövmenin hangi açılardan tartışmaya konu olduğuna dair fikir elde edilememiştir. Ancak Hanefî mezhebi usulünde mütevâtir veya meşhur kabul edilmeyen hadislerin delâletinin zannî oluşu sebebiyle dövme hakkındaki rivayetlere ve görüşlere yeteri kadar değinmedikleri çıkarımını yapmak mümkündür.

Kanaatimizce Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dövmeyi çeşitli hadislerde yasaklamasının arka planında birçok sebep yatmaktadır. İtikadi, ahlaki ve sıhhi açıdan birçok problem barındıran dövmenin Müslümanlar tarafından yapılması hoş karşılanmamıştır. Özellikle dövme, şirk unsuru barındıran amaçlar doğrultusunda yapıldığında İslam'ın temel inancı olan vahdaniyete halel getirmektedir. Bu da Şâri'in kesin bir dille reddettiği bir gerçektir. Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde yapılan dövmenin de şirke sebebiyet veren maksatlar taşıdığı bilinmektedir. Aynı zamanda dövmenin, emanet olan bedende hakkı olmayan bir fiilde bulunarak yaratılışı değiştirme olarak nitelenmesi de İslam anlayışıyla çelişen diğer bir unsurdur. Bu sebeple dövmenin yasaklanmasının nedenlerinin başında itikadi problemlere sebebiyet vermesi gelmektedir.

Dövmenin yasaklanma nedenleri arasında toplum ahlakını bozacak durumlara sebebiyet vermesi de sayılabilir. Güzelliği artırmak amacıyla yapılan dövme, dışarıdan görüldüğünde, ziynetlerini yabancı erkeklerden koruması gereken kadınlar için ahlaki bir probleme dönüşmektedir. Diğer bir ahlaki problem ise dövmenin toplumda kötü işlerle meşgul olan belli bir kadın grubunun âdeti olması ihtimalidir. Ancak elimizdeki veriler dövmenin bu kimselere hasredilmesini mümkün kılacak güçte değildir. Nitekim klasik fıkıh kitaplarında dövme yaptıran kişinin namazda cemaate imam olup olamayacağının tartışılması, dövme yaptırma ihtimalinin sadece kötü kadınlar ile sınırlı olmadığını göstermektedir.

Netice itibariyle kanaatimizce dövme, insana ve insan bedenine verilen değer sebebiyle yasaklanmıştır. Nitekim alimlerin yaratılışı değiştirme olarak değerlendirdiği illet, ahlaki açıdan bakıldığında İslam dinindeki insan onurunun korunması şeklinde anlaşılabilir. Bir anlamda İslam'ın insana verdiği yüksek kıymet ve değer dövme yapılarak zedelenmiş bulunmaktadır. Bu da Allah'ın yarattığı insanın saygınlığına zarar vermektedir.

Şüphesiz Allah en doğruyu bilendir.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak es-San'ani, Ebû Bekr b. Hemmâm. *el-Musannef*. thk. Habibu'r-Rahman el-Azami. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1983.
- Abdülhadioğlu, Ahmet. "Klasikten Moderne: Arap Şiirinde Şiir- Mekan İlişkisi". *Tarih Okulu Dergisi* Mart (2018).
- Abdürrezzâk b. Hemmâm. *el-Musannef*. thk. Habîbu'r-rahmân el-A'zamî. Beyrut: el-Mektebû'l-İslâmî, 1403.
- Adevî, Ebû'l-Hasen 'Ali b. Ahmed. *Hâşiyetu'l- 'Adevî 'alâ kifâyeti't-tâlibî'r-rabbânî*. thk. Yusuf Muhammed el-Bikâ'î. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1994.
- Ahmed b. Hanbel, eş-Şeybani. *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaut vd. Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Akarsu, Şeyda. *Türkiye'de Vücut Dövme Sanatı ve Uygulamaların Mevcut Durumunun Belirlenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013.
- Akartepe, Şeyma. *Hekim Hatalarının Hanefî Mezhebi Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Apaydın, H. Yunus. *İslam Hukuk Usulü*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2016.
- Aydın, Erdem. "Tıp Etiğinde Hasta Özerkliğine Saygı İlkesi". *Erciyes Tıp Dergisi* 25/2 (ts.).
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn (ö. 855/1451). *Umdetu'l-kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn. *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- Ayverdi, İlhan - Topaloğlu, Ahmet. *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2007.
- Azîmâbâdî, Ebû't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî. *Avnu'l-Ma'bûd alâ Şerhi Ebî Dâvûd*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005.
- Azizova, Elnora. *Hiz. Peygamber Döneminde Çalışma Hayatı ve Meslekler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- Azizova, Elnora. "İlk Dönem İslam Toplumunda Kadınların Tezyini Üzerine Bazı Notlar". *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi El Mecmuası* 12 (2019).
- Begîç, Nurgül - Önal Çapık, Hamdiye. "Anadolu Kültüründe Damga/Tamga/Dövme Mardin Örneği". *Millî Folklor* 126 (2020).
- Beyler, Muhammed. *Hadislere Göre Lanet*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

- Beyzâvî, Nâsirüddin. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. thk. M. Abdurrahman el-Maraşlı. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1997.
- Buğâ Mustafâ el-Hîn, Mustafâ. *el-Fikhu'l-Menhecî 'alâ mezhebi'l-İmâmi eş-Şâfi'î*. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1992.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi 'u's-Sahîh*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsir. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 2001.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhuddîn. *er-Ravdu'l-murbi bi şerhi Zâdi'l-müstaknî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhuddîn. *'Umdetü't-tâlib li-neyli'l-meârib*. thk. Muttalik b Câsir b. Muttalik b. el-Fâris el-Câsir. Kuveyt: Mü'essesetü'l-Cedîd en-Nâfi', 2010.
- Bulut, Faik. "Doğunun Tenindeki Nakış Dövme". *Atlas* 113 (2002), 36-54.
- Can, İbrahim. *Beden Resimleri "Dövme"*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1991.
- Cekenî, İbn Ahmed el-Mezîd. *Ahkâmu cirâhâtu't-tıbbiyye ve'l-âsâri'l-mûtarattibe aleyhâ*. Cidde: Mektebetu's-Sahabe, 2006.
- Cevâd Ali. *el-Mufasssal fî târihi'l-'Arab kable'l-İslâm*. 20 Cilt. Daru's-Sâkî, 2001.
- Cihan, Ahmet. "Diyarbakır'da Karaçi Çingenelerinde Dövme Geleneği". İstanbul, 2007.
- Çağlayandereli, Mustafa - Göker, Hediye. "Anadolu Dövme Sanatı Tunceli İli Örneği". *Journal of Human Science* 2/13 (2016).
- Çerikan, Uğur Fidan - Alanko, Mehmet Rıza. "'Dövme'nin Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi ve Kısa Tarihçesi". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25 (2016), 168-188.
- Çoruhlu, Yaşar. "Tendeki Desen Dövme". *National Geographic Türkiye Şubat* (2015), 32-53.
- Dârimî, Ebû Muhammed 'Abdullah b. 'Abdurrahmân. *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî. Suudi Arabistan: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Daştan, Lokman. *Kur'an'da Lanet Kavramı ve Lanet'in Sebepleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2019.
- Demîrî, Ebûl-Bekâ Kemâluddîn. *en-Necmu'l-vehhâc fî Şerhi'l-Minhâc*. thk. Lecne 'İlmiyye. Suudi Arabistan: Dâru'l-Minhâc, 2004.
- Ebû Bekir eş-Şâfi, Muhammed b. Ahmed. *Hilyetu'l-'ulemâ fî ma'rifeti mezâhibi'l-fukahâ*. thk. Yasin Ahmed İbrahim. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1980.

- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, (ö. 275/889). *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût. Dimaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî (ö. 182/798). *Kitâbü'l-Âsâr*. thk. nşr. Ebu'l-Vefâ el-Efğânî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1936.
- Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî (ö. 450/1058). *el-Hâvi'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Ekşi, Ahmet. *İslam Tıp Hukuku Çağdaş Tıp Problemlerine İslam'ın Getirdiği Hukuki Çözümler*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- Eminoğlu, Ali. *Şekil ve Muhteva Yönünden el-Mu'allakatu's-Seb'a*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Emiroğlu, Kudret. *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.
- Ezherî, Sâlih b. 'Abdissemî'. *es-Semeru'd-dânî Şerhu Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî*. Beyrut: el-Mektebetü's-Sekâfiyye, ts.
- Fakîhî, İshâk b. Abbâs. *Ahbâru Mekke fî kadîmi'd-dehri ve hadîsih*. thk. Abdûlmelik b. Abdullah b. Düheys. 6 Cilt. Beyrut: Daru Hazar, 1994.
- Ferâhîdî, Halil b. Ahmed. *Kitabu'l-Ayn*. thk. Mehdi el-Mahzûmî - İbrahim Es-Sâmerrâî. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiye, 3. Basım, 1988.
- Fevzân, Abdullah b. Sâlih. *Zînetu'l-mer'ati'l-müslime*. Riyad: Dâru't-Tedmuriyye, 2008.
- Fidan, İbrahim. "Cahiliye Şiirinde Kadın İmgesi". *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı* (2016).
- Gazzâlî, Ebu Hâmid Hüccetü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed. *el-Vasît fî'l-mezheb*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2014.
- Gökçen, Fezanur. *İslam Hukukuna Göre Cerrahi Nitelikli Estetik Operasyonlar*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Güler, Abdülkadir. "Mardin'in Kızıltepe Yöresinde Dak ve Dövmeler". *Türk Folklor Araştırmaları* 16 (Haziran 1975).
- Haccâvî, Ebû'n-Necâ Şerafuddîn Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ b. Sâlim el-Makdîsî. *el-İknâ' fî fîkhi İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. 'Abdullatîf Muhammed Mûsâ es-Subkî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Hâlid er-Ribât, Seyyid. *el-Câmi' li-'ulûmi'l-İmâm Ahmed*. Mısır: Dâru'l-Fellâh, 2009.

- Hameesh, Abdulhak. "Ruling Concerning Tatooing in Islamic Jurisprudence Contemporary Jurisprudence Research Journal: a Journal Concerned with Islamic Jurisprudence". *Majallat al-Buhuth al-Fiqhiya al-Muasira*.
- Haskefi, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdirrahman. *ed-Dürrü'l-Muhtâr*. thk. Abdülmün'im Halil İbrahim. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002.
- Hâşimî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Mûsâ eş-Şerîf Ebû 'Alî. *el-İrşâd ilâ Sebîli'r-Reşâd*. thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsîn et-Türkî. b.y.: Mü'essesetü'r-Risâle, 1998.
- Hazar, Mehmet. *Makalelerle Mardin III/ Eğitim Kültür Edebiyat*. "Mardin 'Kızıltepe-Bozhöyük' Yöresinde Beden İşaretleri". *Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayınları*.
- Hemmâm b. Munebbih (ö.131/749). *Sahîfetu Hemmâm b. Munebbih*. thk. Alî Hasen Alî Abdulhamîd. Ammân: Dâru Ammâr, 1987.
- Heytemî, İbn Hacer. *el-Minhâcu'l-kavîm Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Haḍramiyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- İbn Âbidin, Muhammed Emin. *Reddû'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-ebîsâr*. thk. Âdil Ahmed Abdilmevcud, Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Hacer. *ez-Zevacir an iktirafil-kebâir, İslâm'da Helâller ve Haramlar "Büyük Günahlar"*. çev. Lütfi Şentürk. İstanbul: Kayihan Yayınevi, 1990.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhibbüddîn el-Hatîb, Kâdı Muhyiddîn el-Hatîb. Riyad: Mektebetü's-Selefiyye, 1379.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali. *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379. hangisi kullanıldıysa o asıl alınmalı
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımaşkî el-Hanbelî (ö. 751/1350). *Fetâvâ İmâmi'l müftîn ve resûli rabbi'l 'âlemîn*. Riyad: Mektebetu'l-Edîb, 1995.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail. *Tefsiru'l-Kur'ânî'l-Azim*. Beyrut: 1988.
- İbn Kudâme el-Makdisî, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn 'Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Cemmâ'ilî. *el-Muğnî*. thk. Tâhâ ez-Zeynî vd. 10 Cilt. Kahire: Mektebetu'l-Kahire, 1388.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdullâh b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*. thk. Muhammed Fu'âd b. 'Abdülbâkî. b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-'Arabiyye;Faysal 'İsa el-Bâbî el-Halebî, ts.

- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânü'l- 'Arab*. nşr. Abdullah Ali el-Kebîr. 15 Cilt. Kahire: Dâru Sâdır, 3. Basım, 1993.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî. *El-Bahru 'r-râik şerhu Kenzi 'd-dekâik*. 9 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Rüşd el-Kurtubî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed. *el-Mukaddimâtü 'l-mümehhidât li-beyâni ma iktizathu rusumu 'l-Mudevvene mine 'l-ahkâmi 'ş-şer' iyyât ve 't-tahsilâtü 'l-muhkemât li-ummehâti mesailihe 'l-müşkilât*. thk. Muhammed Huci. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1988.
- İbnu'l-Enbârî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım (ö.328/940). *Şerhu 'l-Kasâidi 's-seb 'it-tivâli 'l-câhiliyyât*. thk. Muhammed Hârûn Abdusselâm. Kahire: Âlemü'l-Kütüb, 1963.
- İbnu'l-Verdî el-Hafîd (852/1448). *Harîdetu 'l-acâib ve ferîdetu 'l-ğarâib*. thk. Enver Mahmûd Zenâtî. Kahire: Mektebetu's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 2008.
- İbnü'd-Devâdârî, Seyfuddin Ebû Bekir b. Abdullah b. Aybek (ö. 736/1336'dan sonra). *Kenzü 'd-dürer ve câmiu 'l-gurer*. thk. Ulrich Haarmann. Kahire, 1971.
- İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah. *Hilyetü 'l-evliyâ ve tabakâtü 'l-asfiyâ*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.
- İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râğîb. *el-Müfredât fî ğarîbi 'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Seyyid Kîlânî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Kâdı Abdulvehhâb, Ebû Muhammed Abdulvehhâb b. Alî (ö.422/1031). *el-Ma'ûne ala mezhebi âlimi 'l-Medine*. thk. Hamîş Abdulhak. Mekke: Mektebetu'l-Mustafâ, 1995.
- Kadıoğlu, Nihal. "Anadolunun Bazı Yörelerinde Dövme Âdeti ve Bu Âdetin Çağdaş Yaşamdaki Yeri". Ankara, 1994.
- Kahraman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 2014.
- Kamacı, Fatımatüz Zehra. *Hız. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2012.
- Karadâvî, Yusuf. *İslam'da Helal ve Haram*. çev. Mustafa Varlı. Ankara: Hilal Yayınları, 1970.
- Karâfî, Şihabuddin. *ez-Zahîra*. thk. Sa'îd A'râb. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1994.
- Kayser, Ayşen. *Vücut Dövmelerinin Adli Bilimler Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

- Kılavuz Eser, Esra. *İmam Muhammed'in el-Câmiu's-Sağîr Adlı Eserinde Teklifi Hükümlerin Tasnif ve İfadelenilmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Kirmânî, Ebû Muhammed Harb b. İsmâ'îl b. Halef. *Mesâ'ilü Harb el-Kirmânî*. thk. Fâyiz b. Ahmed b. Hâmid Habis. b.y.: y.y., 2001.
- Komisyon. *Dünya Tabipler Birliği Tıp Etiği El Kitabı*. çev. M. Murat Civaner. Ankara: Türk Tabipleri Birliği, 2015.
- Komisyon. *Mecelletu Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî*. Cidde: Munazzamatu'l-Mu'temeri'l-İslâmî, 1986.
- Larsson, Göran. "Islam And Tattooing: An Old Question, A New Research Topic". *Scripta Instituti Donneriani Aboensis*, 237-256.
- Malatî, Cemâluddin Ebu'l-Mehâsin Yusuf b. Musa b. Muhammed. *el-Mu'tasar mine'l-muhtasar min muşkil'l-âsâr*. thk. Ahmed b. Muhammed b. Seleme. b.y.: Merkezi't-Turâs, 2013.
- Mâlik b. Enes, Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvatta'*. thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî. Dubâi: Mü'essesetü Zâyid b. Sultân Âl-i Nehyân, 2004.
- Ma'mer b. Râşid, Ebû 'Urve. *el-Câmi'*. thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî. Beyrut: Tevzî'u'l-Mektebi'l-İslâmî, 1982.
- Mehmetçik, Harun. *Dövme Yapmak ve Yaptırmakla İlgili Hadislerin İncelenmesi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Merdâvî, Ebû'l-Hasan 'Alâüddîn 'Alî b. Süleymân b. Ahmed ed-Dımaşkî. *el-İnsâf fî ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf el-Matbû' me'a'l-Mukni' ve's-Şerhi'l-Kebîr*. thk. 'Abdülfettâh Muhammed el-Hulv - 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Türkî. Kâhire: Hırc li't-Tabâ'a ve'n-Neşr, 1995.
- Merverrûzî, Kâdî Huseyn. *Ta'lika li'l-Kâdî Huseyn 'alâ Muhtasar'ul-Muzenî*. thk. 'Alî Muhammed Mu'avviḍ vd. Suudi Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, ts.
- Mevsîlî, Ebu'l-Fadl Abdullâh b. Mahmûd el-Haneffî (ö.683/1284). *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*. Kâhire: Matba'atu'l-Halebî, 1937.
- Mevvâk, Muhammed b. Yûsuf Ebi'l-Kâsım. *et-Tâc ve'l-iklîl li Muhtasari Halîl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Mubârekfûrî, Muhammed Abdurrahman. *Tuhfetü'l-Ahvezî bi şerhi Câmi'it'-Tirmîzî*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. Beyrut: Daru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1955.

- Nefrâvî, Ahmed b. Ğanîm b. Sâlim. *el-Fevâkihu'd-Devvânî 'alâ Risâleti Ibn Ebî Zeyd el-Kayravânî*. b.y.: Dâru'l-Fikr, 1995.
- Nesâî, Ebû 'Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. 'Alî el-Horâsânî. *es-Sünenül'l-kübrâ*. thk. Hasan 'Abdulmun'im eş-Şelebî. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2001.
- Nesefî, Necmüddin Ebi Hafs Ömer b. Muhammed. *Tilbetu't-talebe fî'l-istilahâtî'l-Fıkhiyye*. thk. Hâlid Abdurrahman el-Ak. Beyrut: Daru'n-Nefâis, 1995.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Muhyî'd-Dîn Yahyâ b. Şeref. *el-Minhâc şerhu sahîhi Müslim b. el-Haccâc*. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâsî'l-'Arabî, 2. Basım, 1972.
- Nevevî, Ebu Zekerîya. *Ravzatu't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*. ed. thk. Züheyr Eş-Şâvîş. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1991.
- Oktay, Özlem. *Asya Hunları Dönemi'nde Dövme Mumyaların Yer Aldığı Kurganlar, Türk Dünyasından Halil Açıkgoz'e Armağan*. İstanbul: Doğu Kitabevi Yayınları, 2013.
- Okutan Akalın, Ebru. “Şanlıurfa'nın Harran İlçesi'nde Dövme Geleneği”. *Folklor Akademi Dergisi* 2/3 (2019).
- Önal Altunok, Zühal. *Hemşirelerin Dövme ve Piercing Yaptırmaları Konusunda Hasta, Hemşire Ve Yönetici Hemşirelerin Değerlendirmeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Öncül, Kürşat. *Kültürümüzde Dövme Geleneği*. Kars: Kafkas Üniversitesi Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2012.
- Örnek, Sedat Veyis. *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1971.
- Özcan, Deren - Seçkin, Deniz. “Hint Kınasıyla Yapılan Geçici Dövmeye Bağlı Gelişen Bir Lokalize Hipertrikoz Olgusu”. *Türk Dermatoloji Dergisi*.
- Özdemir, Merve. *İslâm Hukukuna Göre Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Özdemir, Merve. *Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Öztürk, Nermin. “Konya Kırsalındaki Kadın Dövmelerinde Ana Tanrıça'nın İzleri”. *Muhafazakâr Düşünce Kadın Özel Sayısı* (2014), 41-46.
- Pehlivan, Yasemin. “Kalıcı Makyaj'ın Endikasyonları ve Kontraendikasyonları”. *Kalıcı Makyaj Kursu*. Ankara, 2006.

- Râfîî, Ebu'l-Kâsım. *el-Azîz fî şerhi'l-Vecîz*. thk. Ali Muhammed Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Sâbûnî, Muhammed. *Safvetu't-tefâsir*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993.
- Sahnûn, Ebû Saîd Abdusselâm et-Tenûhî. *el-Mudevvenetü'l-Kübrâ rivâyetü'l-İmam Sahnûn b. Said*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiye, 1994.
- Serdaroğlu, Fatih. *Dövme Kitabı*. İstanbul: Hemen Yayınları, 2013.
- Sıbt İbnul-Cevzî, Ebû'l-Muzaffer Yusûf b. Kızıoğlu (ö.654/1256). *Mir'âtu'z-zamân fî tevârîhi'l-a'yân*. thk. Muhammed Berekât. Dımaşk, 2013.
- Sindî. *Hâşiyetü's-Sindî 'alâ Süneni'n-Nesâ'î*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1988.
- Sindî, Muhammed b. Abdülhâdî. *Hâşiyetü's-Sindî 'alâ Süneni İbn Mâce*. thk. Halîl Me'mûn Şîha. Beyrut: Dâr'ul-Fikr, 2003.
- Sulemî, Abdulmelik b. Habîb (ö.238/853). *Edebu'n-nisâ'i'l-mevsûm bi-Kitâbi'l-İnâye ve'n-Nihâye*. thk. Abdulmecîd Turkî. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1992.
- Şemsuddîn İbn Muflih, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Muflih b. Muhammed er-Râmînî el-Hanbelî. *el-Furu' ve tashîhu'l-furu'*. thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî. 11 Cilt. Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1424.
- Şeybânî, İmâm Muhammed b. Hasan. *el-Âsâr li-İmâm Muhammed*. thk. Ebû'l-Vefâ el-Afğânî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. el-Hatîb. *Muğni'l-Muhtâc ila ma'rifeti meâni elfâzi'l-Minhâc*. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Marife, 1997.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. el-Hatîb. *el-İknâ' fî halli elfâzi Ebî Şucâ*. thk. Mektebu'l-buhûsu ve'd-dirâsât. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Taftâzânî, Sa'düddin Mes'ud b. Ömer. *Şerhu't-Telvîh ale't-Tavzîh li-metni't-Tenkîh fî usûli'l-fikh*. thk. Zekerîya Umeyrat. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Tahtâvî, Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl ed-Dûkâtî - Halidî, Muhammed Abdülaziz. *Hâşiyetü't-Tahtâvî 'alâ Merâkı'l-felâh*. b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Taşdelen, Erkan. *İslâm Hukukunda Kişinin Bedeni Üzerindeki Tasarrufları*. Bartın: Bartın Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Taşgın, Ahmet. "Siverek'te Dövme Geleneği". Şanlıurfa: Siverek Kaymakamlığı, 2001.

- Tekineş, Ayhan. “Alternatif İslâmî Tıp "Tıbb-ı Nebevî". *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 4 (1998), 57-72.
- Tenûhî, İbn Nâcî et-Tenûhî Kâsım b. İsa b. Nâcî (ö. 837/1434). *Şerhu İbn Nâcî et-Tenûhî alâ mutuni'r-Risâle*, 1428/2007. thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2007.
- Tezgeç, Mehmet Serhan. *Kendini İfade Aracı Olarak Dövmeler: Nitel Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Tirmizî, Muhammed b. 'İsa b. Sevre b. Mûsa b. ed-Dahhâk. *Sünen-i Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fu'âd 'Abdûlbâkî-İbrâhîm Utve 'Avd. Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 2. Basım, ts.
- Tunç, Mehmet Sait - Yenipınar, Uysal. *Güneydoğu Anadolu Geleneksel Dövme Sanatı Beden Yazıtları*. İzmir: Etki Yayınları, 2013.
- Uçar, İlyas. “Hz. Muhammed (s.a.v.) Döneminde Medine’de Bedene Yönelik Müdahaleler”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (Haziran 2019), 173-187.
- Utku Türk, Elif Gözde. *Dövme Boyalarının Fototoksiste Potansiyelinin In Vitro 3T3 Nru Fototoksiste Test Sistemi ile Belirlenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Uzak, Meryem. *Kur'an ve Sünnete Göre İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdahaleler*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- Yalçın, İsmail. *İslam Hukuku Açısından Yaratılışı Değiştirme Fıtratı Bozma*. Ankara: Fecr Yayınları, 2017.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Süleyman b. Kays”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-2/534-535. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım, ts.
- Yıldırım, Mustafa. *Mecelle'nin Külli Kaideleri*. İzmir: Tibyan, 2015.
- Yücel, Özlem Damla. *Dövme Yaptıran Erişkinlerin Kişilik Özellikleri, Kimlik Yönelimi Özellikleri ve Beden Algılarının İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, 2015.
- Yücel, Özlem Damla - Çevik, Abdülkadir. “Kimlik İfadesi Olarak Dövme”. *Kriz Dergisi* 1,2,3/23 (2015), 17-26.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım. *Esâsü'l- belâğâ*. 2 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.

Zerrûk, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Zerrûk Ahmed b. Ahmed b. Muhammed b. Îsâ el-Burnusî el-Fâsî (ö. 899/1493-94). *Şerhu Zerrûk alâ metni'r-Risâle*. thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.

Zorbozan, Seda. *İslâm Hukukunda Hakların Allah Hakkı ve Kul Hakkı Olarak Ayrılması ve Bu Ayrımın Muamelata Yansımaları*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Zübeydî, Ebu Bekir b. Ali b. Muhammed el-Haddâd. *el-Cevheretü'n-neyyira alâ Muhtasari'l-Kudûrî*. el-Matbaatü'l-Hayriyye, 1322.

Türkçe Sözlük. Ankara: TDK, 2010.

Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Aish. "Judaism and Tattoos". Erişim 6 Aralık 2021. <https://www.aish.com/jw/s/Judaism-and-Tattoos.html?s=hp2>

Beni Buldular. "Sevgi İzi Hakkında". Erişim 17 Mayıs 2021. <http://www.benibuldular.com/hakkimizda/>

Body Art Guru. "76 Farklı Alman Dövmesi ve Uygulaması". Erişim 15 Mayıs 2021. <https://bodyartguru.com/german-tattoo-design/>

Catholic Answers. "What does the Church Teach about Tattoos?". Erişim 7 Aralık 2021. <https://www.catholic.com/magazine/online-edition/what-does-the-church-teach-about-tattoos>

Coptic Orthodox Church. "The Meaning of our Coptic Cross Tattoo". Erişim 7 Aralık 2021. <https://sttekla.org/posts/youth/the-meaning-of-our-coptic-cross-tattoo/>

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı". Erişim 5 Ocak 2022. <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/1033/bedeninde-dovme-bulunan-kisinin-namaz-gecerli-olur-mu-?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d>

<https://kurul.diyanet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/2945/estetik-ameliyatin-dini-hukmu>

<https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/1000/dovme-yaptirmak-caiz-midir>

<https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/31/goz-degmesine-karsi-nazar-boncugu-takmak-caiz-midir->

<https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/43/boya--oje--ruj-ve-jole-gibi-maddeler-abdest-ve-gusle-engel-olur-mu->

<https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/38739/zihinsel-engellilerin--alzheimer-ve-benzeri-rahatsızlıkları-olanların-kaybolmaması-icin-yapılan--sevgi-izi--adli-dovme-uygulaması-caiz-midir-?enc=QisAbR4bAkZg1HIImMxXRn2t8ij%2beDtMkJdRGirgyeb8%3d>

Egypt's Dar Al-Ifta. "Men getting tattoos". Erişim 30 Ocak 2022. <https://www.dar-alifta.org/Foreign/ViewFatwa.aspx?ID=10762>

Fatih Serdaroğlu. "Medikal Dövme". Erişim 17 Mayıs 2021. <https://fatihserdaroglu.com/medikal-dovme/>

Harvard Bulletin Divinity. "Jews and Tattoos: 'Rooted in Conflict'". Erişim 6 Aralık 2021.

<https://bulletin.hds.harvard.edu/jews-and-tattoos-rooted-in-conflict/>

İlham Bakır. "Beden Ayetleri Belgeseli". Erişim 1 Şubat 2021.

<https://www.youtube.com/watch?v=OmCoM--0erA>

İslam Web, "Yüzdeki Kılırları Almak Caiz mi?". Erişim 6 Mayıs 2022.

<https://www.islamweb.net/ar/fatwa/175407/%D9%85%D8%B0%D8%A7%D9%87%D8%A8-%D8%A3%D9%87%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%84%D9%85-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%86%D9%85%D8%B5>

Jstor Daily. "Why does Bible Forbid Tattos". Erişim 6 Mayıs 2022. <https://daily.jstor.org/why-does-the-bible-forbid%20tattoos/>

Kadıköy Body Art, "Maori Dövme Modelleri ve Anlamları". Erişim 18 Mayıs 2021.

<https://kadikoytattoo.net/maori-dovme-modelleri-ve-anlamlari.html/>

Mecmau'l-Fıkhî'l-İslâmî ed-Düvelî, "Estetik Operasyonların Hükümü Kararı". (Erişim 29 Ocak 2022. <https://iifa-aifi.org/ar/2283.html>

Reform Judaism, "Jewish cemetery and Tattoo". Erişim 6 Aralık 2021.

<https://reformjudaism.org/learning/answers-jewish-questions/it-true-you-cannot-be-buried-jewish-cemetery-if-you-have-tattoo>

T24 Haber Kanalı. "Fransa'da Renkli Dövme". Erişim 10 Nisan 2020.

<https://t24.com.tr/haber/fransada-renkli-dovmeye-yasak-geliyor,245428>

The Church of Jesus Christ. "Tattooing and Body Piercing". Erişim 7 Aralık 2021.

<https://www.churchofjesuschrist.org/study/manual/gospel-topics/tattooing?lang=eng>

Vierra Reid'e ait. Prezi, "Tattoo". Erişim 15 Mayıs 2021. <https://prezi.com/vuvtxfdatuj7/tattoo-prezi/>

